Нова українська школа

Людмила Кондратова

МИСТЕЦТВО

клас

20.01
18:30
ХНАТОБ
С. ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ
Запорожець за Дунаєм
ОПЕРА
hatob.com.ua | skhidopera.com | 707-70-43, 707-70-93 | вул. Сумська, 25, Харків

Людмила Кондратова

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН
2021

УДК 7:781(075.2)
К 64

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2021 р. № 53)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Підручник створено за Типовими освітніми програмами,
розробленими під керівництвом О. Я. Савченко та Р. Б. Шияна.

Кондратова Л. Г.

К 64 Мистецтво : підручник інтегрованого курсу для 4 кл. закладів загальн. середн. освіти / Л. Г. Кондратова. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. — 160 с. : іл.

ISBN 978-966-10-6424-8

Підручник за своїм змістом відповідає Державному стандарту початкової освіти й Типовим освітнім програмам, розробленим під керівництвом О. Я. Савченко і Р. Б. Шияна.

Для учнів та учениць 4 класу.

УДК 7:781(075.2)

Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

Завантажуйте безкоштовний інтерактивний додаток,
використовуючи детальну інструкцію, за посиланням:

bohdan-books.com/6424-8

Тех. підтримка: (0352) 52-06-07, 067-352-09-89; admin@bohdan-digital.com

© Кондратова Л. Г., 2021
© Навчальна книга – Богдан, виключна
ліцензія на видання, оригінал-макет, 2021

ISBN 978-966-10-6424-8

Юні друзі!

Наша спільна мандрівка Країною мистецтв триватиме й цього навчального року, а сторінки підручника слугуватимуть нам дороговказом.

Під час подорожі ви дізнаєтесь, що таке художні образи, як їх створюють у різних видах мистецтва та які засоби виразності для цього використовують. На вас чекають нові зустрічі з народним, хореографічним, театральним мистецтвами і мистецтвом кіно, нові враження й відкриття. Зокрема, ви відкриєте для себе мистецтво фотографії та циркове мистецтво, отримаєте елементарні уявлення про дизайн, зможете розширити й поглибити свої знання про особливості художньо-образної мови музичних творів, творів живопису, графіки, скульптури, архітектури. Ви й надалі будете досліджувати художні традиції рідного краю, вдосконалювати вміння сприймати музику, створювати сюжетно-тематичні композиції у декоративній або реалістичній манерах зображення, втілювати художні образи в різних видах мистецтва.

У підручнику є також цікаві мистецькі ігри й творчі завдання, які допоможуть вам розвинути свої таланти. Наснаги вам та успіхів!

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— виконай завдання

— послухай музику, переглянь відео

— заспівай пісню

— зверни увагу, запам’ятай

— хвилинка творчості

— ігровий майданчик

— попрацюйте в парах, групах

— завдання підвищеної складності

ОБРАЗИ ПРИРОДИ В МИСТЕЦТВІ

УРОК 1. МАНДРІВКА В КРАЇНУ МИСТЕЦТВ

Пригадай, які відкриття ти зробив/зробила для себе в Країні музичного мистецтва минулого навчального року. Які інструментальні твори та пісні стали твоїми улюбленими?

Музика — особливий вид мистецтва: за допомогою звуків вона доносить до слухачів думки та почуття композитора, втілені в художніх образах. Розкрити зміст музичного твору й передати задум автора допомагають виконавці — музиканти й співаки.

Художній образ у музиці — це форма відображення навколишнього світу, думок, почуттів або фантазії митця засобами музичного мистецтва.

Розглянь карту-схему нашої мандрівки. Які художні образи будуть супроводжувати тебе у дорозі?

Мандрівна карта Країною музичного мистецтва

У мистецькій мандрівці тобі знадобиться електронний або паперовий блокнот, куди ти будеш записувати свої репортажі та музичні враження. А ще протягом навчального року ти зможеш зібрати колекцію улюблених музичних образів з інструментальних творів та нових пісень, виконаних тобою і записаних за допомогою диктофона. Для цієї колекції потрібно створити спеціальну папку на твоєму ґаджеті.

Слова П. Чубинського, музика М. Вербицького. Державний Гімн України (у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України імені Г. Вірьовки та Національного симфонічного оркестру України).

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Слова П. Чубинського — Музика М. Вербицького
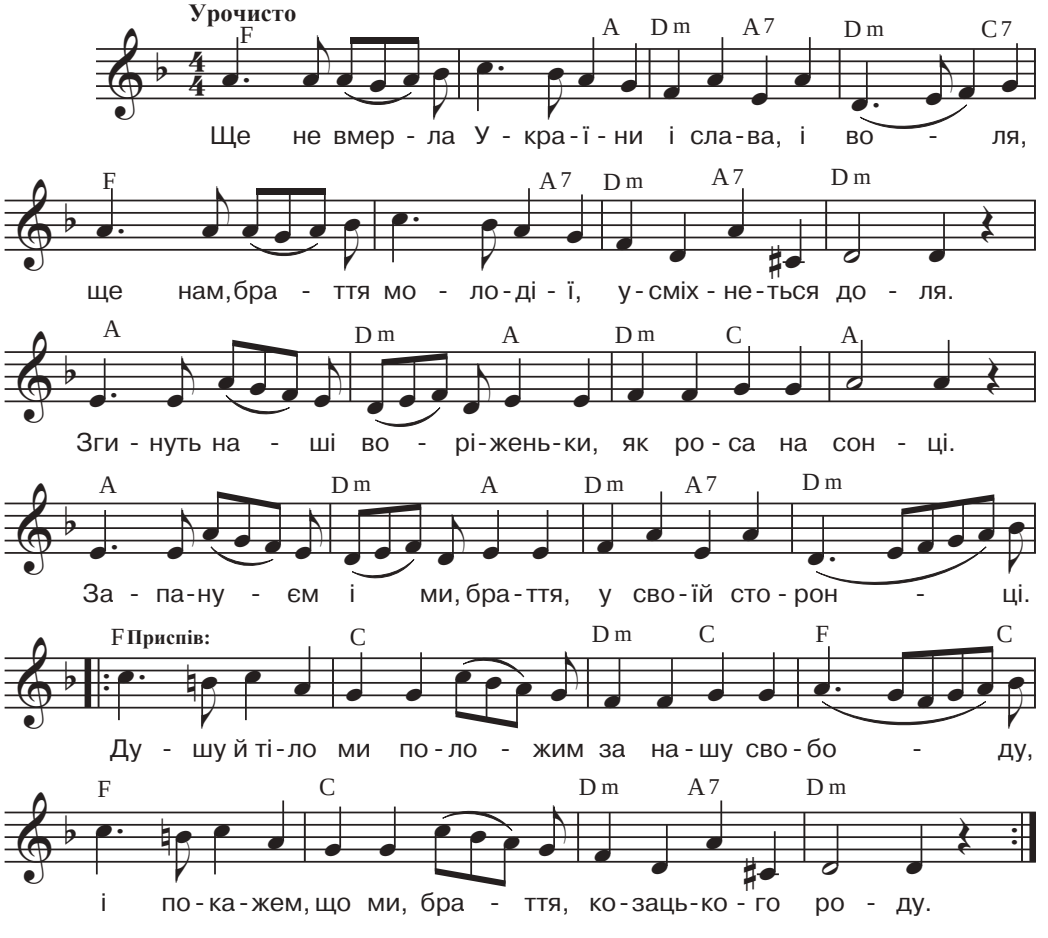
Ще не вмерла України і слава, і воля,
ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
і покажем, що ми, браття, козацького роду.

Що тобі відомо про головну пісню твоєї Батьківщини? Які риси характеру українців передає гімн? Який музичний образ України створив композитор?

Державним Гімном України є національний гімн на музику М. Вербицького зі словами першого куплету та приспіву твору П. Чубинського. Уперше гімн із нотним текстом було надруковано 1865 року.

Заспівай разом із однокласниками Державний Гімн України стоячи.

Дізнайтесь із додаткових джерел історію створення гімну нашої держави та відомості про його авторів.

Ти вже знаєш, що українці — надзвичайно співучий народ, закоханий у рідну землю. Образ України втілено у багатьох народних та сучасних піснях.

Слова і музика М. Янченка. «Лише у нас на Україні» (у виконанні І. Федишин).

С. Май. «Ми любим нашу рідну Україну».

1. Ми народились в Україні,
де світить сонце золоте,
де квітне навесні калина,
в саду черешенька цвіте.

Приспів:
Ми любим нашу рідну Україну —
нехай летить по світу пісня ця,
нехай слова пташиною полинуть
й розквітнуть в ваших душах і серцях.

Двічі

2. Земля серпанками сповита,
в житах волошки голубі...
Вона одна на цілім світі
для нас у радості й журбі.

Приспів.

Досліди́, хто із сучасних співаків/співачок виконував Державний Гімн України під час важливих урочистих заходів. Чиє виконання тебе найбільше вразило? Чому?

УРОК 2. МАНДРІВКА В КРАЇНУ МИСТЕЦТВ

Пригадай, що тобі відомо про засоби виразності графіки, живопису, архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва. Які види творчих робіт подобаються тобі найбільше?

Твори візуальних мистецтв (малюнки, картини, скульптури, споруди тощо) орієнтовані насамперед на глядачів і сприяють пізнанню навколишнього світу через художні образи.

Художній образ у візуальних мистецтвах — це форма відображення дійсності, що виникає в творчому процесі та втілюється за допомогою художніх технік і засобів виразності того чи іншого виду візуального мистецтва.

Художні образи зримого світу митці створюють на площині (живопис, графіка, декоративний розпис) та в об'ємі (скульптура, архітектура, декоративне мистецтво).

Розглянь карту-схему. Які художні образи поставатимуть перед тобою під час нашої мандрівки?

Мандрівна карта Країною візуальних мистецтв

У мистецькій подорожі тобі знадобиться альбом чи блокнот для замальовок і начерків. Також варто створити на твоєму ґаджеті папку, в якій ти зберігатимеш фотогалерею своїх творчих робіт, улюблені художні знімки та відеоролики.

Розглянь художні твори, в яких утілено образ України. До якого виду мистецтва належить кожна робота? Вислов свої міркування про засоби виразності, які використали митці.

Я. Чижевський. «Моя Україна»

В. Бородай. «Батьківщина-Мати»

О. Шупляк. «Нічна Берегиня»

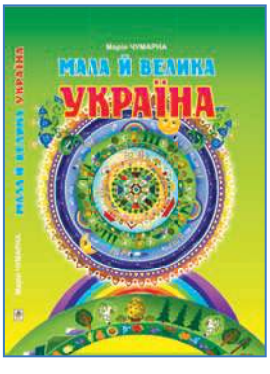

В. Чипурко. Обкладинка

Відеоролик «Образ України у візуальних мистецтвах».

Створи тематичну композицію «Моя Україна» акварельними або гуашевими фарбами. Передай свою любов до рідного краю за допомогою кольору. За бажанням використай у малюнку елементи символіки України, популярні смайлики, шрифтові композиції.

Заспівайте разом пісню про Україну. Влаштуйте у класі виставку своїх робіт.

УРОК 3. ПОРИ РОКУ В МУЗИЦІ ТА ГРАФІЦІ

Золота красуня — осінь-чарівниця!
По землі ступає, золотом іскриться.
В жовте і червоне листячко фарбує
і картини дивні, чарівні малює.

Н. Красоткіна

Краса природи в різні пори року часто надихає композиторів на створення справжніх шедеврів. У таких мелодіях можна відчути подих зими, пісні дзвінкоголосого літа, радісні трелі птахів навесні або тиху ходу чарівної осені.

Відеоролик «Осінній пейзаж».

Який настрій викликало в тебе музичне оформлення ролика? Опиши характер цієї музики.

О. Кисельов. «Осіння сюїта: Прелюдія. Дощ за вікном. Листопад» (соло для гітари).

Які картини виникли в твоїй уяві під час слухання сюїти? Чи вдалося тобі розпізнати кожну її частину? Якими музичними засобами композитор зобразив дощ та листопад?

Сюїта (фр. *suite*) — музична циклічна форма, що складається із декількох контрастних частин, об'єднаних спільним художнім задумом.

Пригадайте, як «говорить» музика. Які елементи музичної мови вам знайомі? Що ви можете розповісти про них?

мелодія ритм тембр

лад темп регістр

Послухай три частини сюїти ще раз. Поміркуй, який образ осені створив композитор. Добери потрібні слова для характеристики темпу, ладу, тембру і мелодії твору.

Гітара — струнно-щипковий музичний інструмент, на якому грають соло, в ансамблі або використовують для акомпанементу.

Гра «Музична пригода в осінньому парку».

Об'єднайтесь у чотири групи і розподіліть між собою зображені нижче музичні інструменти. Спробуйте створити засобами музики коротку замальовку про пригоду в парку.

Діти весело бігають, граються опалим листям (металофони). Раптом загримів грім (барабани) і закрапав осінній дощ (трикутники). Невдовзі виглянуло сонечко (дзвіночки), і діти знову розбіглись по парку (металофони).

С. Май. «Ми любим нашу рідну Україну».

Розпочни створювати колекцію записів пісень у власному виконанні. Увімкни диктофон на телефоні. Заспівай пісню під фонограму та запиши свій спів. Оціни себе за 12-бальною шкалою.

Вигадай танець-імпровізацію під мелодію пісні та виконай його лише руками, сидячи за партою.

Які елементи музичної мови використовують композитори для створення художніх образів?

УРОК 4. ПОРИ РОКУ В МУЗИЦІ ТА ГРАФІЦІ

Якою ти уявляєш красуню Осінь? Опиши її.

Кожна пора року в нас викликає певні асоціації. Наприклад, коли ми говоримо «осінь», то відразу уявляємо її характерні ознаки й кольори.

Для зображення осінньої пори художники-графіки найчастіше обирають пейзажний жанр і натюрморт, іноді — портрет, створюючи у своїх роботах реалістичні або фантастичні образи.

Розглянь зображені графічні твори. Які художні образи в них утілені? Зверни увагу, які засоби виразності використали митці.

А. Крамар. «Натюрморт»

А. Муха. «Осінь»

С. Кононучук. «Дощ, дощ, дощ…»

Пригадай, що тобі відомо про графіку як вид візуального мистецтва. Які матеріали й інструменти використовують художники-графіки?

Залежно від способу зображення та призначення графіку поділяють на кілька видів.

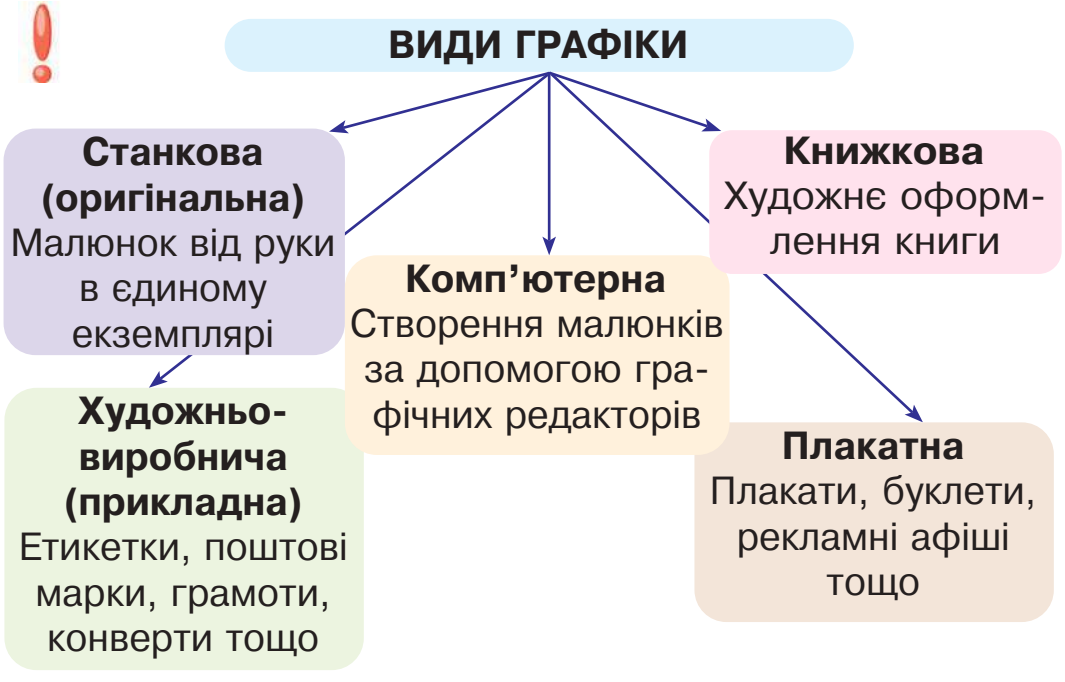

Розглянь графічні роботи. Визнач, до якого виду графіки належить кожне зображення.

Іноді художники-графіки створюють зображення на спеціальних формах, за допомогою яких можна отримати багато однакових відбитків на папері. Для цього існують певні графічні техніки.

Відеоролик «Графічні техніки».

Чи доводилось вам створювати малюнки, застосовуючи графічну техніку штампування? Які матеріали ви використовували?

Відеоролик «Виготовлення штампів для малювання».

Виготов штамп із картону, пінопласту або губки для миття посуду (за вибором) і за його допомогою створи малюнок на тему «Осінь».

1

2

3

4

5

Переглянь удома ролик, у якому демонструють малювання з використанням кліше. Із допомогою дорослих виготов кліше з моркви або картоплі та створи натюрморт «Дари осені».

УРОК 5. ПРИРОДНІ ЯВИЩА У ТВОРАХ МИСТЕЦТВА

Які явища природи ти знаєш? Які звуки допоможуть тобі розпізнати їх на слух?

Гра «Розпізнай на слух».

Послухай аудіозапис і відгадай, що звучить. Перевір себе, переглянувши відео «Явища природи».

А. Вівальді. «Гроза»: перша частина концерту № 2 «Літо» з циклу «Пори року» (у виконанні камерного оркестру).

Який настрій викликає прослуханий твір? Які засоби виразності використав композитор для втілення образу грози?

Розгляньте картину Ю. Писаря. Що спільного між нею та музикою А. Вівальді? Доберіть слова, якими можна описати обидва твори.

Ю. Писар. «Карпатська гроза. Петрос»

С. Прокоф'єв. Фортепіанна п'єса «Дощ і веселка» із циклу «Дитяча музика».

Які художні образи створив композитор? Опиши основні засоби музичної виразності твору: характер, темп, динаміку, тембр.

Що ви уявляєте, слухаючи музику С. Прокоф'єва? Вигадайте і розкажіть одне одному короткі історії, навіяні цією п'єсою. Наведіть приклади відомих вам музичних творів, які розповідають про природні явища.

Уривок із мультфільму «Дощику, дощику, припусти» (реж. Б. Храневич).

Художні образи природних явищ композитори створюють за допомогою засобів музичної виразності.

І. Танчак. «Намальований дощ».

1. Все похмуре, все сумне, і надворі дощ іде.
Він зі стріхи капотить, не вщухає ні на мить.
Тільки чути: стук та стук, за вікном краплинок звук.
Зранку дощик не ставав... Хто ж його намалював?

Двічі

2. Все пливуть хмарки, пливуть, і краплинки з неба ллють,
і не чути солов'я, і тому сумую я.
Дощик знову: стук та стук, за вікном краплинок звук.
Зранку дощик не ставав... Хто ж його намалював?

Двічі

3. Олівці беру до рук — і дощу зникає звук,
посміхаються поля і радіє вся земля.
А веселка воду п'є, зранку сонечко встає,
чути співи солов'я... Намалюю сонце я.

Двічі

4. Ви малюйте, олівці, сонцесяйні промінці,
зігрівайте всіх теплом, золотіться над Дністром.
Щоб лунав землею сміх, я вклонюся всім до ніг,
дітям всім і всім батькам я по сонечку роздам.

Двічі

Яку музичну форму має ця пісня? Поясни, чому ти так вважаєш.

Порівняйте п'єсу С. Прокоф'єва і пісню І. Танчака за настроєм та художніми образами. Назвіть спільні та відмінні ознаки.

Знайди в інтернет-джерелах музичні твори, в яких засобами музики змальовано туман. Помісти ці твори у свою електронну папку.

УРОК 6. ПРИРОДНІ ЯВИЩА У ТВОРАХ МИСТЕЦТВА

Які явища природи притаманні осені? Поміркуй, як художники-графіки можуть зобразити дощ, туман, листопад, вітер.

Природа — невичерпне джерело натхнення для художників, справжня скарбниця образів, мотивів та форм. Серед безлічі ліній, плям, кольорів, тонів уважним поглядом митці вихоплюють саме ті, які згодом використають у своїх роботах для створення образів.

Розглянь графічні твори. Який настрій вони викликають? Які засоби виразності використали митці для втілення явищ природи? Спробуй озвучити одну з цих картин.

В. Касіян.
«Шлях на Прохорівку»

П. Міхеєв.
«Софіївська площа»

Прагнучи якнайкраще втілити власні творчі задуми, митці надають великого значення вибору матеріалів, інструментів та графічної техніки. У кожній техніці існують різноманітні прийоми і способи виразного відтворення форми, об'єму та простору в композиції. Насамперед, це штрихування.

Відеоролик «Види штрихування».

Виконай навчальні вправи.

1. Зобрази різні види штрихування простим олівцем.

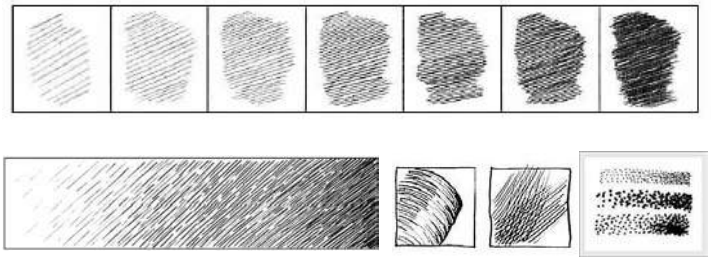

2. Намалюй парасольку олівцем або фломастером, застосовуючи різні види штрихування.

1

2

3

Створи малюнок «Під осіннім дощем» за зразком або за власним задумом. Малюй простим олівцем, намагаючись передати у своїй роботі ритм дощу.

1

2

3

Поміркуй, чим відрізняються художні образи, втілені у станковій та книжковій графіці. Які образи книжкової графіки тобі найбільше запам'яталися і чому?

УРОК 7. СІЛЬСЬКІ ПЕЙЗАЖІ І МОТИВИ

Розкажи, чи доводилось тобі бувати у сільській місцевості. Що ти бачив/бачила на околиці села? Які звуки долинали до твого слуху?

Аудіозапис «Звуки природи».

Які звуки тобі вдалося розпізнати? Які візуальні образи та почуття вони пробудили у твоєму серці?

К. Крижицький. «Перед дощем»

В нашій уяві село нерозривно пов'язане із широкими ланами, квітучими луками, дзвінкими джерельцями і гомінкими лісами. Краса сільської природи вабить око, дарує натхнення митцям і спонукає їх до творчості. Напевно, саме тому сільські мотиви надзвичайно популярні в живописі та музиці.

Дж. Ласт. «Самотній пастух» (у виконанні пан-флейтиста Г. Замфіра і естрадного оркестру Дж. Ласта).

Флейта Пана

Який настрій створює ця композиція? Які художні образи в ній утілено? Який музичний інструмент допомагає передати колорит сільської місцевості?

Ти вже знаєш, що залежно від виду виконання музику поділяють на вокальну та інструментальну.

Інструментальну музику, яка зображує красу природи і мирне сільське життя, називають **пасторальною** (фр. *pastorale*).

Серед вокальних творів, присвячених зображенню сільського життя, окрему ланку становлять народні пісні, зокрема календарно-обрядові.

Які календарно-обрядові пісні ти знаєш? Що тобі відомо про жниварські пісні? Пригадай, яку пісню із цього циклу ми вивчали у 3-му класі.

Жнива — підсумок усієї праці хліборобів, здійснення їхніх мрій та сподівань. У піснях, які виконували під час жнив, йшлося про основні періоди збору хліба й пов'язані з ними обряди. Жниварські пісні виконували переважно жіночі гурти або окремі виконавці одноголосо без інструментального супроводу. Спів полегшував трударям їхню нелегку працю.

Жниварські пісні — музично-поетичні твори, що оспівують початок, хід та завершення жнив. Такі пісні поділяють на три групи: **зажинкові**, що виконують під час зажинання першого снопа; **жнивні** — виконують найчастіше, йдучи в поле, повертаючись із нього й на перепочинку; **обжинкові** — оспівують ритуал зжинання останнього снопа.

Музичний калейдоскоп жниварських пісень.
В. Філіпенко. «Поле моє, поле» (у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України імені Г. Вірьовки).

Чим відрізняються прослухані пісні? Опишіть характер мелодії кожного твору. Які засоби музичної виразності допомогли вам уявити картину жнив?

Гра «Добрі ми женці були».

Пограй разом із друзями в музичну гру. Заспівайте обжинкову пісню на вигаданий вами нескладний мотив. Супроводжуйте свій спів відповідними рухами.

Виконайте пісню І. Танчака «Намальований дощ» під фонограму. Створіть ритмічний супровід до пісні на улюблених шумових інструментах.

Знайди в інтернет-джерелах ще одну пасторальну мелодію і додай її у свою електронну папку.

УРОК 8. СІЛЬСЬКІ ПЕЙЗАЖІ І МОТИВИ

Пригадай, які різновиди пейзажів існують. Що характерно для кожного з них?

Вирушаймо у віртуальну подорож сільськими просторами України. На тебе чекають незабутні образи рідної землі, втілені у творах живопису.

К. Крижицький. «Вечір на Україні»

Відеоролик «Сільські пейзажі українських живописців».

Розкажи про свої враження від перегляду. Що нового ти дізнався/дізналася?

Ти вже знаєш, що найголовніше в картині — **композиція**. Вона надає твору цілісності, підпорядковує його елементи один одному і загальному змісту. Композиція «тримає» простір, організовує його і розставляє всі зображення за своїми законами.

Обговоріть, як художники зображують на картинах предмети відповідно до законів перспективи.

Основним засобом виразності у живописі, як тобі відомо, є колір. За допомогою кольору митці створюють певні за характером і настроєм образи, передають глибину простору й виділяють **композиційний центр**. Окрім кольору, центр композиції виділяють **освітленістю**, **величиною** зображення, **контрастами** тощо.

Проаналізуй картини С. Васильківського (с. 21). Як художник передав глибину простору в кожній роботі? Зверни увагу на розміри й кольори предметів, зображених на різних планах. Визнач композиційний центр кожного твору.

«Полтавщина»

«Весна в Україні»

Створи композицію «Осінній пейзаж», дотримуючись законів перспективи. Поміркуй, які ознаки осені тобі хотілося б зобразити. Визнач композиційний центр і колірну гаму своєї творчої роботи. За допомогою кольору відобрази власне ставлення до світу природи.

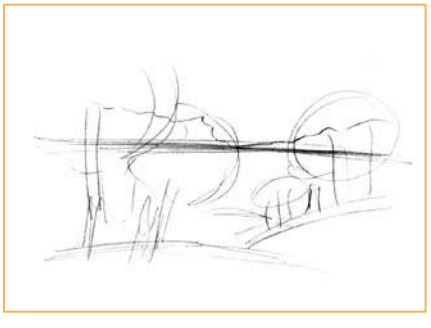

1

2

3

4

Поміркуй, якими кольорами можна зобразити різні за настроєм образи осінньої природи: ніжний, замріяний, тривожний, зажурений.

УРОК 9. ПОДОРОЖ ДО МОРЯ

Що тобі відомо про море? Чим воно приваблює людей? Чи знаєш ти, як звучить море?

Р. Судковський. «На березі моря»

Аудіозапис «Звуки моря».

Що ти уявляєш, слухаючи ці звуки? Яке море постає перед тобою: тихе, ласкаве чи бурхливе, грізне?

О. Глазунов. Уривок із симфонічної фантазії «Море» (у виконанні симфонічного оркестру).

Який настрій викликає в тебе прослухана музика? Вибери для її характеристики найбільш влучні слова.

лагідна | хвилююча | сумна | похмура | прозора

весела | легка | бурхлива | оптимістична | грізна

Обговоріть, які музичні інструменти прозвучали в цьому уривку. Дослідіть, які ще інструменти входять до складу симфонічного оркестру.

Візьми олівець та виконай начерк моря, образ якого створив композитор.

Послухай уривок із симфонічної фантазії «Море» ще раз. Зверни увагу, як розвивається музичний образ відповідно до зміни засобів виразності. Який момент цього твору тебе найбільше вразив і запам'ятався?

Момент найвищої емоційної напруги в музичному творі або його частині, вершину музичного розвитку називають **кульмінацією**. Її виділяють високим регістром, посиленням гучності звучання та іншими засобами музичної виразності.

Уривок із відеоролика «Симфонія моря» (за мотивами музики і творів живопису відомого композитора й художника М. Чюрленіса).

Якими засобами митець створив образ моря в картинах і в музиці? Які музичні інструменти та кольори допомогли йому втілити свій творчий задум?

Гра «Звуки моря».

Об'єднайтесь у групи й розподіліть між собою шумові інструменти. Спробуйте разом створити звукову картину моря під музику твору О. Глазунова «Море».

Слова Б. Голод, музика І. Білика. «Звуки природи».

1. Закінчився дощик раптовий,
веселка барвиста заграла.
На кошик троянд пелюсткових
краплинка остання упала. | Двічі

Приспів:
Кап-кап-кап — дивовижні звуки!
Хап-хап-хап — візьмемось за руки!
Чап-чап-чап — кроки по калюжі.
Ляп-ляп-ляп — поспішив хтось дуже!

2. Шепоче про ніжність ромашка,
барвінок розплющив очиці.
Дарує малесенька пташка
мелодії чистій водиці. | Двічі
Приспів.

Знайди в інтернет-джерелах сучасну інструментальну музику, в якій змальовано море. Запиши її в свою електронну папку.

УРОК 10. ПОДОРОЖ ДО МОРЯ

Пригадай, як називають картину із зображенням морського пейзажу.

Твір пейзажного живопису, присвячений зображенню моря, належить до жанру **марина**. Художників, які малюють переважно морські краєвиди, називають **маріністами**.

Видатним маріністом минулого був І. Айвазовський, який жив і працював у Криму. Саме морські пейзажі принесли майстрові світову славу.

Розгляньте репродукції творів відомих маріністів. Які почуття викликають ці картини? Проаналізуйте композицію кожної роботи: визначте композиційний центр, розміщення об'єктів у планах. Які засоби використали художники для передачі глибини простору?

І. Айвазовський.
«Дев'ятий вал»

О. Паркс.
«Госпітальний корабель»

В. Микитенко.
«Підкорювачі хвиль»

Р. Судковський.
«Мертвий штиль»

Відеоролик «Колір у картинах маріністів».

У живописі художники досягають виразності форми предметів за допомогою певних властивостей кольору.

Властивості кольору в живописі

колірна гама	тональність кольору	насиченість кольору
тепла, холодна	світлі й темні тони	яскравий, тьмяний

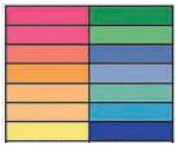

Іще раз розглянь картини мариністичного жанру (с. 24). Визнач колірну гаму, тональність та насиченість кольорів у кожному творі. Поміркуй, що допомогло живописцям досягти виразності художніх образів.

Виконай вправу «Тонова розтяжка».

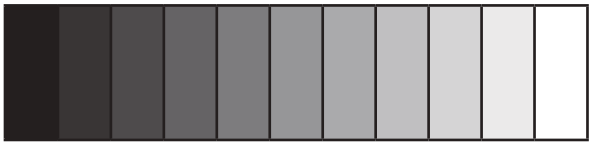

Спробуй себе в ролі мариніста/мариністки: під звучання саксофона створи пейзаж «Захід сонця на морі». Техніка виконання: гуаш або акварель.

1

2

3

4

Дізнайся з додаткових джерел, коли виникла марина як самостійний жанр живопису.

УРОК 11. ДИНАМІЧНІ ОБРАЗИ ПРИРОДИ В МУЗИЦІ ТА ЖИВОПИСІ

Пригадай, що означає динаміка в музиці. Як вона впливає на характер музичного твору?

Для створення музичних образів композитори використовують різні засоби виразності, і серед них — **динаміка**. Якщо той самий твір зіграти спочатку тихо, а потім гучно, то слухачі його сприйматимуть по-різному. Автор музики завжди відчуває, де і коли треба змінити силу звучання.

Динаміка — зміна сили звучання голосу, музики; засіб музичної виразності.

Ти вже знаєш, що динамічні відтінки в музиці позначають певними знаками: *f* (форте) — голосно, *p* (піано) — тихо. Але музичний образ у своєму розвитку може поступово переходити з одного стану в інший.

Крещендо (італ. *crescendo*) — поступове збільшення сили звуку. У нотах позначають знаком 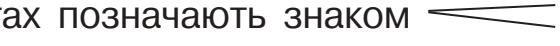 або скорочено *cresc*.

Димінуендо (італ. *diminuendo*) — поступове зменшення сили звуку. У нотах позначають знаком або скорочено *dim*.

К. Дебюссі. «Місячне сяйво» та «Сади під дощем» (фортепіано).

В. Ван Гог. «Пейзаж в Овері під час дощу»

Про що розповіли тобі прослухані твори? Яку динаміку використав композитор для зображення різних станів природи? Охарактеризуй музичні образи обох творів.

Спробуй намалювати музику акварельними фарбами — адже музика, як і живопис, має свої відтінки. Вибери кольори, з якими в тебе асоціюються твори К. Дебюссі, а динамічні відтінки зобрази відтінками цих кольорів.

Гра «Оркестр».

Оберіть диригента/диригентку і створіть ритмічну імпровізацію за поданою схемою динамічних відтінків.

Для втілення динамічних образів у музиці композитори застосовують не лише динамічні відтінки, а й інші засоби музичної виразності, які допомагають передати рух, темп і ритм. А ще автори музики передбачають для виконавців різні прийоми гри — штрихи.

Стакато (італ. *staccato*) — уривчасте, коротке виконання звуків голосом або на музичних інструментах.
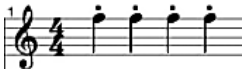
Леґато (італ. *legato*) — зв'язне виконання музичних звуків, коли паузи між ними відсутні. За допомогою леґато звуки об'єднуються й утворюють музичну фразу.

Гра «Я — композитор/композиторка».

Зобрази на синтезаторі чи металофоні, як рухається потяг, біжить гірська річка, крапає дощ або шумить море, використовуючи різні прийоми гри (стакато, леґато).

Виконай пісню «Звуки природи» (слова Б. Голод, музика І. Білика) під фонограму і запиши свій виступ на мобільний телефон.

Що ти дізнався/дізналася про динамічні відтінки в музиці? Виконання якого завдання сподобалося тобі найбільше і чому?

УРОК 12. ДИНАМІЧНІ ОБРАЗИ ПРИРОДИ В МУЗИЦІ ТА ЖИВОПИСІ

Пригадай, що зображують художники у статичних та динамічних композиціях.

Тобі відомо, що **статика** — це нерухомість, спокій. Для створення статичних композицій митці переважно використовують вертикальні та горизонтальні лінії, а також симетричність зображення.

Динаміку в живописі передають через рух або ілюзію руху. Завдяки спеціальним прийомам художники ніби зупиняють погляди глядачів, дивують, затримують їхню увагу.

Розглянь репродукції творів живопису. Зверни увагу, де розміщено центр кожної композиції, які об'єкти зображено та як їх розташовано, які лінії переважають. Визнач, яка з цих картин статична, а яка — динамічна.

Ю. Пацан. «Пейзаж»

К. Білокур. «Пейзаж з вітряком»

Які ж прийоми використовують художники для створення динамічних композицій? Звернімося за порадою до майстрів.

Найбільш поширеним прийомом є зображення об'єктів у русі: наприклад, летить птах, біжить дитина, під впливом вітру гойдається дерево чи надимається вітрило. Також для створення ілюзії руху митці часто застосовують асиметрію, зміщуючи центр компози-

ції вліво чи вправо, вгору або вниз. Наступний прийом — динамічна побудова композиції з перевагою діагональних ліній.

Виконай навчальну вправу. Намалюй олівцем ескіз краєвиду з річкою або дорогою, птахів у польоті чи дерево, що гойдається під вітром. Намагайся передати у своєму начерку динаміку.

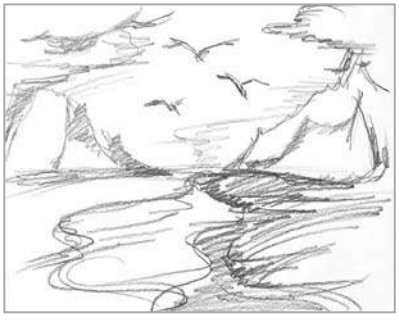

Створи динамічну композицію в жанрі гірський пейзаж. Техніка виконання — гуаш.

1

2

3

4

Зроби кілька фотознімків осінньої природи. Збережи їх у папці «Мої файли». Чи вдалося тобі зробити кадр у динаміці? Покажи свої фото друзям та оціни їхні роботи.

УРОК 13. КВІТКОВІ ФАНТАЗІЇ

Де можна побачити квіти? Який настрій вони створюють? Які квіти подобаються тобі найбільше?

Образи квітів живуть у багатьох українських народних та авторських піснях. Найбільше українці співають про чорнобривці, ружу, маки, мальви, цвіт калини тощо.

Слова і музика В. Івасюка. «Червона рута» (у виконанні С. Ротару).

Слова М. Сингаївського, музика В. Верменича. «Чорнобривці» (у виконанні В. Павліка).

Про що розповідають ці пісні? Які почуття вони викликають? Визнач лад, темп, динаміку і характер мелодії кожного твору.

Конкурс «Упізнай мелодію».

Об'єднайтесь у групи. Послухайте мелодії пісень, у яких оспівані квіти. Завдання: пригадати назву пісні і проспівати кілька рядків. За кожну вгадану мелодію нараховується один бал. Яка група набере найбільше балів?

Багато відомих пісень мають декілька варіантів. Так, вірш Т. Шевченка «Зацвіла в долині червона калина» надихнув на створення музики композиторів Я. Степового, І. Шамо, А. Філіпенка.

Уривки з пісень «Зацвіла в долині червона калина» на слова Т. Шевченка:
музика І. Шамо (у виконанні Н. Місіної);
музика А. Філіпенка (у виконанні дитячого хору);
музика Я. Степового (у виконанні гурту «Гайдамаки»).

М. Михайлошина. Ілюстрація до «Кобзаря»

Простеж, які різні музичні образи створили композитори на ті самі слова. Охарактеризуй варіант пісні, котрий тобі найбільше сподобався.

Слова Н. Погребняк, музика О. Янушкевич. «Дитинства світ».

1. Нас дитинства світ казковий
знов у гості кличе всіх
по доріжці веселковій,
де лунає дружно сміх,
де на кульках кольорових
лине в небо дітвора,
бо країна ця чудова —
світ любові і добра! | Двічі

Приспів:
Дитинства світ, чарівний світ,
це світ рожевих, добрих мрій!
Це до зірок швидкий політ,
віночок сонячних надій!
Це світ добра,
це літній луг,
це я, це ти —
мій найдорожчий друг! | Двічі

2. Тут і гноми, і чаклунки
у країні цій живуть,
і різдвяні подарунки
під ялинками нас ждуть.
Тут навкруг лунає дзвінко
дивних птахів ніжний спів,
біля кожного будинку
є крамниця добрих див! | Двічі

Приспів.

Знайди в інтернет-джерелах пісню «Чорнобривці» у виконанні інших співаків/співачок. Помісти в свою електронну папку запис, який тобі найбільше сподобався.

УРОК 14. КВІТКОВІ ФАНТАЗІЇ

Квіти, квіти... Чарівні квіти,
кольорові, великі й малі...
Ви умієте душу зігріти,
бо й самі ви — душа землі.

Н. Красоткіна

А. Білінська-Богданович. «Піонії»

Відеоролик «Квіти в картинах художників».

Пригадай, як називають жанр образотворчого мистецтва, присвячений зображенню квітів, овочів, фруктів, предметів побуту тощо.

Красу «тихої природи речей» художники зображують у **натюрмортах**, малюючи переважно з натури. Для цього складають **натурну постановку**: продумують розміщення предметів у планах, визначають центр композиції, вибирають **тло**, тобто дальній план картини. У натюрморті тлом може бути **драперія** (тканина, зібрана м'якими складками), стіна або інше середовище (пейзаж, інтер'єр). Зазвичай для натюрморту добирають предмети, поєднані певною темою.

Розглянь натюрморти українських художників. Зверни увагу на зображені предмети та їх розміщення у планах, тло, освітлення й особливості колірної гами у кожному творі.

О. Єнь.
«Букет з маками»

К. Білокур. «Кавун, морква, квіти»

В. Жмак.
«Соняхи»

Виконай навчальну вправу. Вибери квітку для свого майбутнього натюрморту та спробуй зобразити її, дотримуючись певної послідовності.

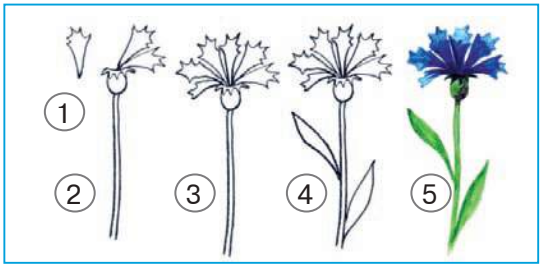

Створи натюрморт «Квіти і плоди» акриловими або гуашевими фарбами. Спочатку продумай композицію і виконай олівцем ескіз. Для передачі глибини простору застосуй метод загороджування предметів дальнього плану предметами переднього плану. Виділи головне у композиції розміром, кольором і тональним контрастом.

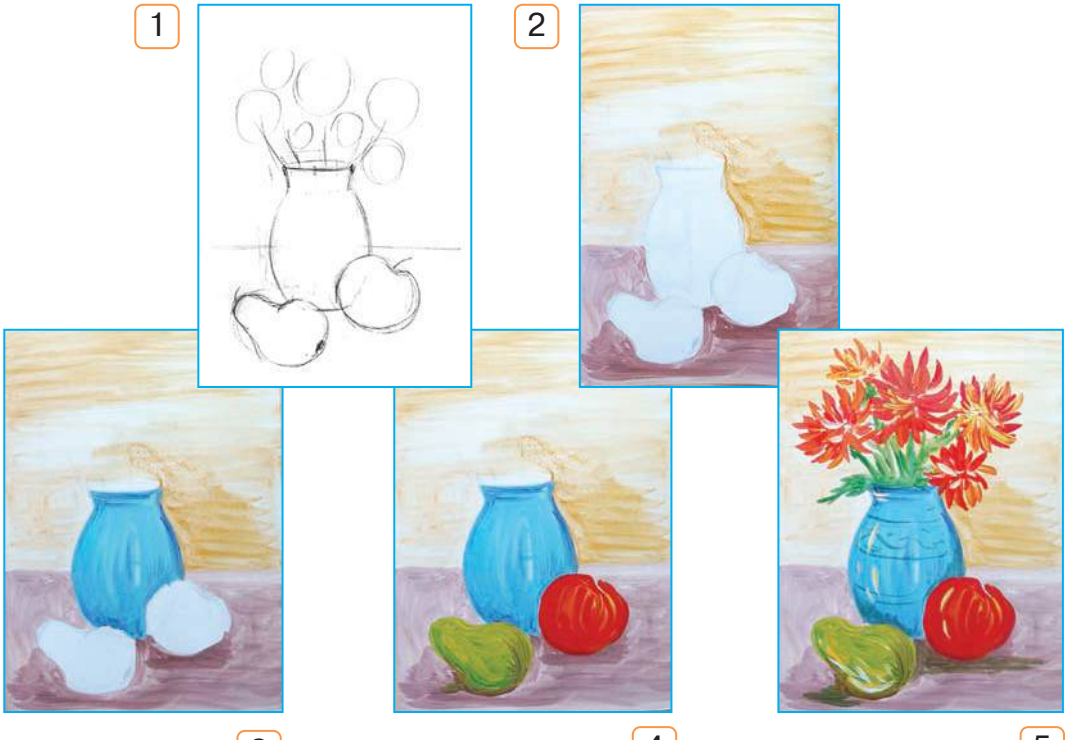

Що нового ти дізнався/дізналася про натюрморт? Якою музикою можна озвучити твою творчу роботу?

УРОК 15. ПОДОРОЖ КРАЇНОЮ МИСТЕЦТВ

На тебе чекає цікава повітряна мандрівка туди, де лунають звуки природи і чарівна музика. Дорогою наш літак зробить кілька зупинок.

Перша зупинка — «Музична вікторина»

Послухай фрагменти музичних творів, які звучали на уроках. Пригадай назви цих композицій та прізвища авторів і обери для кожної з них відповідне зображення.

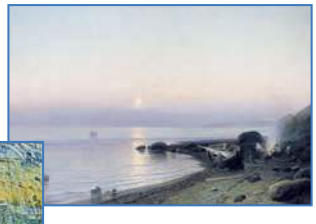

Друга зупинка — «Співоча студія»

Упізнай за ілюстраціями вивчені пісні. Заспівай одну з них (на вибір).

Третя зупинка — «Знавці музики»

Дай відповіді на запитання.

- Назви́ елементи музичної мови, які ти знаєш.
- Що таке музичний образ?
- Які пісні називають зажинковими?
- Що таке кульмінація музичного твору?
- Що означають зображені нижче знаки і з яким засобом музичної виразності вони пов'язані?

Четверта зупинка — «Музично-ритмічна»

Разом із друзями створи ритмічну імпровізацію до пісні «Дитинства світ» (слова Н. Погребняк, музика О. Янушкевич).

П'ята зупинка — «Ігрова галявина»

Усі гуртом придумайте казочку про пригоди зайченят і розкажіть її ланцюжком.

Наприклад, хтось із вас промовляє перше речення: «На галявину вибігли зайчики». Наступний учень додає: «Вони почали весело стрибати» і т. д.

Супроводжуйте кожну фразу пластичною імпровізацією.

УРОК 16. ПОДОРОЖ КРАЇНОЮ МИСТЕЦТВ

На тебе чекає незвичайна мандрівка в Країну візуальних образів. Ми летимо літаком, але дорогою він зробить кілька зупинок.

Перша зупинка — «Галерея образів»

Розглянь роботи митців. Укажи, під яким номером зображено: сільський пейзаж, міський пейзаж, марину, натюрморт.

1

2

3

4

Друга зупинка — «Знавці мистецтва»

Дай відповіді на запитання.

- Що таке художній образ у візуальних мистецтвах?
- На які види поділяють графіку?
- Як називають художників, котрі зображують море?

- Що таке композиційний центр? Як його виділяють у живописі?
- Якими засобами митці передають у своїх роботах динаміку?
- Що таке натюрморт? У чому полягають особливості підготовки до його написання?

Третя зупинка — «Виставкова»

Влаштуй разом із друзями виставку власних творчих робіт. Поділися враженнями, над чим працювати було найцікавіше.

Четверта зупинка — «Творча»

Виготов композицію із природних матеріалів (шишок, листя, жолудів, каштанів). Використай пластилін, декор, а також картон (для основи).

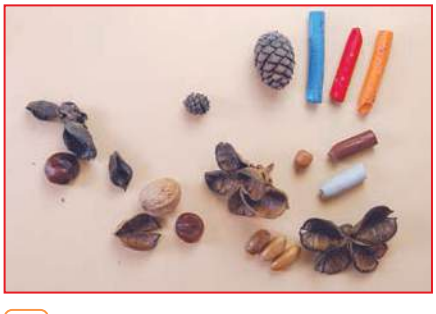

1

2

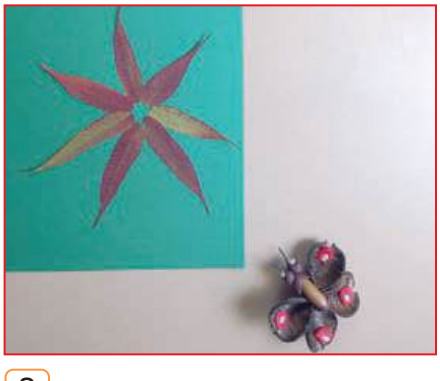

3

4

ХУДОЖНІ ОБРАЗИ ЛЮДЕЙ І ТВАРИН У МИСТЕЦТВІ

УРОК 17. ОБРАЗИ ЛЮДЕЙ У ВОКАЛЬНІЙ МУЗИЦІ Й ЖИВОПИСІ

Пригадай, що таке музичний портрет.

Тема духовного світу людини хвилювала митців у всі часи. Ти вже знаєш, що завдяки засобам музичної виразності композитори створюють яскраві музичні образи. Залежно від типу музики художній образ має різні грані.

Наприклад, вокальні образи, втілені українською композиторкою Л. Дичко, вирізняються помітним народним колоритом. Її кантата «Чотири пори року» написана на тексти українських календарно-обрядових пісень і призначена для хорового виконання без музичного супроводу.

Л. Дичко. «Осінь»: третя частина кантати «Пори року» (у виконанні хорової капели).

Як називається виконання вокального твору без музичного супроводу? Які засоби виразності допомогли композиторці створити образи людей праці? Визнач динаміку, темп, лад і характер музики.

Гурт «Веретенце» із с. Червоне Житомирської області

Будь-який вокальний твір звучатиме по-різному залежно від кількості виконавців. Існує чимало композицій, призначених для ансамблевого або хорового співу, краса й милозвучність якого залежить від властивостей голосів, що складають вокальний колектив. Поряд із висотою, силою і тривалістю музичного звуку важливе значення має його забарвлення — **тембр**. За тембром відрізняють звуки однакової висоти й гучності, виконані різними голосами.

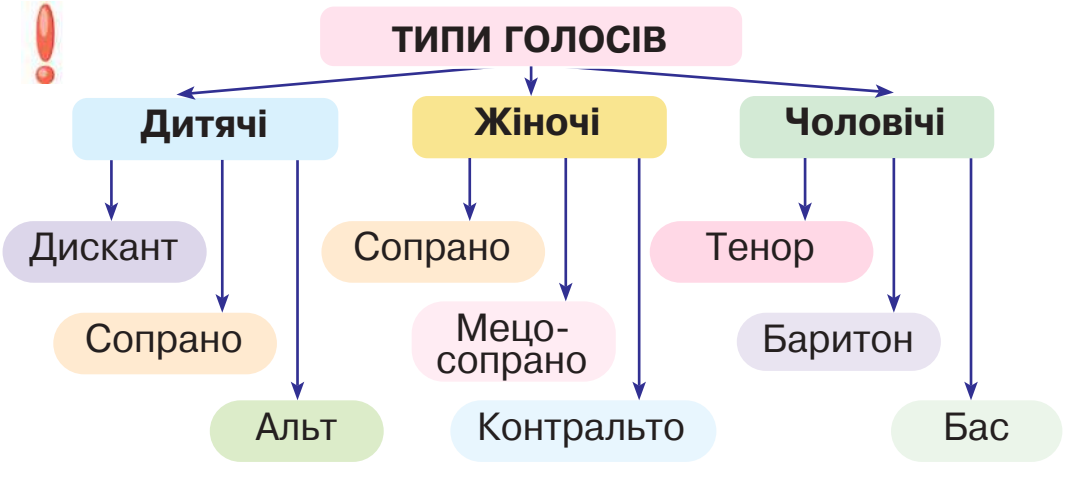

Кого із сучасних виконавців ти зможеш упізнати за тембром голосу?

Слова І. Франка, музика А. Кос-Анатольського. Романс «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» (у виконанні Д. Гнатюка). Слова Ю. Рибчинського, музика І. Шамо. «Три поради» (у виконанні ансамблю «Струни серця»).

Які тембри голосів тобі вдалося розпізнати у прослуханих творах? Які образи людей створено в кожній пісні?

Слова О. Вратарьова, музика О. Злотника. «Барви рідної землі».

1. Ми — веселі маляри,
   що ранкової пори
   розмалюєм рідну землю
   у святкові кольори.

Наші барви чарівні,
наче іскри запальні,
кожна барва, наче пісня
української землі.

Приспів:
Райдуго-веселко, нам допомагай,
кольори веселі дітям роздавай.
Буде небо синє, ниви золоті,
буде в Україні радісно завжди.

2. Буде сонячний розмай,
і Карпати, і Дунай,
зелен-гай, і чисте поле,
і далекий небокрай.
Наші барви чарівні,
наче іскри запальні,
кожна барва, наче пісня
української землі.

Приспів (двічі).

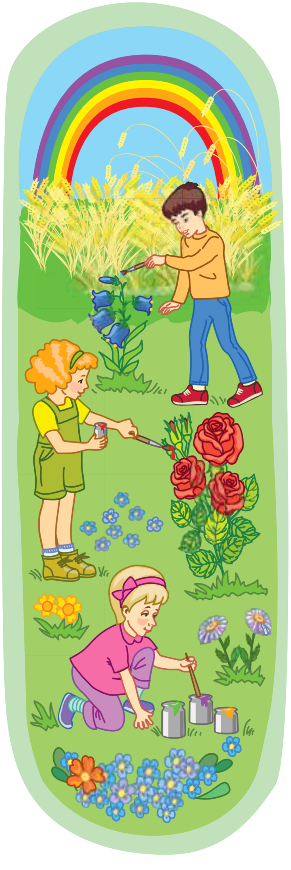

Спробуй себе в ролі диригента/диригентки. Розглянь схему диригування. Співай і диригуй одночасно.

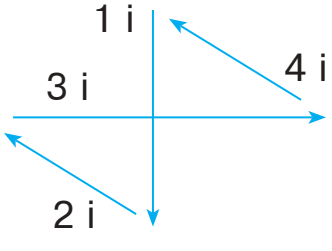

Гра-пантоміма «Театрально-музична хвилинка».

Уважно послухай фрагменти музичних творів. Спробуй передати образи людей, які виникли в твоїй уяві, пластичною імпровізацією, зокрема ходою.

Що нового ти дізнався/дізналася про вокальні голоси? Дослідй, який тембр голосу в тебе.

УРОК 18. ОБРАЗИ ЛЮДЕЙ У ВОКАЛЬНІЙ МУЗИЦІ Й ЖИВОПИСІ

Пригадай, що таке портрет у живописі. Як може бути зображена людина на портреті?

Відеоролик «Портрет у живописі».

Тобі відомо, що митці найчастіше зображують особу в **анфас** (прямо) і в **профіль** (збоку). За форматом зображення виділяють такі види портретів: **головний** (тільки голова), **по груди**, **по пояс**, **по стегна**, **по коліна**, **на весь зріст**. Розрізняють також **дитячі**, **жіночі** й **чоловічі** портрети.

Розгляньте портрети дітей. Які риси характеру та настрій кожної дитини зуміли передати автори цих творів?

І. Творожніков. «Пташка полетіла»

І. Труш. «Портрет Катерини Грушевської»

А. Збаранський. «Портрет хлопчика»

І. Цибульник. «Юний скрипаль»

Пригадай, як називають портрет художника, написаний ним самим.

На портретах, створених у різні часи, закарбовано ознаки відповідної епохи: про це свідчать елементи одягу та інтер'єру, зачіски тощо. За окремими деталями можна також визначити соціальний і майновий стан, професію або улюблене заняття людини і навіть її вік.

Розглянь портрети. Які ознаки вказують на професії зображених людей? Що ти можеш сказати про вік і характер кожної людини?

Невідомий художник. «Портрет Н. Паганіні»

А. Петрицький. «Портрет письменника Коцюби»

М. Божій. «Медсестра»

Малюючи портрет особи на весь зріст, художники обов'язково враховують пропорції людського тіла. Так, руки дорослої людини зазвичай сягають середини стегна, лікті мають бути на рівні талії, а коліна — посередині ноги.

Виконай навчальну вправу. Намалюй олівцем схематичне зображення людини на весь зріст.

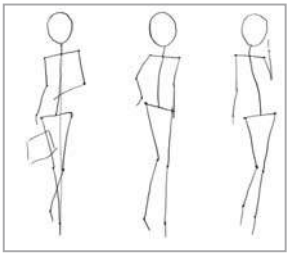

Намалюй портрет учителя/вчительки або друга/подруги на весь зріст. Продумай композицію свого твору, визнач, які деталі будеш зображувати. Зроби олівцем ескіз, а тоді малюй фарбами — акварельними, гуашевими або акриловими.

УРОК 19. ОБРАЗИ ТВАРИН У МУЗИЦІ ТА ЖИВОПИСІ

Пригадай, яку музику називають програмною. У яких відомих тобі програмних творах утілено образи тварин?

У скарбниці програмної музики є чимало творів, присвячених тваринам. Аби якнайповніше передати особливості рухів, голоси тварин засобами музичної виразності, композитори враховують тембри музичних інструментів і добирають відповідні прийоми гри. Зазвичай образи тварин створюють у різних за змістом і формою програмних п'єсах-мініатюрах, які можуть звучати у сольному, ансамблевому чи оркестровому виконанні.

Які музичні образи із сюїти К. Сен-Санса «Карнавал тварин» ти пам'ятаєш? Вирушай разом із друзями у мандрівку на веселому потязі — і ти зможеш ознайомитися з образами інших тварин, змальованих у цьому творі.

Станція «Сільське подвір'я»

Упізнайте за звуками всіх мешканців сільського подвір'я. Спробуйте відтворити голоси курочок і півника.

К. Сен-Санс. «Кури та півні»: частина 2 із сюїти «Карнавал тварин» (фрагмент).

Розглянь зображення музичних інструментів, звучання яких допомогло передати образи курей та півнів. Дослідй, до якої групи інструментів належить кларнет.

Кларнет

Скрипка

Альт

Фортепіано

Станція «Зоопарк»

Упізнайте за звуками мешканців зоопарку, яких ви обов'язково тут зустрінете.

К. Сен-Санс. «Черепахи», «Кенгуру», «Персонажі з довгими вухами»: частини 4, 6, 8 із сюїти «Карнавал тварин» (фрагменти).

Які музичні інструменти створили образи черепах, кенгуру та осликів? Вигадай пластичну імпровізацію, як рухаються ці тварини.

Станція «Озеро»

Яких птахів ви можете тут побачити?

К. Сен-Санс. «Лебідь»: частина 13 із сюїти «Карнавал тварин» (фрагмент).

Які музичні інструменти допомогли втілити образ лебедя? Створи танець, рухаючись у ритмі музики.

Виконай пісню «Барви рідної землі» (слова О. Вратарьова, музика О. Злотника) під фонограму.
Запиши свій спів на диктофон. Створи разом із друзями танець-імпровізацію до пісні.

Гра «Карнавал тварин».

Об'єднайтесь у дві групи: артисти і глядачі. Група артистів під музику К. Сен-Санса зображує рухами тварину, образ якої втілено у прослуханому фрагменті, а група глядачів відгадує, хто ця тварина. Згодом поміняйтеся ролями.

Знайди в інтернет-джерелах програмну музику, в якій утілено образи тварин. Помісти твір, який найбільше тобі сподобався, у свою електронну папку.

УРОК 20. ОБРАЗИ ТВАРИН У МУЗИЦІ ТА ЖИВОПИСІ

Як називають художні твори, присвячені зображенню тварин?

Тваринний світ нашої планети вражає розмаїттям розмірів, форм, фактур і забарвлення. Щоб виразно зобразити тварину, художник вивчає будову та пропорції її тіла, спостерігає за життям і рухами, звертає увагу на пластику й виконує замальовки з натури.

Анімалістичний жанр в образотворчому мистецтві — це зображення тварин засобами живопису, скульптури, графіки.

Відеоролик «Твори анімалістичного жанру».

Розглянь картини. Які почуття вони пробуджують? Проаналізуй композицію і колірну гаму кожної роботи, зверни увагу на другорядні деталі. Які засоби використали художники для втілення виразних образів тварин?

Г. Доу. «Сонний пес у коморі»

Г. Роннер-Кніп. «Задоволення»

Ф. В. Кунерт.
«Лисиці взимку»

Р. Ансдел.
«Вівця Ева з ягнятами і чаплею»

Виконай навчальну вправу. Зобрази схематично песика за зразком або за власним задумом.

Створи композицію з образом тварини за мотивами сюїти К. Сен-Санса «Карнавал тварин». Вибери формат, продумай деталі та колірну гаму. Зображення півня, курки, черепахи, кенгуру, ослика або лебедя (за вибором) розташуй у центрі композиції. Техніка виконання — гуаш.

1

2

3

4

УРОК 21. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В МУЗИЦІ ТА СКУЛЬПТУРІ

Пригадай, які п'єси П. Чайковського, що входять до його «Дитячого альбому», ти слухав/слухала на уроках у третьому класі.

«Дитячий альбом» П. Чайковського має підзаголовок «Двадцять чотири легкі п'єси для фортепіано». Цей збірник композитор присвятив своєму племіннику, який дуже любив музику і прагнув стати музикантом.

П. Чайковський. Фортепіанні п'єси «Баба-яга», «Вальс», «Солодка мрія» із «Дитячого альбому».

Які художні образи втілив у кожній п'єсі композитор?

Уривки з мультфільму, в якому звучать п'єси П. Чайковського із «Дитячого альбому» (реж. І. Ковалевська).

Доберіть потрібні слова й охарактеризуйте лад, ритм, темп, динаміку, тембр і регістр кожного твору.

У вокальній музиці основою художнього образу є віршований текст, а розкрити образ допомагають засоби музичної виразності.
Наприклад, у багатьох народних піснях втілено образи птахів.

Українська народна пісня «Летіла зозуля» (у виконанні Н. Матвієнко).
Українська народна пісня «Ой у саду соловейко» (у виконанні Т. Матвієнко).

Про що розповідають прослухані твори? Який настрій створює кожна пісня? Визнач основні засоби виразності пісень та охарактеризуй голоси співачок.

Українська народна пісня «Ой ходила дівчина бережком».

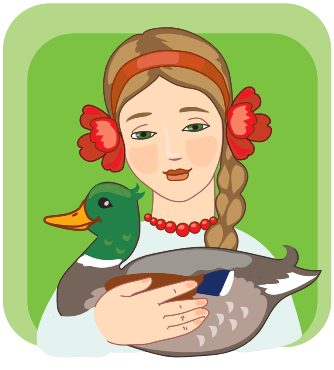

1. Ой ходила дівчина бережком,
   заганяла селезня батіжком:
2. «Іди, іди, селезню, додому,
   продам тебе дідові старому».
3. За три копи селезня продала,
   а за копу дударика найняла:
4. «Заграй мені, дударику, на дуду,
   нехай же я своє горе забуду».

Музичний розмір цієї пісні — 2/4. Він має дві долі: перша — сильна, друга — слабка.

Такт (лат. *tactus*) — частина музичного твору від сильної долі до наступної сильної долі.

Об'єднайтесь у дві групи. Оберіть диригента/диригентку й улюблені шумові інструменти і створіть ритмічний супровід до пісні «Ой ходила дівчина бережком». Диригент/диригентка диригує за такою схемою: 1 і 2 і. Кожна група відбиває свій ритмічний малюнок.

1-ша група

2-га група

Спробуй вигадати власну ритмічну імпровізацію. Запиши її четвертними і восьмими нотами, розділивши аркуш на чотири такти, а потім відтвори на шумовому інструменті.

Чим цікава музика П. Чайковського, яка звучала на уроці?

УРОК 22. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В МУЗИЦІ ТА СКУЛЬПТУРІ

Розкажи, де ти бачив/бачила твори круглої скульптури.

Тобі відомо, що засобами виразності круглої скульптури є **силует**, **об'єм**, **пропорції**, **фактура**, **світлотінь** і **тривимірність**, що дозволяє роздивитися художній твір з усіх боків. Залежно від задуму, головним завданням майстра є точність зображення або декоративна виразність образу.

Розглянь скульптурні твори. Які образи тварин в них утілено: реалістичні чи декоративні? Спробуй визначити матеріал, із якого створене кожне зображення.

Лев на Ланцюговому мосту Сечені. Будапешт

Пам'ятник скай-тер'єру Боббі. Единбург

В. Омеляненко. Статуетка «Бик». Музей Л. Сморжа

Серед творів круглої скульптури розрізняють **статуї**, **скульптурні групи**, **статуетки**, **погруддя**.

Розглянь скульптурні зображення (с. 49-50). Визнач серед них статую, групу, статуетку і погруддя. Які художні образи втілено у кожній роботі?

В. Бородай. Пам'ятник засновникам Києва

Давньоримська скульптура. «Аполлон Кифаред»

К. Добрянський. Пам'ятник Т. Шевченку в Загребі. Хорватія

І. Білик. Статуетка «Лев». Музей Л. Сморжа

У процесі роботи над твором скульптори використовують різні способи ліплення, кожен з яких має певні особливості.

Пластичний спосіб — це ліплення з цілого шматка скульптурного матеріалу, з якого відтягуються дрібні деталі, частини тіла тощо. **Конструктивний** спосіб — ліплення виробу з окремих частин. **Комбінований** спосіб поєднує ліплення з цілого шматка та з окремих деталей або частин.

Виліпи комбінованим способом об'ємне зображення домашнього улюбленця (котика, песика) за зразком або за власним задумом.

1

2

3

Знайди в додаткових джерелах інформацію про скульптуру твого краю.

УРОК 23. МИСТЕЦТВО В ПАРКУ

Муніципальний духовий оркестр «Оркестра волі». Тернопіль

ДУХОВИЙ ОРКЕСТР

Труби засіяли променисто,
марш козацький нагадав часи,
як і ми, начистивши до блиску,
гордо труби у строю несли.

В. Назарук

Поміркуй, які інструменти складають духовий оркестр. Чи доводилося тобі чути музику у виконанні цього оркестру? Якщо так, то поділися своїми враженнями.

Духовий оркестр — колектив музикантів, який виконує музичні твори на духових (мідних і дерев'яних) інструментах.

До складу духового оркестру входять також ударні музичні інструменти — барабан і тарілки, які задають ритм.

ДУХОВИЙ ОРКЕСТР

Мідні духові | **Дерев'яні духові** | **Ударні**

Труба

Тромбон

Валторна

Флейта

Кларнет

Гобой

Барабан

Тарілки

Гра «Упізнай інструмент на слух».

Послухай, як звучать зображені на малюнках духові інструменти. Спробуй розрізнити їх на слух.

Ще на початку 19-го століття духові оркестри грали тільки марші та військову музику. Пізніше в репертуарі таких оркестрів з'явилась популярна музика і симфонічні твори, перекладені для виконання на духових інструментах. Духові оркестри часто грали в парках та скверах, і люди із задоволенням танцювали під їхню музику.

А. Джойс. Вальс «Спогади» (у виконанні духового оркестру).

Який настрій викликала в тебе прослухана музика? Які художні образи вона тобі підказала? Добери слова, якими можна охарактеризувати цей твір.

Мелодія: весела, сумна, грайлива, легка, енергійна.
Темп: повільний, помірний, швидкий.
Лад: мажор, мінор.

Створи разом із друзями танець-імпровізацію під мелодію вальсу.

Л. Колодуб. «Карпатська рапсодія № 1» (у виконанні духового оркестру).

Які картини ти уявляєш під цю музику? Звучання яких музичних інструментів тобі вдалося розпізнати?

Виконай українську народну пісню «Ой ходила дівчина бережком» під фонограму. Разом із друзями створи супровід до пісні на улюблених інструментах.

Що таке духовий оркестр? Які групи музичних інструментів входять до його складу?

УРОК 24. МИСТЕЦТВО В ПАРКУ

Поміркуй, люди яких професій працюють над створенням парків та скверів у наших містах і селах. Чи можна їхню працю назвати мистецтвом?

Створення декоративних садів, парків, ділянок зелених насаджень, призначених для поліпшення краєвиду і для відпочинку населення, називають **садово-парковим мистецтвом**. Його особливість полягає у поєднанні природних об'єктів (водойм, рослин) із малими архітектурними формами.

МАЛІ АРХІТЕКТУРНІ ФОРМИ В ПАРКУ

Універсальні	Декоративні	Ігрові
квіткові вазони, лавки, вуличні ліхтарі	фонтани, альтанки, місточки, скульптури	гойдалки, пісочниці, гірки

Розгляньте світлини (с. 53-54). Які архітектурні форми ви помітили у зображених парках? Для чого вони призначені?

Дендропарк «Олександрія». Біла Церква

Парк імені Т. Шевченка. Тернопіль

Національний дендропарк «Софіївка». Умань

Маріїнський парк. Київ

Розглянь паркові скульптури. Які художні образи вони створюють? Для чого їх установили?

Створи на картонній основі пластилінову аплікацію «У парку» за зразком або за власним задумом. Зобрази дерева, квіти й малі архітектурні форми. Працюючи над аплікацією, пам'ятай про закони перспективи.

1

2

3

4

Якою музикою тобі хотілося б озвучити свою роботу?

УРОК 25. КАЗКОВІ ОБРАЗИ

Із якими музичними казковими образами ти ознайомився/ознайомилась у 3-му класі? За мотивами яких казок були написані ці твори? Хто їх написав?

Уривок із казки Г. К. Андерсена «Дюймовочка».

Ця надзвичайно поетична і добра казка відома в усьому світі. Образ головної героїні — крихітної тендітної дівчинки — втілено у багатьох видах мистецтва, і зокрема, в музиці.

Сцени з балету «Дюймовочка».
Харківська хореографічна школа

Відеофрагмент із першої дії балету Ю. Русинова «Дюймовочка» (художник-постановник Н. Бевзенко-Зінкіна).

Розкажи про свої враження від перегляду. Добери слова, якими можна описати образ Дюймовочки.

Д. Пташинська. «Острів мрій».

1. За вікнами зима холодна злиться,
та дивний сон постійно бачу я:
мені у морі синій острів сниться —
живе там мрія сонячна моя.

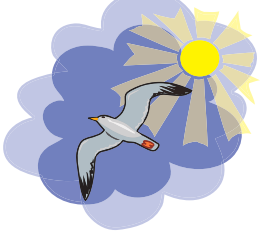

Приспів:
Там завжди літо, там завжди квіти,
там чисте небо, морський прибій,
там тихі зорі, немає горя —
це острів щастя, це острів мрій.

2. Там водоспади, пальми і ліани,
безкрає плесо синьої води.
Загублений далеко в океані,
та я, мов птах, скоріш лечу туди.

Приспів:
Туди, де літо, туди, де квіти,
де чисте небо, морський прибій,
де тихі зорі, немає горя —
на острів щастя, на острів мрій.

3. В годину невезіння й безнадії,
коли біда постукає у дім,
згадайте, що існує острів мрії,
де щастя й сонця вистачить усім.

Приспів:
Де завжди літо, де завжди квіти,
де чисте небо, морський прибій,
де тихі зорі, немає горя —
це острів щастя, це острів мрій.

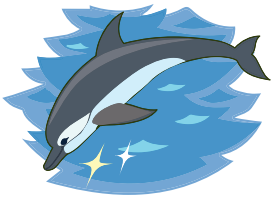

Там завжди літо, там завжди квіти,
там чисте небо, морський прибій,
там тихі зорі, немає горя —
це острів щастя, це острів мрій.

Створіть музичний супровід до пісні на дзвіночках і маракасах.

Гра-естафета «Мої мрії».

Розкажи друзям про свою мрію без слів — лише мімікою та пластичними рухами під музику вивченої пісні. Той, хто розшифрує твою мрію, підхоплює естафету, і гра триває.

Із якими казковими образами ти зустрівся/зустрілася на уроці? Які почуття викликали в тебе ці образи?

УРОК 26. КАЗКОВІ ОБРАЗИ

Де, на твою думку, живуть ельфи, феї та інші герої казок?

У мультфільмах і на сторінках книжок ти часто бачиш зображення вишуканих палаців, похмурих замків чи фантастичних будиночків, у яких живуть казкові герої.

Розглянь зображені будиночки. Поміркуй, хто з казкових персонажів може в них жити. Дослідй, чим ці будиночки подібні на справжні.

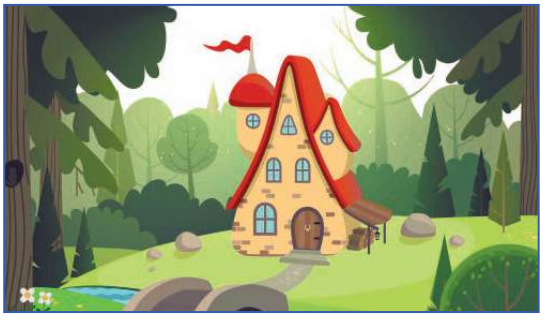

Будь-який будинок, навіть казковий, повинен обов'язково мати **фундамент**, **стіни**, **дах**, **вікна**, **двері**.

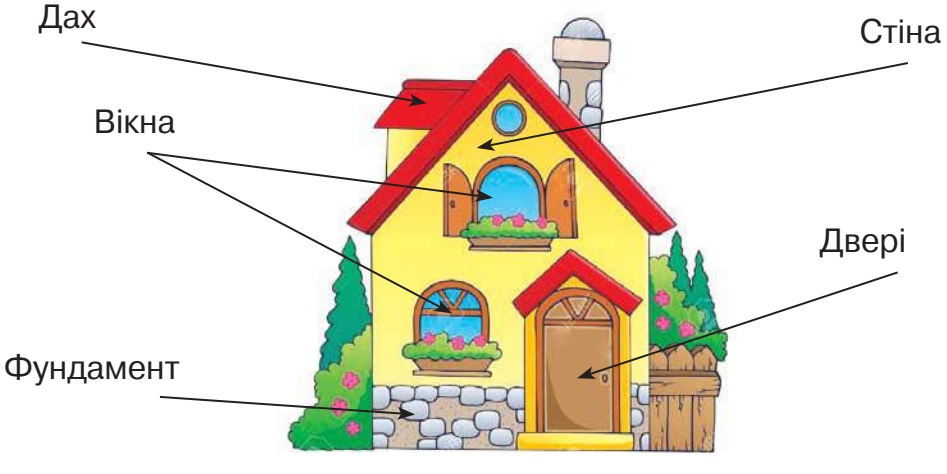

Створюючи художній образ будівлі, митець приділяє значну увагу пропорціям, ритмічним повторенням елементів та декоративному оздобленню фасадів.

Фасад — це вигляд будинку зовні. Розрізняють головний, бічний і задній фасади.

Виконай навчальну вправу. Намалюй олівцем ескіз казкового будиночка.

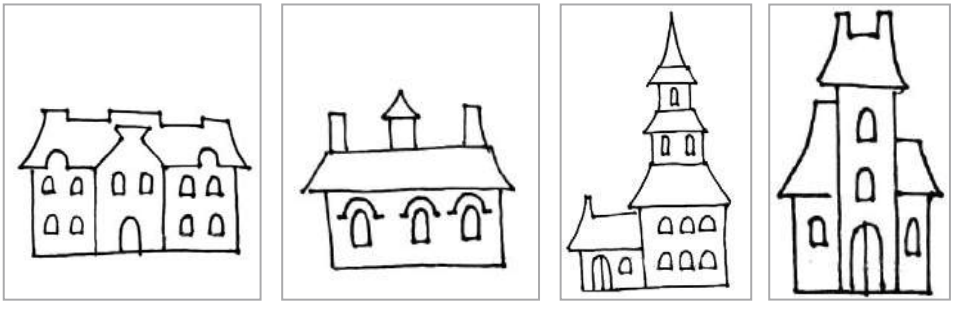

Створи образ казкового будиночка для Дюймовочки і Принца за зразком або за власною уявою. Техніка виконання — гуаш.

Які деталі необхідно брати до уваги, зображуючи будинок? Назви́ основні складові будинку.

УРОК 27. МУЗИЧНІ ТА ФОТООБРАЗИ

Пригадай, що пов'язує музику з іншими видами мистецтва.

П.-О. Ренуар.
«Танок у Буживалі»

Ти вже знаєш, що без музики неможливо уявити жодної вистави, кінофільму чи мультфільму. Палітра створених композиторами образів надзвичайно багата: казкові, фантастичні, жартівливі, ліричні, драматичні тощо. Чимало музичних творів, написаних до театральних спектаклів, отримали самостійне життя. Таку музику ми впізнаємо на слух, щойно почуємо знайомий мотив.

А. Хачатурян. Вальс до драми М. Лермонтова «Маскарад» (у виконанні симфонічного оркестру).

Про що розповіла тобі прослухана музика? Які образи виникли в твоїй уяві? Добери слова, що характеризують мелодію вальсу.

весела, енергійна, стрімка, легка, ніжна, сувора, урочиста, зворушлива, спокійна, сумна, тривожна, мрійлива, лірична

Слово «вальс» у перекладі з німецької означає «кружляти». Цей танець здобув популярність наприкінці 18-го століття, хоча перші згадки про нього були значно раніше. У скарбниці світових музичних шедеврів є чимало вальсів, написаних знаменитими композиторами: Ф. Шопеном, Ф. Шубертом, Й. Штраусом та ін.

Вальс — парний танець, що має тридольний розмір і помірно-швидкий темп.

Вальс входить в обов'язкову програму змагань із бальних танців. Його характерними рисами є лі-ризм, витонченість, пластичність.

Візьми олівець або крейду і зобрази графічно, як ти уявляєш кружляння вальсу.

Відеоурок «Навчаємось танцювати вальс».

Є. Дога. «Зимовий вальс» (у сучасній обробці).

Об'єднайтесь у пари та спробуйте затанцювати вальс легко й ніжно. Стежте за поставою, виконуйте плавні повороти, імпровізуйте.

Виконай пісню Д. Пташинської «Острів мрій» під фонограму. Запиши своє виконання на диктофон.

Створіть ритмічну імпровізацію до пісні на шумових інструментах. Стежте за характером мелодії та ритмічним малюнком. Першу сильну долю відзначайте легким акцентом. Імпровізуйте під час програшу і вступу.

Акцент у музиці — виділення окремого звука або акорду шляхом його посилення.
У нотному записі позначають знаком > над нотою.

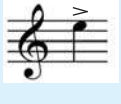

Що нового ти дізнався/дізналася про вальс? Які музичні образи створює цей танець?

УРОК 28. МУЗИЧНІ ТА ФОТООБРАЗИ

Поміркуй, чи можна вважати кожного, хто любить фотографувати, майстром цієї справи. Обґрунтуй свою думку.

Фотомистецтво посідає окреме місце серед інших видів мистецтв. Зазвичай люди думають, що створювати фотографії дуже легко. Однак, переглядаючи будь-який фотоальбом у своєму телефоні, ти знайдеш чимало невдалих знімків. Щоб робити професійні, якісні фотографії, необхідно багато знати і вміти.

Фотохудожники — люди, які створюють художні фотографії.

Розглянь світлини фотохудожників на тему «Зима». Знайди серед знімків пейзажі, портрети, сюжетні фото. Зверни увагу на особливості кожної роботи.

Художня фотографія — один із видів образотворчого мистецтва. Такі знімки відображають не лише дійсність, а й емоції, настрій і світосприйняття художника. Фотографію іноді називають мистецтвом

однієї миті, проте справжні майстри можуть показати в цій миті цілий світ.

Іще зовсім недавно для фотографування повсюди використовували фотоплівку, а в наш час її застосовують лише окремі майстри. Натомість широку популярність здобула цифрова фотографія. Цифрові фотознімки можна робити на професійні камери, літальні апарати (дрони) й смартфони.

Фотографію поділяють на кілька видів за різними ознаками. Наприклад, за характером зйомки світлини бувають **постановочні** та **документальні**. Перші роблять для реклами, глянцевих журналів або для особистих альбомів на замовлення. У таких випадках зйомку проводять у студії чи на заздалегідь вибраній локації, де реальність конструюють. На документальних фотографіях фіксують миттєвості справжнього життя.

Розглянь фотознімки (с. 62-63). Визнач, які з них постановочні, а які — документальні.

Поради від майстрів: щоб зробити якісне фото з телефона, намагайся не фотографувати на тлі сонця. Узагалі, світло має падати на об'єкт, а фотографу краще повернутися до його джерела спиною. Подбай, щоб об'єктив камери був чистим — за необхідності витри його серветкою. Під час зйомки тримай телефон прямо. Вибери композицію та зроби декілька пробних фото.

Об'єднайтесь у дві групи і створіть серії фотографій на тему «Зима за вікном» і «Зимова прогулянка». Візьміть до уваги поради майстрів. Спробуйте власні сили у зйомці пейзажів та фотопортретів. Продемонструйте свої роботи в класі й колективно обговоріть їх. Чи є серед них світлини, які можна назвати художніми? Поясніть свою думку.

Створи аплікацію на тему «Зима» із ватних дисків та шматочків фетру за зразком або за власним задумом.

1

2

3

УРОК 29. МУЗИЧНІ ТА ВІЗУАЛЬНІ ОБРАЗИ ЗИМОВИХ СВЯТ

Які календарно-обрядові пісні зимового циклу ти знаєш?

Напередодні новорічних і різдвяних свят пропоную розглянути музичні та візуальні образи, пов'язані із цими святами.

В українському пісенному фольклорі зимового циклу виділяються колядки та щедрівки.

Колядки — старовинні обрядові величальні пісні, які виконують колядники від Різдва до Водохреща.

Щедрівки — новорічні обрядові пісні, в яких висловлюють побажання доброго врожаю й усіляких гараздів.

У колядках прославляють народження Христа і вітають господаря та всю його родину з Різдвом.
Щедрівки виконують переважно дівчата і діти напередодні Нового року та Водохреща. У цих піснях є традиційний приспів: «Щедрий вечір, добрий вечір».

Українські народні щедрівки «Чи дома, дома», «Слава нашим господарям» (у виконанні вокального ансамблю).

Що характерно для українських щедрівок? Назви́ спільні риси прослуханих пісень. Чи було чути музичний супровід? Опиши засоби музичної виразності та мелодії творів.

Відеофрагмент із різдвяного мюзиклу «Містерія Різдва» (продюсерка і виконавиця пісень Р. Калина).

Розкажи про свої враження від перегляду. Які з прослуханих пісень тобі знайомі?

Мюзикл — музично-сценічна вистава, в якій поєднуються різноманітні жанри і виражальні засоби естрадної та побутової музики, хореографічного, драматичного і оперного мистецтв.

Українська народна щедрівка «Ой сивая та і зозуленька».

Ой сивая та і зозуленька.

Приспів (після кожного рядка):
Щедрий вечір, добрий вечір,
добрим людям на здоров'я!

Усі сади та і облітала,
а в одному та і не бувала.
А в тім саду три теремі:
а в першому — ясен місяць,
а в другому — красне сонце,
а в третьому — дрібні зірки.
Ясен місяць — пан господар,
красне сонце — жона його,
дрібні зірки — то їх дітки.

Українське народне свято на честь зустрічі Нового року (за старим стилем) в ніч проти 14 січня називають Маланкою. Коли смеркало, дівчата йшли щедрувати. До хати, як правило, не заходили: ставши біля вікна і попросивши дозволу, співали пісень, якими вшановували господарів.

Пісня-гра «Ой господарю, господарочку».

Оберіть Маланку та разом із нею виконайте щедрівку, супроводжуючи спів пластичною імпровізацією.

Які народні пісні присвячено новорічним святам? Про що співають у цих піснях?

УРОК 30. МУЗИЧНІ ТА ВІЗУАЛЬНІ ОБРАЗИ ЗИМОВИХ СВЯТ

О. Шупляк. «Різдвяний дідух»

РІЗДВО

Йдемо спішною ходою
ми від хати і до хати
голосною колядою
Сина Божого вітати.
...Все — до ладу, все — як треба:
кожушки, хустки квітчасті...
Долинає аж до неба:
— Жийте в радості і щасті!

Л. Проць

Розглянь зображені твори. Які з них належать до графіки, а які — до живопису? Які художні образи втілили митці? Проаналізуй композиції творів та засоби виразності.

К. Трутовський.
«Колядки в Україні»

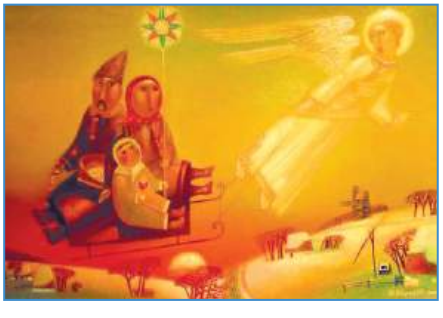

В. Корнєв.
«Зустрічайте, йде Різдво!»

В. Жмак.
«Колядники»

Ф. Гуменюк.
«Коляда»

Н. Курій-Максимів.
«Колядники»

Уявіть себе колядниками. Заспівайте свою улюблену колядку.

Розглянь скульптурні зображення, виготовлені із льоду та снігу. Зверни увагу на об'єм, пластику, форму і фактуру цих робіт. Які художні образи в них утілені?

Фестиваль снігу та льоду.
Харбін, Китай

Арт-дизайн будинку
М. та Н. Калюхів.
Маневичі

Виготов новорічні іграшки з кольорового паперу за зразком або за власним задумом.

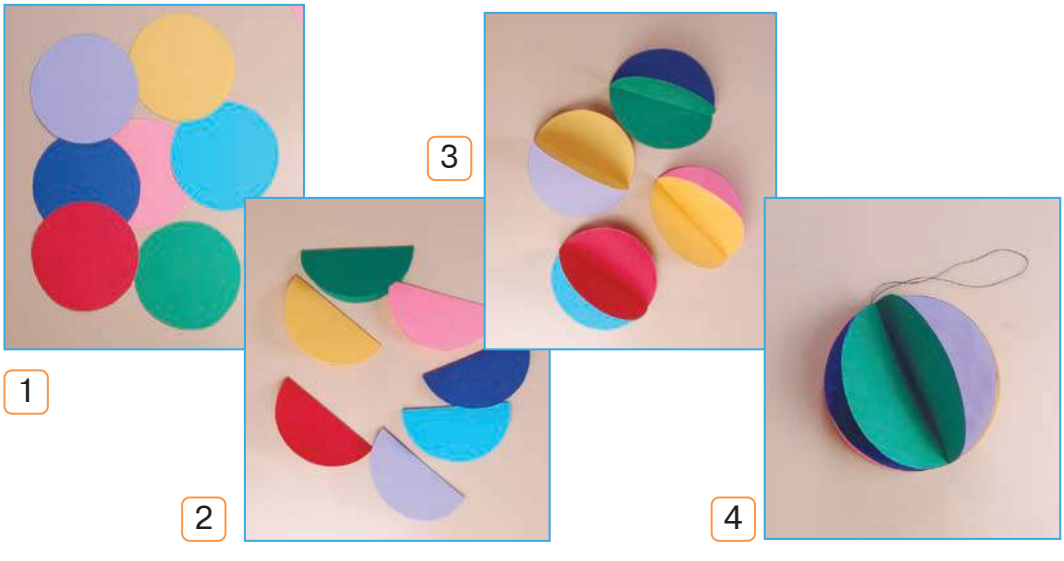

Запропонуй своїм рідним створити на подвір'ї скульптуру зі снігу. Який художній образ тобі хотілося б утілити?

УРОК 31. СВЯТКОВА ПОДОРОЖ

Вирушаймо у новорічно-різдвяну мандрівку Країною музичного мистецтва. Дорогою зробимо кілька зупинок.

Перша зупинка — «Музична вікторина»

Послухай фрагменти музичних творів, які звучали на уроках. Пригадай на́зви цих композицій і прізвища авторів. Обери для кожного твору відповідне зображення.

Друга зупинка — «Співоча студія»

Упізнай за ілюстраціями вивчені пісні. Заспівай куплет із кожної пісні.

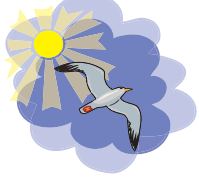

Третя зупинка — «Знавці музики»

Дай відповіді на запитання.

- Які музичні інструменти входять до складу духового оркестру?
- Що називають мюзиклом?
- Який музичний розмір має вальс?
- Які музичні інструменти створюють образи кенгуру, черепах та лебедя в творі К. Сен-Санса «Карнавал тварин»?
- Що ти знаєш про тембри вокальних голосів?
- Які музичні образи створив П. Чайковський у п'єсах «Баба-яга» і «Солодка мрія»?
- Чим відрізняються художні образи, створені у вокальній та інструментальній музиці?

Четверта зупинка — «Музично-ритмічна»

Уважно послухай ритмічний пульс новорічної польки. Відтвори його разом із друзями на улюблених інструментах.

П'ята зупинка — «Ігрова галявина»

Об'єднайтесь у дві команди. Перша команда кидає «сніжки» з паперу другій команді і ставить запитання на обрану тему, а потім — навпаки.

Перемагає команда, яка дасть більше правильних відповідей.

УРОК 32. СВЯТКОВА ПОДОРОЖ

Вирушаймо у новорічно-різдвяну мандрівку Країною візуальних мистецтв. Дорогою зробимо кілька зупинок.

Перша зупинка — «Галерея образів»

Розглянь твори майстрів візуальних мистецтв. Які художні образи втілені в цих роботах? Що допомогло митцям створити ці образи?

Друга зупинка — «Знавці мистецтва»

Дай відповіді на запитання.

- Як називають мистецтво створення парків? Які архітектурні форми можна зустріти в парку?
- Із яких основних частин складається кожен будинок?

- Що таке фасад?
- Що мають знати митці, аби написати портрет людини на весь зріст?
- За якими ознаками можна здогадатися про професію людини, зображеної на портреті?
- Які засоби виразності скульптури ти знаєш?
- Які види круглої скульптури тобі відомі?
- Що таке художня фотографія? Які бувають світлини за характером зйомки?

Третя зупинка — «Виставкова»

Влаштуй разом із друзями виставку своїх робіт. Продемонструйте зроблені вами портрети та зимові знімки. Обговоріть, що вам найбільше сподобалося або викликало жвавий інтерес.

Четверта зупинка — «Творча»

Створи оригінальні ялиночки із ниток та прикрась ними свою оселю до свята.

ХУДОЖНІ ОБРАЗИ НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

УРОК 33. ОБРАЗИ РІДНОГО КРАЮ

Пригадай, що тобі відомо про народну музику. Хто її створює?

У скарбниці українського музичного мистецтва є твори, написані композиторами, народні твори й такі, що нагадують народні, але мають авторів.

РІЗНОВИДИ МУЗИКИ

- Професійна музика
- Професійна музика в народному дусі
- Народна музика

Професійну музику створюють композитори і виконують професійні музиканти й вокалісти.

Народна музика створена народом; її автори невідомі. До неї належать пісні та інструментальні мелодії, що від найдавніших часів існування народу передаються від одного покоління до іншого з уст в уста.

Професійна музика в народному дусі — музика, написана композиторами на основі народних мелодій чи схожа на народну музику.

Музичну спадщину України неможливо уявити без фортепіанних творів Л. Ревуцького. Утілені в них образи рідного краю наповнені життєрадісністю, ліризмом, емоційністю.

Л. Ревуцький. Прелюдія № 1 (фортепіано).

Який настрій створює прослухана мелодія? До якого виду музики вона належить: професійної, народної чи професійної в народному дусі? Поясни свою думку.

Прелюдія (лат. *praeludo*) — короткий інструментальний твір для фортепіано, клавесина, органа.

Відеоролик, у якому звучить прелюдія Л. Ревуцького.

Образи рідного краю втілені засобами музики та поетичного слова в багатьох вокальних творах, у яких оспівано красу природи, щирих і веселих людей, любов до рідних та Батьківщини.

З. Красуляк. «Україно моя».

1. Коли будуть питати, ти чий й звідкіля,
не шукай надаремне ти слів.
Найдорожча у світі дісталась земля
нам у спадок від наших батьків.

Приспів:

Україно моя, Україно!
Ти моєї душі колиска!
Не забуду тебе, Україно моя,
чи далеко я буду, чи близько.

2. За краплини дощу і живої води,
і за хліб запашний на столі,
колосисті поля і квітучі сади
я вклоняюсь тобі до землі.

Приспів (двічі).

Уявіть себе на концерті. Оберіть ведучого/ведучу для оголошення пісні та соліста і солістку. Перший куплет буде співати соліст, другий куплет — солістка, а приспів — усі разом.

Музична вікторина «Як ти знаєш свій пісенний край».

Послухайте фрагменти пісень про рідний край. Пригадайте на́зви пісень та прізвища авторів.

Розкажи про образи рідного краю, створені в інструментальній та вокальній музиці.

УРОК 34. ОБРАЗИ РІДНОГО КРАЮ

Поміркуй, як митці використовують форму, колір та декор для втілення образів рідного краю у творах візуальних мистецтв.

Твори візуальних мистецтв орієнтовно можна розподілити на три групи: **професійні** (виконані фахівцями); **народні**, або **аматорські** (виконані людьми, які займаються творчістю для душі); **професійні в народному дусі**, або **стилізовані** (виконані професійними майстрами зі збереженням національного колориту).

РІЗНОВИДИ ВІЗУАЛЬНИХ ТВОРІВ

Професійні	Професійні в народному дусі (стилізовані)	Народні (аматорські)

Розкажи, чим багатий твій рідний край. Що тобі відомо про культурні надбання твого міста/села?

Природа України надзвичайно мальовнича, тож не дивно, що в творчості українських художників образ рідної землі посідає чільне місце.

Розглянь твори пейзажного жанру. Картина якого художника тебе найбільше вразила? Опиши цю роботу, вживаючи образотворчі терміни: композиційний центр, плановість простору, художній образ, колірна гама.

А. Брензович. «Сонячні Карпати»

А. Куїнджі. «Ранок на Дніпрі»

В. Орловський. «Урожай в Україні»

Особливої уваги заслуговують творчі здобутки народних художниць К. Білокур та М. Примаченко. Їхні роботи відомі в усьому світі як шедеври декоративного живопису.

Розглянь роботи майстринь. Які художні образи вони створили? Що посилює виразність цих образів?

М. Примаченко.
«Дарую українську паляницю всім людям на Землі»

К. Білокур.
«Хата в Богданівці»

Об'єднайтесь у дві групи. Обговоріть, які цікаві скульптурні зображення й архітектурні споруди є у вашому рідному краї. Чому вони привертають до себе увагу? Які художні образи в них утілено?

Створи колаж «Мій мистецький рідний край» за зразком або за власним задумом.

1

2

Дізнайся із додаткових джерел, які віртуальні мандрівки можна здійснити музеями України.

УРОК 35. ІСТОРІЯ НАРОДУ В МИСТЕЦТВІ

Поміркуй, у яких піснях відображається історія народу.

Своєрідним символом української національної культури є **історичні пісні**, які розповідають про козацтво, народних героїв та важливі історичні події.

У текстах таких пісень відображено ставлення народу до певних подій чи осіб. Мелодія героїчного типу характеризується вільною будовою поетичних та музичних фраз; музичний супровід — розгорнутий, інструментальний.

Історичні пісні — це фольклорні твори, присвячені певній історичній події чи відомій історичній постаті.

Українська народна пісня «Ой на горі та женці жнуть» (у виконанні Національного заслуженого академічного народного хору України імені Г. Вірьовки).

Про що йшлося у пісні? Як музика допомогла створити образи мужніх козаків? Опиши мелодію твору, добираючи відповідні слова. Охарактеризуй засоби музичної виразності пісні.

У музичній історії України **кобзарем** називали творця та виконавця історичних пісень, релігійних піснеспівів, дум, а також казок та переказів, що супроводжувалися грою на **кобзі**.

Т. Шевченко. «Сліпий» («Невольник»)

Пригадай, що тобі відомо про кобзу. До якої групи народних інструментів вона належить?

Мандруючи від села до села, кобзарі несли людям не тільки інфор-

мацію про різні події, а й ідеї єднання народу, волі та незалежності. Найпоширенішими творами, які виконували кобзарі, були думи.

Дума — український народний твір ліро-епічного жанру, що розповідає про героїко-історичні та соціально-побутові події минулого і сучасності.

Мелодії дум схожі на мелодичну розмову, речитатив під супровід кобзи, бандури або ліри.

Уривки з українських народних дум «Іван Богун», «Пісня про Байду», «Дума про козака Голоту» (у виконанні чоловічої хорової капели).
М. Вериківський. «Пісня кобзаря» з хорової поеми «Гайдамаки» (у виконанні хорової капели «Почайна»).

Які характерні ознаки дум тобі вдалося розпізнати у прослуханих творах? Який образ кобзаря створив композитор М. Вериківський? Охарактеризуй засоби музичної виразності та мелодію авторського твору.

Виконай пісню З. Красуляк «Україно моя» під фонограму. Запиши свій спів на диктофон.

Об'єднайтесь у дві групи. Оберіть улюблені музичні інструменти і створіть ритмічний супровід до пісні «Україно моя». Кожна група відбиває свій ритмічний малюнок.

1-ша група

2-га група

Знайди в інтернет-джерелах історичну пісню та думу й поповни цими записами свою електронну папку.

УРОК 36. ІСТОРІЯ НАРОДУ В МИСТЕЦТВІ

Поміркуй, як називається жанр образотворчого мистецтва, присвячений зображенню сюжетів минулого.

Історія українського народу відображена у станковому та монументальному живописі, різних видах графіки, скульптурі й архітектурі. Чимало творів відомих митців змальовують добу козацтва.

Розглянь зображені твори історичного жанру. Які художні образи втілили митці? Знайди спільне й відмінне у цих роботах. Охарактеризуй композицію та засоби виразності кожного твору.

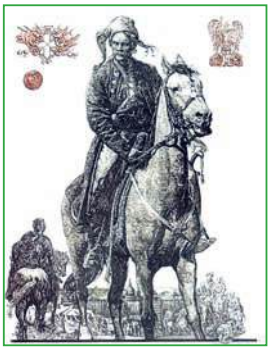

С. Якутович. «Козаки»

І. Рєпін. «Запорожці пишуть листа турецькому султанові»

Відеоролик про історію створення картини І. Рєпіна «Запорожці пишуть листа турецькому султанові».

Розгляньте світлини. Дослідіть, які періоди в історії нашої країни відображають ці споруди.

Замок «Паланок». Мукачеве

Софійський собор. Київ

Національний заповідник «Хортиця»

Розглянь скульптурні твори. Які образи в них утілено? Доведи, що ці роботи належать до історичного жанру.

А. Кущ.
Пам'ятник героям
Берестецької битви.
Пляшева, Рівненщина

І. Кавалерідзе.
Пам'ятник
Ярославу Мудрому.
Київ

М. Микешин.
Пам'ятник
Б. Хмельницькому.
Київ

Створи афішу до тематичного вечора, присвяченого історичному жанру в мистецтві.
Тобі знадобляться маркери або фломастери, олівець, великий аркуш щільного паперу. Вибери формат (горизонтальний або вертикальний), придумай текст, зображення.

1

2

Розкажи про твори візуальних мистецтв, у яких відображено історичні події та постаті видатних людей твого рідного краю.

УРОК 37. ПОБУТОВІ ТЕМАТИЧНІ КОМПОЗИЦІЇ

Які українські пісні люблять співати у твоїй родині?

Найбільшим скарбом нашого народу завжди була пісня. Українці співали в будень і свято, у рідному домі й на чужині, виливаючи свою радість і тугу.

Пісні про родинне життя, прагнення народу до волі та пошуки кращої долі називають **побутовими**.

Побутові пісні складають окремий пласт народної творчості. Вони надзвичайно різноманітні за тематикою, сюжетами й мотивами. У таких піснях мелодія зазвичай нескладна, часто повторюються фрази або окремі слова, приспів іноді відсутній. Розповідь ведеться від імені героя/героїні або декількох осіб.

Українська народна пісня «Дівка в сінях стояла» (у виконанні академічного хору).

М. Калачевський. «Українська симфонія». 2-га частина (у виконанні симфонічного оркестру).

Як змінилася мелодія пісні у симфонічному творі? Який образ дівчини створено засобами музики?

Симфонія — великий музичний інструментальний твір, який виконує симфонічний оркестр. Симфонія зазвичай складається з чотирьох частин, різних за характером.

Розглянь ілюстрації. Які музичні інструменти тобі знайомі? Назви́ інструменти, що виконували головну мелодію симфонії. Які зображення тут зайві?

Народний побут, родинне життя, обряди і традиції українців надихають професійних композиторів на створення яскравих образів у пісенно-хореографічних композиціях.

Відеофрагмент вокально-хореографічної композиції «Українські вечорниці»: пісні «Ти ж мене підманула», «Ой під вишнею» та українська полька (у виконанні академічного ансамблю пісні і танцю «Козаки Поділля»).

Який настрій створює ця композиція? Як народні пісні й танець допомогли композитору втілити образ українських вечорниць?

Н. Май. «Червона калина».

1. Матуся навчила нас пісню співати,
у полі ранкову стрічати зорю.
Матуся навчила людей шанувати
і вірно любити Вкраїну свою! | Двічі

Приспів:
Там червона калина,
мов святий оберіг,
споришева стежина
приведе на поріг.
Там матуся співала
колискові пісні,
на добро дарувала
вишиванку мені.

2. Матуся навчила добро пам'ятати,
стежину топтати у рідному краю.
Матуся навчила утоми не знати
і вірно любити Вкраїну свою. | Двічі

Приспів (двічі).

Спробуйте передати характер пісні танцювальними рухами.

Запропонуй своїм рідним підготувати до родинного свята пісенно-хореографічну композицію.

УРОК 38. ПОБУТОВІ ТЕМАТИЧНІ КОМПОЗИЦІЇ

Які події відзначають у твоїй родині? Яких народних традицій та обрядів ви дотримуєтеся?

Жанр образотворчого мистецтва, присвячений зображенню подій та сцен повсякденного життя людей, називають **побутовим**.

Композиції побутового жанру завжди тематичні: праця, свято, відпочинок тощо.

Розглянь картини. Визнач тематику кожної роботи. Які художні образи створили живописці? Зверни увагу, як зображено людей у русі.

І. Рєпін.
«Вечорниці»

К. Трутовський.
«Дорогою на ярмарок»

Своєрідність побутового жанру полягає в тому, що, крім різноманітності тематики, композиція може бути як однофігурною, так і багатофігурною. Виражальними засобами таких композицій є масштабність, статика або динаміка, ритм.

Розглянь картину Т. Шевченка (с. 83). Які почуття вона викликає? Опиши образи української родини, створені митцем. Охарактеризуй особливості побудови та колірну гаму твору.

Т. Шевченко. «Селянська родина»

Виконай навчальну вправу. Зобрази олівцем людину в русі схематично.

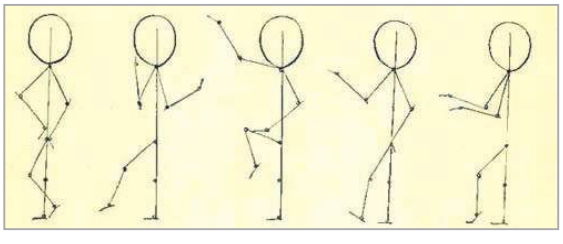

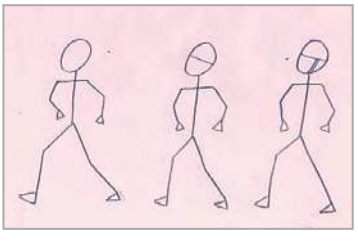

Створи композицію «Родинне свято», зобразивши себе та своїх рідних у русі. Техніка виконання — олівець, акварель або гуаш (за вибором).

1

2

Добери музику, якою можна озвучити твій малюнок.

УРОК 39. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В ДИТЯЧОМУ ФОЛЬКЛОРІ ТА ІГРАШКАХ

Які народні дитячі пісні ти знаєш? Чому ти вважаєш їх дитячими?

Народні дитячі пісні є невід'ємною частиною українського фольклору. Завдяки ним діти ознайомлюються з навколишнім світом, вчаться правильно поводитися. Ці пісні виховують доброту, чесність, працелюбність, любов і повагу до родини та рідного краю. Більшість дитячих пісень звучить без музичного супроводу (а капела). Окремі пісні діти вигадували та виконували під час ігор: лічилки, дражнилки тощо.

В. Мельниченко. «Ходи, сонку, в колисоньку»

Дитячий фольклор: дражнилки, лічилки, забавлянки (у виконанні дитячого хору).

Про що йдеться у кожному творі? Які пісні лунали: професійні, народні чи професійні в народному дусі? Обґрунтуй свою думку. Які особливості дражнилок, лічилок та забавлянок тобі вдалося розпізнати?

Дитячий фольклор — народна творчість, присвячена дітям і створена дорослими або самими дітьми, що передавалася з уст в уста.

Серед безлічі народних пісень особливо виокремлюються **колискові**.

Колискова — лірична пісня, яку виконують, заколисуючи дитину, аби її приспати.

Розглянь картини (с. 85). Зверни увагу на образи матері і дитини. Які почуття викликали в тебе ці образи?

В. Мельниченко.
«Колискова»

Г. Розеленд.
«Колискова»

В. А. Бугро.
«Колискова»

Заколихуючи свою дитинку, кожна матуся бажає їй здоров'я, добра та щасливого життя. Окрім змісту, визначальним для колискових пісень є і звуковий (ритмо-мелодійний) компонент. Колискові виконують тихо, наспівно, у середньому регістрі. Ритм — повторювальний, темп — спокійний, монотонний, з ефектом гойдання.

Українські колискові пісні: «Повішу я колисочку» (у виконанні О. Гури); «Ой ходить сон коло вікон» (у виконанні К. Цісик).

Про що розповідає кожен твір? Охарактеризуй темп, ритм, регістр і мелодію обох пісень.

Придумай нескладну мелодію на віршований текст. Заспівай свою колискову пісню.

Пішов котик у лісок,
знайшов котик поясок,
за люлечку прив'язав
та дитину погойдав.
А-а-а! А-а-а!

Заспівай пісню Н. Май «Червона калина» під фонограму. Супроводжуй своє виконання грою на улюбленому шумовому інструменті.

Виконай малюнок до однієї з колискових пісень, яку ти слухав/слухала на уроці.

УРОК 40. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В ДИТЯЧОМУ ФОЛЬКЛОРІ ТА ІГРАШКАХ

Які іграшки тобі найбільше подобаються? Чим вони тебе приваблюють?

Українські народні іграшки є національним надбанням. Наші предки вірили в їхню магічну силу, в те, що вони оберігали дитину від злих сил і хвороб.

Різновиди народних іграшок

- Музичні іграшки
- Іграшкові меблі, посуд тощо
- Іграшки-тварини
- Ляльки

Виготовляли іграшки з різних матеріалів: із дерева, глини, соломи, тканини, тіста, сиру тощо.

Найбільш популярними були **іграшки з глини**. Серед них варто виділити свищики у вигляді птахів.

Більшість іграшок із дерева мали рухомі з'єднання. До улюблених **дерев'яних іграшок** належали музичні інструменти: сопілки, пищики, тарахкальця, тріскачки.

У мистецтві народної іграшки важливе місце займає **анімалістична тематика**. Зазвичай майстри не копіювали зовнішній вигляд тварини, а узагальнювали форму, спрощували силует і створювали цікаві декоративні образи.

Найдавнішим видом народної іграшки вважають **ляльку-мотанку**. Таку іграшку виготовляли із лляної

тканини та ниток вузловим способом і прикрашали декоративним вбранням. Обличчя ляльки-мотанки зображували без деталей або позначали намотаним нитками хрестом.

Т. Білокрилець. «Лялька»

Відеоролик «Українські народні дитячі іграшки».

Поділися своїми враженнями від перегляду. Проаналізуй художні образи іграшок, їх орнаментику та кольори.

Виліпи із пластиліну народну іграшку коник або баранець (за вибором). Дотримуйся вказаної на зразку послідовності роботи, але намагайся втілити власний задум і створити оригінальний виріб із красивим декором.

1

2

3

4

5

Дізнайся з додаткових джерел, що символізували образи коника і баранця в народних уявленнях.

УРОК 41. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ МОТИВИ

Поміркуй, які пісні називають ліричними. Що для них характерно?

Ліричні пісні — яскравий зразок художньої творчості народу. Для них характерно відтворення людських переживань, естетичне сприйняття дійсності. Тематика таких пісень різноманітна — це щасливе і нерозділене кохання, вірність і зрада, розлука та складнощі родинного життя.

Музичний калейдоскоп українських ліричних пісень: «Ой не ходи, Грицю» (у виконанні Р. Кириченко); «Несе Галя воду» (у виконанні Х. Соловій); «Плакуча гітара» (у виконанні І. Федишин).

За допомогою яких засобів музичної виразності створюється ліричний образ? Охарактеризуй мелодії пісень та музичний супровід.

Ліричні пісні — народнопоетичні твори, в яких основна увага спрямована на розкриття внутрішнього світу людини, її переживань і настроїв.

Ліричні мотиви звучать і в творах українських композиторів. Зокрема, Г. Майборода в своєму інструментальному творі «Гуцульська рапсодія» використав українську народну ліричну пісню «Верховино, світку ти наш».

Г. Майборода. Фрагмент із твору «Гуцульська рапсодія» (у виконанні Національного симфонічного оркестру України).

Опиши свої враження від прослуханої музики. Знайди слова для характеристики образів цього твору.

Славетний український композитор М. Лисенко досить часто використовував у своїх творах народні ліричні пісні для увиразнення музичних образів.

Українська народна пісня «Сонце низенько» (у виконанні Волинського хору).

М. Лисенко. Арія Петра «Сонце низенько» з опери «Наталка-Полтавка» (у виконанні А. Солов'яненка).

Які характерні риси ліричних пісень простежуються в обох творах?

Українська народна пісня «Ой заграйте, дударики».

1. Ой заграйте, дударики,
молоді гуцули,
так, щоб танець-увиванець
полонини чули!
2. Ой заграйте, дударики,
на дудках кленових,
бо приємно танцювати
в кептариках нових!
3. Ой заграйте, дударики,
а я заспіваю.
Хай злітає наша пісня
над Карпатським краєм!

Розглянь нотний запис пісні та проплескай її ритмічний малюнок.
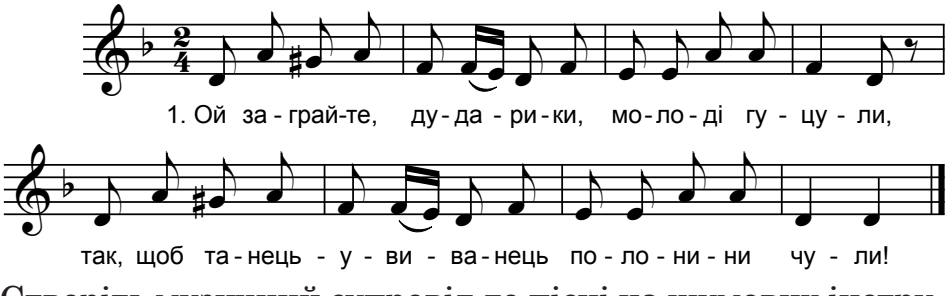
Створіть музичний супровід до пісні на шумових інструментах.

Дослідй, в яких іще операх українських композиторів звучать народні ліричні пісні.

УРОК 42. УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ МОТИВИ

Пригадай, із якими видами декоративно-ужиткового мистецтва ти ознайомився/ознайомилась у 3-му класі.

Художні ремесла і промисли є частиною культури та побуту кожного народу. Розвитку ремесел сприяє географічне розташування країни і природні багатства.

Художнє ремесло — галузь художньо-творчої діяльності, що заснована повністю на процесі ручної роботи з матеріалом.

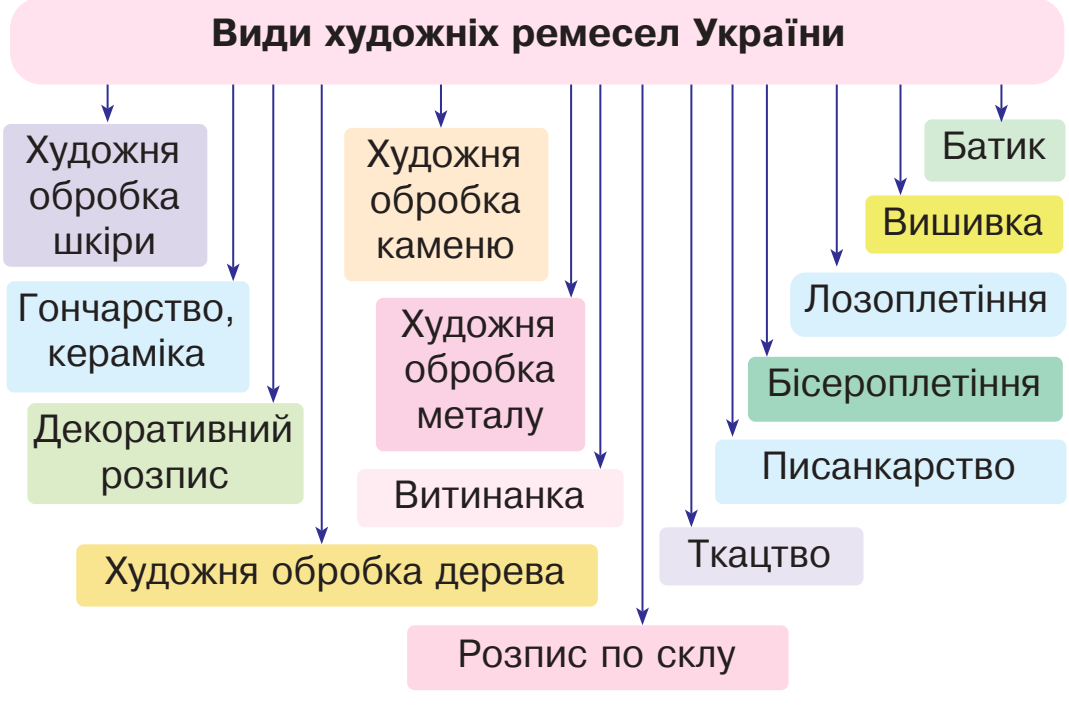

Завітай у віртуальний музей етнографії та художнього промислу України. Ознайомся зі зразками виробів тих ремесел, які тобі найбільш цікаві.

Українська хата — унікальне явище народної культури. Це був не лише дім, у якому проживала сім'я, а й родинний осередок, особливий мікросвіт, що формувався на народних традиціях, звичаях та обрядах.

Найсвятішим місцем у хаті вважали **покуття**, прикрашене вишитими рушниками, писанками, іконами. Тут, біля покуття, благословляли молодих, купали новонароджених. Важливе значення у хаті мав **стіл**, застелений вишитою скатертиною, та **піч**, яку розмальовували орнаментами. Стіни хати вкривали розписами. Також у хаті обов'язково мала бути **скриня**, де зберігали постіль, рушники, прикраси тощо.

Відеоролик «Українська хата».

Розглянь світлини. Охарактеризуй художні образи, втілені у розписах. Зверни увагу на орнаментальні мотиви і колірну гаму.

Виготов аплікацію «Українська хата» із пластиліну або паперу (за вибором).

1

2

3

4

Якою музикою ти озвучиш свою творчу роботу?

УРОК 43. РОЗМАЇТТЯ ОБРАЗІВ У ПІСНЯХ ТА ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛАХ

Пригадай, із якими народними жартівливими піснями ти ознайомився/ознайомилась у 3-му класі.

Українці завжди славилися своїм почуттям гумору та вмінням долати життєві труднощі з оптимізмом. Можливо, тому у скарбниці народної творчості так багато **жартівливих пісень**. Чимало з них є танцювальними, бо мають чіткий ритм і жвавий темп.

Художні образи українських жартівливих пісень найрізноманітніші. Вони розповідають про родинний побут, зображують кумедні сторони сімейних взаємин, висміюють лінивих, легковажних людей. Такі пісні виконували сольно чи хором, поєднуючи їх із побутовими танцями.

Жартівливі пісні — народні пісні жартівливого змісту, веселого характеру та жвавого темпу, виконання яких часто супроводжується хороводами і танцювальними рухами.

Музичний калейдоскоп українських жартівливих пісень: «Ой під вишнею», «Пішла мати за село», «Ой чия ти, дівчино, чия ти?» (у виконанні вокального ансамблю).

Жартівливі народні пісні часто використовували у своїй творчості професійні композитори. Прикладом може стати «Українська сюїта» М. Лисенка, написана для фортепіано. Твір складається із шести частин, кожна з яких має назву старовинного танцю, але мелодійною основою є народна пісня.

М. Лисенко. «Українська сюїта»: частина 1. Прелюдія; частина 3. Токата; частина 5. Гавот.

Як змінилося звучання народних пісень в інструментальному творі?

В Україні, зокрема на Гуцульщині, популярні **коломийки** — невеликі жартівливі пісні. Час їхнього виникнення невідомий, а назва походить від м. Коломиї (Івано-Франківська область). Ці пісні не мають сталого змісту: він залежить від уподобань співаків та обставин виконання.

Коломийки — коротенькі пісні жартівливого змісту, пов'язані з танцями. Зазвичай коломийка складається з двох рядків, а кожен рядок має 14 складів.

Народна коломийка (у виконанні хорової капели та народного оркестру).
Уривок із фіналу симфонії невідомого автора початку 19-го століття (у виконанні камерного оркестру).

Який твір належить до народної музики, а який — до професійної музики в народному дусі? Обґрунтуй свою думку.

Виконайте українську народну пісню «Ой заграйте, дударики», акомпануючи собі на бубнах і дзвіночках. Запишіть відео свого виступу.

Гра «Танцюємо коломийку».

Візьміться за руки й утворіть два кола, які рухатимуться у протилежних напрямках. Танцюйте під музику легко й весело. Сильні долі витупуйте ногами, а на слабших злегка підіймайте вгору зімкнені долоні.

Послухай удома альбом народних пісень. Зверни увагу, чи є в ньому жартівливі пісні. Якщо так, то вигадай під одну з них веселий таночок.

УРОК 44. РОЗМАЇТТЯ ОБРАЗІВ У ПІСНЯХ ТА ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛАХ

Що ти знаєш про гончарство? Яким іще словом називають гончарні вироби?

О. Дворак. Кераміка

У декоративно-ужитковому мистецтві всі різновиди художніх виробів із випаленої глини спеціального складу та приготування називають **керамікою**. Сфера застосування кераміки надзвичайно широка: це посуд, черепиця, кахлі, декоративні настінні панно, статуетки тощо.

Відеоролик «Дивовижна кераміка України».

Серед розмаїття керамічних виробів виділяють **порцеляну** і **фаянс**, які виготовляють із білої глини зі спеціальними сумішами. На перший погляд, порцелянові та фаянсові вироби дуже подібні, однак різниця є. На відміну від фаянсу, порцеляна просвічується у тонкому шарі, легка і крихка, а тому й дорожча. Вироби з фаянсу міцніші та більш доступні за ціною. Найчастіше з порцеляни та фаянсу виготовляють посуд і **дрібну пластику** — декоративні скульптурні зображення невеликих розмірів (статуетки, сувеніри, прикраси тощо).

Розглянь зразки дрібної пластики. Які образи в них утілено? Де можна побачити такі вироби?

Т. Демченко. «Баран»

В. Омеляненко. «Козел»

Художні образи, втілені в кераміці, відображають історію, духовний світ і побут українців, їхні мрії, фантазії та вірування. Найчастіше зустрічаються ліричні й героїчні образи, образи-символи, а також досить популярні жанрові сценки.

О. Жникруп. «Майська ніч»

Художня обробка каменю в Україні відома здавна. Найчастіше художні вироби створюють із мармуру, граніту, нефриту, базальту, пісковику. Міцний камінь у руках майстра шляхом відколювання, висікання, видовбування, виточування, шліфування та різьблення перетворюється на витвір мистецтва.
Із каменю виготовляють декоративні вази, світильники, великі й малі скульптури, хрести, предмети побуту, дрібну пластику тощо.

Відеоролик «Кам'яні скульптури України».

Які образи, закарбовані в камені, тебе вразили? Дослідй, чи є у твоєму місті/селі зразки роботи майстрів цього давнього ремесла.

Створи із пластиліну художній образ лелеки — птаха, який є символом України, оберегом родинного затишку. Дотримуйся вказаної на зразку послідовності роботи.

1

2

3

УРОК 45. ОБРАЗИ В НАРОДНОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ МИСТЕЦТВІ

Поміркуй, що може бути спільного між професійною та народною музикою.

Професійна і народна музика тісно пов'язані між собою. Народні твори часто стають основою для професійної музики, яку виконують і професійні, і народні співаки й музиканти. Композитори за допомогою засобів музичної виразності здійснюють обробку народної музики, видозмінюючи її.

Українська народна пісня «Ой не світи, місяченьку» (у виконанні К. Цісик).

В. Барвінський. «Українська сюїта»: уривок із третьої частини «Ой не світи, місяченьку» (фортепіано).

Які емоції викликала в тебе прослухана музика? Порівняй народну пісню із професійним інструментальним твором. Яким чином змінились її мелодія, характер? Добери слова, якими можна описати музику обох творів.

ніжна | чарівна | лагідна | весела | сумна | урочиста | світла | енергійна | грізна | стримана

Спільним для професійної та народної музики є виконання творів на музичних інструментах або голосом, а також однакові засоби музичної виразності. **Відмінним** є те, що творець народної музики — народ, а професійної — композитор. У професійній музиці обов'язковий нотний запис твору, а народній музиці притаманна імпровізаційність.

Сучасні композитори теж звертаються до народних пісень, створюючи на їх основі інструментальну музику.

Українська народна пісня «Взяв би я бандуру» (у виконанні кобзаря В. Литвина).

А. Бойко. Варіації на тему «Взяв би я бандуру» (у виконанні Р. Гриньківа).

Кобзар В. Литвин

Як змінюється мелодія народної пісні в інструментальних варіаціях? Пригадай, які особливості має музична варіаційна форма, і намалюй її схему. До якої групи інструментів належить бандура? Що ти знаєш про цей інструмент?

А. Салогуб. «Прилетіла весняночка».

1. Прилетіла весняночка
у барвистому віночку,
стали пташки щебетати,
нас до танцю закликати. | Двічі

2. Ой ти, земле, прокидайся
і струмками умивайся.
Ясне сонечко радіє,
всіх теплом воно зігріє. | Двічі

3. Сплетемо собі віночки,
щоб співати весняночки.
Біля річки у гайочку
покружляймо у таночку. | Двічі

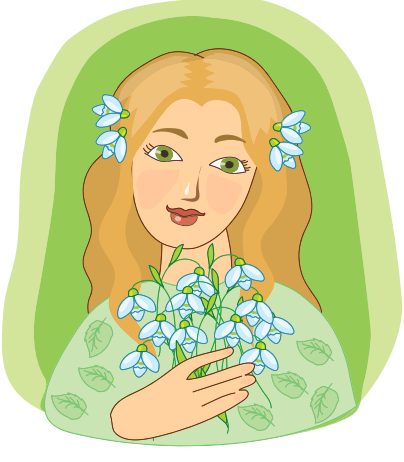

Гра «Зиму проводжаємо — весну зустрічаємо».

Об'єднайтесь у дві групи: «Зима» і «Весна». Уявіть, що ці пори року зустрілися на лісовій галявині.

«Зима» грізно наступає (*f* — форте) під однойменну музику А. Вівальді з циклу «Пори року», мете снігом (пластична імпровізація). «Весна» іде тихо й легко (*p* — піано) і танцює веснянку під народну пісню. Потім групи міняються ролями.

Дізнайся із додаткових джерел про творчість сучасних кобзарів.

УРОК 46. ОБРАЗИ В НАРОДНОМУ І ПРОФЕСІЙНОМУ МИСТЕЦТВІ

У візуальних мистецтвах, як і в музиці, існують професійні твори та твори народних майстрів. Сьогодні ми ознайомимось із художніми промислами, матеріалом для яких є тканина і скло.

Пригадай, що тобі відомо про ткацтво як вид декоративно-ужиткового мистецтва. Які вироби виготовляли із тканини?

Сьогодні в Україні дедалі більшу популярність здобуває мистецтво розпису тканини в техніці **батик**. Це дуже давній вид творчості, що надзвичайно поширений в Індонезії, Китаї, Індії та інших країнах Азії.

Батик — мистецтво (техніка) розпису тканини. Розрізняють «гарячий», «холодний» та вузликовий батик.

Батик, певна річ, не належить до українського народного мистецтва, однак технологія створення «гарячого» батика має багато спільного з писанкарством. Розписом тканини в техніці батик займаються як професійні художники, так і народні майстри.

Відеоролик «Батик — мистецтво розпису тканини».

Основою техніки батик є принцип штрихування за допомогою спеціальної фарби окремих ділянок тканини, попередньо оброблених парафіном, гумовим клеєм або іншою речовиною подібної дії.

Розгляньте роботи майстринь (с. 99). Які види візуальних мистецтв нагадують ці батики? Твір якої авторки подібний на писанку? Охарактеризуйте художні образи, втілені майстринями.

О. Завальнюк

Н. Гронська

В. Лимаренко

Не менш цікавими художніми промислами в Україні є гутництво і малярство на склі.

Гутництво — виготовлення виробів зі скла. Назва промислу походить від слова «гута», яким колись називали будівлю, де була скловарна піч.

Малярство на склі — давній народний промисел. Розпис починали із ґрунтування скла шаром желатину. Далі виконували контурний малюнок пером або пензлем, заповнювали контури темперними чи олійними фарбами і наносили сусальне золото або фольгу.

І. Сколоздра. «Весілля»

Вітражний розпис — це декоративна сюжетна або орнаментальна композиція, виконана на склі. Вітражними розписами покривають дзеркала, вікна, вітрини, абажури тощо.

Відеоролик «Українські вітражі».

Які художні образи створені в цих роботах? Які засоби виразності використали митці?

Створи вітражну композицію «Весняне місто» на звичайному файлі. Контурний малюнок нанеси маркером. Продовж роботу фарбами з додаванням клею ПВА.

УРОК 47. ВЕСНЯНІ ОБРАЗИ

Все раніше ясне сонце
на свій шлях виходить,
все тепліше по віконцях
промінням водить.

Марійка Підгірянка

Із приходом весни оживає природа, і в українців починається цикл весняних свят, що супроводжуються піснями, іграми та хороводами.

Веснянки (гаївки, гагілки, ягілки) — старовинні обрядові пісні, пов'язані з початком весни і наближенням весняних польових робіт.

У веснянках люди вітали весну, оспівували красу природи, кохання, висловлювали сподівання на щедрий урожай. Для українських веснянок характерні багаторазові повторення однієї або двох поспівок у межах невеликого діапазону, проста мелодія, закликання весни тощо.

Весняні мотиви втілені не лише у народних обрядових піснях, але й в авторських, написаних поетами й композиторами.

М. Скорик. Кантата «Весна»: третя частина. Слова І. Франка. «Гріє сонечко» (у виконанні хору).

Чим відрізняється веснянка композитора від народних веснянок? Який образ весни утілив автор? Охарактеризуй засоби музичної виразності прослуханого твору.

Розгляньте картини (с. 101). Які засоби виразності використали художники для створення весняних образів? Яка з цих робіт краще ілюструє звучання веснянки в кантаті М. Скорика?

О. Новаківський.
«Рання весна»

Н. Чернова.
«Великдень»

Виконай пісню А. Салогуба «Прилетіла весняночка». Попроси друзів створити для тебе музичний супровід на дзвіночках та маракасах.

Гра-веснянка «Вербовая дощечка».

У давнину в цю гру грали так: дівчата ставали в два ряди лицем одна до одної і бралися за руки, утворюючи «дощечку», по якій ішла дівчинка-підліток. Гру супроводжували співом.

Наша гра буде трішки змінена. Усі стають у коло і починають хоровод. Під мелодію пісні одна з дівчаток ходить по колу, пританцьовуючи, а тоді обирає ту, яка продовжить таночок.
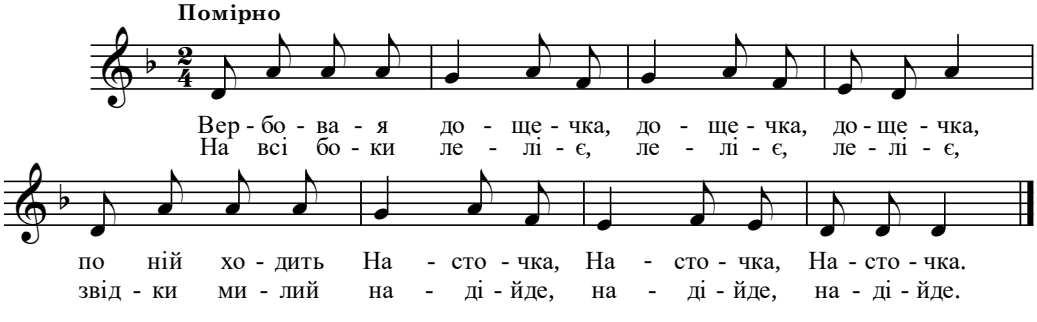
Виконай малюнок до пісні А. Салогуба «Прилетіла весняночка».

УРОК 48. ВЕСНЯНІ ОБРАЗИ

Пригадай, що тобі відомо про килимарство як окрему галузь ткацтва.

Особливим видом килимарного мистецтва є виготовлення **гобеленів** — живописних картин, виконаних засобами ткацтва. Досить складна гобеленова техніка дає змогу відтворювати людські постаті й обличчя, фігури тварин так, що вони виглядають об'ємними і пластичними. Колись гобелени ткали із шовкових та вовняних ниток. Сучасні майстри, окрім шовку і вовни, використовують бавовняні та синтетичні матеріали.

Гобелен — витканий ручним способом килим-картина, що має сюжетну або орнаментальну композицію.

Розгляньте зображені гобелени. Із якими жанрами живопису можна порівняти ці роботи? Охарактеризуйте композицію та колірну гаму кожного твору.

О. Пілюгіна.
«Запорізький край»

М. Білас.
«Лісова пісня»

Розкажи, що ти знаєш про вишивку як народне мистецтво. Які види вишивки тобі відомі?

Для вишивки українські майстри та майстрині використовують не тільки нитки, а й стрічки та бісер.
Вишивка бісером за технікою виконання нагадує

вишивку хрестиком. Картину розпочинають вишивати з кута, слідкуючи, щоб усі бісеринки були нахилені в один бік.

Розглянь зразки вишитих бісером картин. Опиши образи весни, утілені в них. Зверни увагу на відтінки та тональність кольорів.

Вишивка на шкірі — один із різновидів художньої обробки спеціально підготовленої шкіри тварин. Це мистецтво також має давні корені. Зі шкіри виготовляли одяг, взуття, сумки, гаманці, пояси та багато іншого. Для оздоблення виробів, окрім вишивки, використовували аплікацію, ажурне вирізування, плетіння, різьблення, розпис тощо.

Створи весняну композицію в техніці аплікація, поєднуючи різні матеріали: фетр, тканину, шовкові стрічки, бісер, намистини, ґудзики. Дрібні елементи приклеюй на двосторонній скотч.

1

2

УРОК 49. ВЕСНЯНЕ КОЛО

Що в природі рухається по колу? А які види народної творчості пов'язані з рухом по колу?

Музика теж може рухатися по колу. Таку музичну форму називають **рондо**.

Рондо (італ. *rondo*) — музична форма, для якої характерні чергування головної теми і контрастних епізодів.

Головна тема — **рефрен** — у формі рондо повторюється не менше трьох разів. Між повторами звучать епізоди, що відрізняються один від одного.

Розглянь схему музичної форми рондо. Поміркуй, якою літерою позначено рефрен, а якими — епізоди.

Й. С. Бах. Рондо із сюїти для оркестру № 2 (у виконанні струнного оркестру, соло на флейті).

Які образи викликала в твоїй уяві музика славетного німецького композитора? Чи вдалося тобі розпізнати на слух головну тему й епізоди? Які інструменти їх виконують?

Флейта — популярний музичний інструмент із групи дерев'яних духових; має ніжний і неповторний тембр.

Гра «Квіткове коло».

Уявіть себе весняними квітами й об'єднайтесь у три групи: «Тюльпани», «Мімози» і «Нарциси».

Усі рухаються по колу під музику Й. С. Баха. Коли звучить рефрен, «Тюльпани» підіймають руки над головою і погойдують ними у такт музиці. Те саме роблять «Мі-

мози», але вже під звуки першого епізоду, і «Нарциси» — коли зазвучить другий епізод. Хто жодного разу не помилиться?

Намалюйте колективно коло із весняних квітів, ролі яких ви виконували.

Образи рідної природи оспівано у багатьох фортепіанних творах української композиторки Б. Фільц.

Б. Фільц. «Весняне рондо» (фортепіано).

Спробуй розпізнати мелодії рефрену та епізодів. За якими ознаками ти будеш це робити?

Н. Май. «Наша родина».

1. Розлетілась наша пісня
на пташиному крилі.
Розійшлася українська
вишиванка по Землі.

Приспів:
Бо наша родина там, де калина,
там, де співанки солов'я.
Наша родина — то є Україна,
славна праотчая земля!

2. В нас і небо голубіше,
світять зіроньки ясні.
В нас дівчата наймиліші,
наче квіти навесні.
Приспів.

3. Уклонися низько-низько,
привітай свій рідний край.
І веселу гарну пісню
Україні заспівай.
Приспів.

Затанцюйте таночок дружби, рухаючись по колу. Оберіть трьох солістів, які по черзі виконають куплети, а приспів заспівайте всі разом.

Що ти дізнався/дізналася про форму рондо? Знайди в інтернет-джерелах музичний твір цієї форми і запиши його в свою електронну папку.

УРОК 50. ВЕСНЯНЕ КОЛО

Розкажи, чи доводилось тобі бувати на ярмарку художніх промислів та ремесел. Які вироби там продавали? До яких видів декоративного мистецтва вони належать?

Український національний одяг неможливо уявити без **намиста**. Це була не лише прикраса, а й оберіг. Протягом віків намисто змінювалося за кольором, формою, матеріалом і способом носіння. Найчастіше його виготовляли з латуні, бурштину, коралу та ін. Найдорожчим було скляне намисто із розписаних вручну намистин та намисто із перлів. Значну популярність серед українських жінок здобули **ґердани** — плетені з бісеру стрічки на шию.

Відеоролик «Мистецтво бісероплетіння».

Виготов намисто із пластиліну, полімерної глини, бісеру або солоного тіста (за вибором).

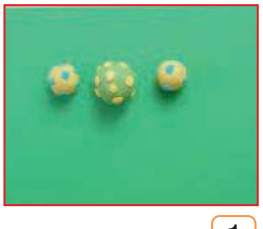

1

2

3

Розглянь незвичайні писанки. Чим вони унікальні? Із яких матеріалів їх виготовили сучасні майстри?

Заспівайте разом пісню Н. Май «Наша родина» та присвятіть її талановитим майстрам України.

Пригадай, що таке витинанка. Які види витинанок ти знаєш? Чим вони особливі? Охарактеризуй образи, створені майстринею в сюжетних картинах-витинанках.

О. Пілюгіна. Витинанки

Виготов витинанку «Писанка» за зразком або за власним задумом.

1

2

3

4

Дослідй, які прикраси люблять носити жінки у твоїй родині. Чи є серед цих прикрас намиста? Із яких матеріалів вони виготовлені?

УРОК 51. ВЕСНЯНА ПОДОРОЖ

На тебе чекає весняна мандрівка шляхами народного та професійного музичного мистецтва України. На зупинках ти зможеш перевірити свої знання.

Перша зупинка — «Музична вікторина»

Послухай фрагменти музичних творів, які звучали на уроках. Пригадай на́зви цих композицій та обери для кожної з них відповідне зображення.
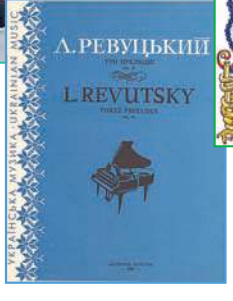
Друга зупинка — «Співоча студія»

Упізнай за ілюстраціями вивчені пісні. Заспівай пісню, в якій створено образ рідної землі.

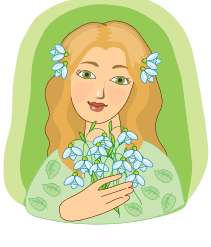

Третя зупинка — «Знавці музики»

Дай відповіді на запитання.

- У чому полягає особливість музичної форми рондо? Що таке рефрен і епізоди?
- Які пісні називають веснянками? Наведи приклади таких пісень.
- Назви́ спільні та відмінні риси професійної і народної музики.
- Що характерно для народних ліричних пісень? Які з них стали основою для інструментальних творів українських композиторів?
- Про що розповідають думи та історичні пісні?
- Чим колискові й дитячі пісні відрізняються від інших народних?
- Що таке прелюдія? Прелюдію якого композитора ми слухали?

Четверта зупинка — «Музично-ритмічна»

Разом із друзями заспівай пісню Н. Май «Наша родина». Створіть до неї ритмічний супровід на улюблених інструментах.

П’ята зупинка — «Ігрова галявина»

Усі гуртом придумайте мелодію до вірша. Заспівайте свою веснянку і виконайте хоровод.

Весна на хмарку сіла,
до нас вона летіла.
За нею, ніби діточки,
поспішали квіточки.

УРОК 52. ВЕСНЯНА ПОДОРОЖ

На тебе чекає весняна мандрівка шляхами народних художніх промислів та ремесел України.
На зупинках ти зможеш перевірити свої знання.

Перша зупинка — «Галерея образів»

Розглянь роботи народних і професійних майстрів. До якого виду художніх ремесел належить кожен твір? Охарактеризуй образи, втілені майстрами.

Друга зупинка — «Знавці мистецтва»

Дай відповіді на запитання.

- Який жанр живопису присвячений зображенню подій та сцен повсякденного життя людини?
- Що таке кераміка? Які вироби називають дрібною пластикою?
- Які види вишивки популярні в Україні?

- Що таке гобелен? Із яких матеріалів виготовляють гобелени?
- Які образи втілюють народні майстри у дитячих іграшках? Із яких матеріалів їх виготовляють?
- Який вид українського народного мистецтва має спільні ознаки із розписом тканини в техніці батик?

Третя зупинка — «Виставкова»

Влаштуй разом із друзями виставку своїх творчих робіт. Проведи репортаж з виставки. Позмагайся з друзями, у кого вийде краще зобразити тележурналіста/тележурналістку.

Четверта зупинка — «Творча»

Виготов із кольорового паперу композицію «Весняні квіти». Дотримуйся вказаної на зразку послідовності роботи.

1

2

3

4

5

ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В ТЕАТРІ, ХОРЕОГРАФІЇ, КІНО, ЦИРКУ

УРОК 53. ОБРАЗИ НАРОДНОГО ТАНЦЮ В МИСТЕЦТВІ

Де тобі довелося вперше побачити виконання українського танцю на сцені? Пригадай свої враження.

Український танець поділяють на народний (фольклорний) та народно-сценічний.

Народний, або **фольклорний танець** має певні традиційні для кожного регіону України рухи, ритми, костюми і навіть назву. Наприклад, гопак відомий також як козак, гоцак, тропак, третяк.

Народно-сценічний танець, який виконують професійні колективи на сцені, проходить низку підготовчих етапів. Зазвичай робота розпочинається із постановки балетмейстера, а репетиції тривають до самого виступу.

Ти вже знаєш, що народна музика часто стає основою для професійних творів.

Зокрема, український композитор С. Гулак-Артемовський у своїй опері «Запорожець за Дунаєм» відтворив сцени народних святкувань із виконанням танців.

Пригадай, яку музику з цієї опери ти слухав/слухала на уроках мистецтва минулого навчального року.

Увертюра до опери написана в традиціях української народнопісенної культури. Яскравими момента-

ми, що висвітлюють національний характер, є запальні народні танці гопак і козачок та ліричний танок. Художні танцювальні образи опери створюють виразну картину народних свят.

С. Гулак-Артемовський. Танці з опери «Запорожець за Дунаєм» (у виконанні камерного оркестру).

Які особливості народної музики було відчутно у творі? Чи схожа професійна музика композитора на народну? Які інструменти створили образ неповторного українського колориту? Охарактеризуй музичні засоби виразності твору та мелодію кожного танцю.

В Україні опера «Запорожець за Дунаєм» була екранізована двічі: у 1953 році — Київською кіностудією (режисер В. Лапокниш, музичний керівник М. Вериківський) та в 2007 році — Національною кіностудією ім. О. Довженка (режисер М. Засєєв-Руденко).

Кадр із фільму «Запорожець за Дунаєм», 1953

Уривок із фільму «Запорожець за Дунаєм» (реж. В. Лапокниш, 1953).

Зверни увагу на характерні рухи в танцях. Опиши їх. Поміркуй, які це танці: фольклорні чи народно-сценічні.

Проведи репортаж із класу на тему «Шкільна дружба». Розкажи про своїх товаришів та їхні улюблені пісні.

І. Танчак. «Наша пісня».

1. День новий посміхнувся зорі,
поспішають у клас школярі.
Щире слово, радісний сміх
нас єднають усіх.

Приспів:
І наша дружба, найкраща дружба,
шкільная дружба міцна, як сталь.
І наша пісня, дзвінка і вільна,
легка і сильна летить у даль.

2. Промінець подивився услід,
із небес помахав нам: «Привіт!».
З нами, друже, в коло ставай,
нашу пісню співай!

Приспів.

Гра «Ти танцюєш гопачок?».

Усі стають у коло. Ведучий/ведуча обходить коло та запитує друзів почергово: «Козачок, козачок, затанцюєш гопачок?». Хто погоджується, каже: «Буду тобі танцювати, якщо будеш доганяти!».
«Козачок» утікає по колу, а ведучий/ведуча його доганяє. Коли впіймає, «козачок» танцює український гопак, а решта дітей створюють ритмічний супровід у дводольному розмірі: перша доля — сильна, друга — слабка. Діти чітко вистукують ногою сильні долі, а плесканням у долоні відзначають слабкі. Потім «козачок» стає ведучим/ведучою, і гра триває.

Які танці називають фольклорними, а які — сценічними? Назви́ спільні та відмінні ознаки цих танців.

УРОК 54. ОБРАЗИ НАРОДНОГО ТАНЦЮ В МИСТЕЦТВІ

Поміркуй, як можна передати характер українського танцю у візуальних мистецтвах.

Народний танець — це система певних танцювальних рухів, його особлива художня мова, що виражається у пластиці тіла, міміці й жестах. До образу народного танцю у своїй творчості зверталось багато професійних художників та народних майстрів.

Розгляньте творчі роботи на тему «Український танець». Назвіть види візуальних мистецтв, до яких вони належать. Охарактеризуйте художні образи, втілені у кожному творі.

Е. Красний. «Гопак»

О. Крижанівський, В. Сергєєв. Кераміка «Гопак»

М. Білас. «Гуцульське весілля». Гобелен

Н. та Р. Федини. «Карпатські танці»

Зверни увагу, що образ танцю у живописі створюють через передачу пластики тіла і колір, у графіці — через лінії та штрихи, у скульптурі — через зображення пластики рухів і тіла.

Гра «Найкращий фотообраз».

Об'єднайтесь у дві групи: фотографи й танцюристи. Танцюристи під музику гопака намагаються втілити образи народного танцю рухами, пластикою тіла й мімікою. Фотографи вибирають момент, кажуть «Замри!» і роблять знімки. У кого вийдуть найкращі фотообрази?

Виконай одне із завдань (за вибором).

1. Створи витинанку «Хоровод» за зразком або за власним задумом.

1

2

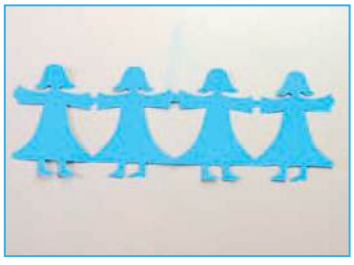
3

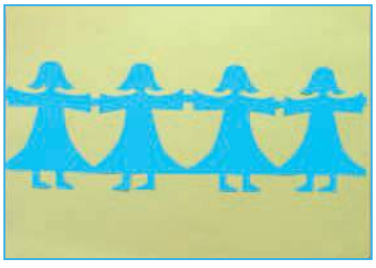
4

2. Виконай малюнок на тему «Український гопачок» гуашевими або акварельними фарбами.

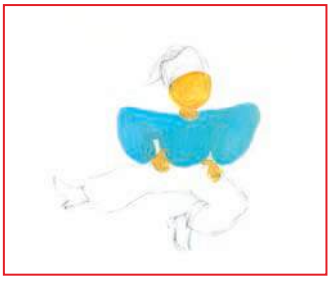
1

2

3

УРОК 55. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В БАЛЕТІ

Пригадай, що ти знаєш про балет. Назви́ характерні особливості цього виду мистецтва. Із балетами яких композиторів ти вже знайомий/знайома?

Слово «балет» походить від італійського слова *«ballare»*, яке в перекладі означає «танцювати». Сюжет балетної вистави й художні образи розкриваються засобами музики, танцю і пантоміми.
Авторами балету є **композитор** (музика), **лібретист** (літературний сюжет), **балетмейстер** (хореографія).

Лібретист — автор лібрето, тобто літературної основи спектаклю.

У балетній виставі беруть участь балерини, танцівники, кордебалет. Музичний супровід забезпечує симфонічний оркестр, яким керує диригент.

Номери в балеті мають наступні назви: сольний танець — це **варіація**, танець двох виконавців — **па-де-де**, масовий танець — **кордебалет**. За характером і темпом виділяють ліричний танець, який називають **адажіо**, і швидкий віртуозний танець — **алегро**.
У скарбниці балетного мистецтва є ліричні та драматичні балети, а також балети, створені за сюжетами казок.

Знаменитий балет «Спляча красуня» П. Чайковський написав на лібрето І. Всеволожського та М. Петіпа за сюжетом однойменної казки Шарля Перро. Балет-феєрія має дві дії. Це казкова історія про принцесу Аврору, яку заворожила лиха чаклунка.

Уколовшись веретеном, Аврора засинає, а фея Бузку занурює в сон увесь королівський двір на сто років. І тільки принцу Дезіре вдається пробудити сплячу красуню.

П. Чайковський. Фрагменти з балету «Спляча красуня»: варіація Аврори (2-й акт), вальс, адажіо.

Уривок із мультфільму, в якому звучить музика з балету «Спляча красуня».

Варіація Аврори

Адажіо

Вальс

Розкажи про свої враження від прослуханої музики. Якими словами її можна описати? Поміркуй, звуки якого музичного інструмента допомагають створити ліричний образ у танці адажіо.

Арфа — струнно-щипковий музичний інструмент, який входить до складу симфонічного оркестру.

Гра «Балетний спектакль».

Придумайте сюжет балетного спектаклю за мотивами улюбленої казки. Домовтеся, які рухи ви будете виконувати під вибрану музику. Мімікою та жестами виражайте настрій героїв. Намагайтеся передати у танці характерні рухи артистів балету.

Виконайте «Нашу пісню» І. Танчака під фонограму. Створіть музичний супровід на шумових інструментах.

Що нового ти дізнався/дізналася про балет? Намалюй ілюстрацію до балету «Спляча красуня».

УРОК 56. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В БАЛЕТІ

Розкажи, чи доводилось тобі бачити зображення артистів балету. До яких візуальних мистецтв належали ці зображення?

Дивовижний, прекрасний і багатогранний світ балету завжди приваблював митців. Тендітні фігури й одухотворені обличчя балерин, граційні і водночас упевнені рухи танцівників відображені в живописі, графіці, скульптурі та декоративному мистецтві.

Відеоролик «Образи балету в творах мистецтва».

Розглянь зображені твори. До якого виду мистецтва належить кожна робота? Визнач, які засоби виразності використали митці для створення цих художніх образів.

Е. Деґа.
«Прима-балерина»

О. Жникруп, В. Щербина.
«Адажіо»

Образи балерин часто втілюють в іграшках. Найчастіше це ляльки: авторські (створені майстром/майстринею) або виготовлені на фабриках за ескізами художників.

У кожної ляльки своя історія, особливий образ. Ляльки масового виробництва призначені для дитячих ігор, а авторські переважно слугують для окраси інтер'єру.

Виконай навчальну вправу. Намалюй контурне зображення балерини олівцем, фломастером або маркером.

Створи декоративне панно «Балеринка».

1. На зворотному боці паперу темного кольору зобрази силует балерини. Обережно виріж його ножицями і наклей на щільний картон — основу панно.
2. Виготов балетну пачку з легкої тканини (капрону, шифону, шовку або мережива). Для цього смужку тканини збери складками і приклей на талії балеринки клеєм або на двосторонній скотч.
3. Прикраси зачіску намистинками, бантом або стрічкою.

1

2

3

4

Дослідй, хто з митців створив цілий цикл образів балерин у живописі.

УРОК 57. МИСТЕЦЬКА МОЗАЇКА

Пригадай, які характерні особливості притаманні масовим народним танцям гопаку і козачку.

Запрошую тебе у подорож Країною танцювального мистецтва, аби дізнатися більше про масові танці минулого і сьогодення.

Перша станція: «Побутові танці»

Побутові танці є невід'ємною частиною щоденного життя народу. Їх виконують на масових вечорах, гулянках, весіллях під мелодії, що звучать як самостійні інструментальні п'єси.

До жанру побутових танців належать метелиці, гопаки, козачки, коломийки, гуцулки, верховини, польки і кадрилі.

Відеоролик «Мозаїка українських побутових танців».

Опиши темп, ритм, характер музичного супроводу до танців. Зверни увагу на рухи виконавців і танцювальні фігури.

Друга станція: «Старовинні бальні танці»

Серед старовинних бальних танців народного походження найпопулярнішими є **полонез** і **мазурка**.

Полонез — польський урочистий бальний танець помірного темпу, яким відкривали танцювальні вечори та бали.

Полонез виконували також на весіллях та інших масових заходах. Він вирізняється урочистістю характеру й особливим ритмом. Розмір танцю 3/4.

Серед багатьох фортепіанних творів знаменитого польського композитора Ф. Шопена особливе місце займає танцювальна музика, зокрема вальси, мазурки й полонези.

С. Рейхан. «Полонез»

Ф. Шопен. Полонез ля мажор (фортепіано).

Який образ створює полонез? Опиши його характер. Проплескай ритм полонезу за поданим ритмічним малюнком.

Станьте парами. Візьміть партнера/партнерку за руку та витягніть ваші руки вперед. Урочисто крокуйте під музику полонезу: раз-два-три — напівприсідання — раз-два-три — напівприсідання і т. д.

Мазурка — польський народний танець у жвавому темпі. Розмір — 3/4. Особливістю мазурки є акцент на третій долі.

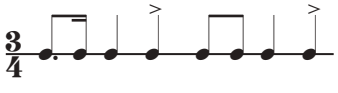

У творчості Ф. Шопена мазурки умовно поділяють на три різновиди: жанрово-побутові, які нагадують сільські танці; бальні — «аристократичні», елегантні, вишукані; ліричні та ліро-драматичні.

Ф. Шопен. Мазурка: опус 50 № 1, соль мажор.

Який настрій викликала в тебе ця музика? До якого типу мазурок можна віднести прослуханий твір?

Третя станція: «Сучасні естрадні танці»

Сучасний естрадний танець — це музично-хореографічна мініатюра з яскраво вираженою драматургійною побудовою.

Різновиди естрадного танцю: класичний, акробатичний, сюжетно-характерний, ритмічний (чечітка, степ) тощо. Основою всіх видів естрадного танцю є рухова пластична імпровізація.

Відеоурок естрадного танцю в стилі хіп-хоп.

Розучимо веселу пісню-танець, яку ти зможеш виконувати для привітання рідних і друзів з нагоди будь-яких свят.

Н. Савко. «Вітаєм!».

1. Свято, свято завітало в хату —
будем святкувати разом ти і я.
Свято, свято — тут гостей багато,
будемо вітати разом ти і я.

Приспів:
Вітаєм! Вітаєм! Танцюєм і співаєм!
Здоров'я Вам бажаєм на многії літа!
Вітаєм! Вітаєм! Солодке полюбляєм!
І Вам також бажаєм солодкого життя!

2. Свято, свято завітало в хату —
будем танцювати разом ти і я.
Свято, свято — тут гостей багато,
будемо вітати разом ти і я.

Приспів.
Вітаєм! Бажаєм!
О-є! Камон!

Приспів (двічі).

Створи пластичну імпровізацію до пісні, рухаючись у її ритмі.

УРОК 58. МИСТЕЦЬКА МОЗАЇКА

Пригадай, із якими незвичайними техніками малювання ти ознайомився/ознайомилась минулого навчального року. Яка з цих технік сподобалася тобі найбільше? У чому вона полягає?

Запрошую тебе у подорож Країною образотворчого мистецтва, аби більше дізнатися про оригінальні техніки створення композицій і навчитися гарно оформлювати свої роботи.

Перша станція: «Малювання крапками»

Пуантилізм — малювання крапками — надзвичайно цікавий напрям і творчий метод у живописі. Короткі мазки у вигляді крапок, дрібних квадратиків чи прямокутників художник наносить настільки близько одні біля одних, що на відстані глядач сприймає їх як цілісну картину.

П. Синьяк. «Марсельський порт»

Виконай малюнок у техніці пуантилізм. Продумай композицію і зроби ескіз простим олівцем. Поступово заповнюй контурне зображення і тло кольоровими крапками за допомогою ватної палички (для кожної фарби бери іншу паличку). Заверши свою творчу роботу вдома.

1

2

3

Друга станція: «Малювання на зібганому папері»

Ця нетрадиційна художня техніка має певні етапи. Спочатку сухий аркуш паперу змочують водою за допомогою серветки. Зволожений папір зминають у грудку, а потім розправляють і починають малювати, поки він іще вологий.

Намалюй на зібганому папері квіткову композицію за зразком або за власним задумом. Техніка виконання — акварель.

1

2

3

Третя станція: «Виготовлення паспарту»

Паспарту — картонне обрамлення для малюнка, гравюри, фотографії.

Поради від майстрів: для виготовлення паспарту необхідно спочатку окреслити, а потім вирізати по контуру фігуру, наприклад, коло, овал, квадрат (чи будь-який інший шаблон — у вигляді метелика, краплі тощо). На малюнок, що заздалегідь наклеєний на основу, зверху накладають та прикріплюють готовий паспарту.

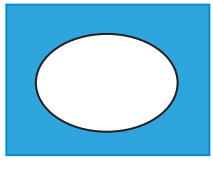

Оформ одну зі своїх творчих робіт у паспарту.

Підготуй і проведи репортаж на тему «Учнівські роботи у незвичайних техніках малювання». Оціни власні здобутки та творчі досягнення друзів.

УРОК 59. ТЕАТРАЛЬНІ ОБРАЗИ

Які види театру ти знаєш? Пригадай, які вистави можна в них побачити.

Окрім звичних для більшості людей традиційних театрів існують і незвичайні: театр сатири, театр поезії, театр тіней, театр пантоміми, театр пісні, вуличний театр тощо.

Театр пантоміми — вид театру, в якому основними засобами виразності є пластика тіла, міміка й жести акторів.

У театрі пантоміми актори грають без слів. Створити відповідний настрій і викликати емоції у глядачів допомагає музичне оформлення спектаклю.

Відеофрагмент вистави театру пантоміми.

Проаналізуй гру акторів. Які образи вони втілили? Зверни увагу на особливості їхнього зовнішнього вигляду. Поміркуй, навіщо акторам білі рукавички та грим.

Мім — актор, який створює на сцені образ без голосу.

Грим — мистецтво зміни облич акторів за допомогою фарб, пластичних і волосяних наклейок, перук тощо.

Урок пантоміми онлайн: «Стіна».

Спробуй повторити те, що ти побачив/побачила.

Гра «Театр пантоміми».

Оберіть ведучого/ведучу і станьте в коло. Ведучий/ведуча викликає одного з гравців, пропонує йому показати засобами пантоміми пластичну імпровізацію на задану тему, а всі відгадують. Той, хто перший відгадав, показує іншу сценку.

Теми для театру пантоміми: «Ой, як холодно!», «Не піду, не хочу!», «Не чую, повторіть!», «Ой, яке гаряче!», «Ура, перемога!».

Ще одним незвичайним театром є театр тіней.

Театр тіней — вид театру, в якому образи створюють засобами гри світла й тіні, пластики тіла і музики.

Відеофрагмент виступу «Я — українець!» (театр тіней «Fireflies», Чернігів).

Які образи створили актори Чернігівського театру тіней? Яку роль у цій виставі відіграє музика?

Гра «Покажи тварину».

Стань біля стіни таким чином, аби було видно твою тінь. Створи образи тварин, як зображено на малюнку.

Заспівай разом із друзями пісню Н. Савка «Вітаєм!». Створіть танець-пантоміму під музику пісні.

Про які незвичайні театри ти дізнався/дізналася? Який із них тебе більше зацікавив?

УРОК 60. ТЕАТРАЛЬНІ ОБРАЗИ

Поміркуй, як взаємопов'язані театр та образотворче мистецтво.

Особлива атмосфера свята, сценічне дійство, ошатно вдягнені глядачі, портрети відомих акторів і режисерів — усе це тематика творів образотворчого мистецтва, присвячених театру.

Розглянь картини. Які засоби виразності використали митці для створення образів театру? Який настрій викликають ці роботи?

Дж. Хейллар. «У театрі»

Л. Найт. «У гримерній»

У підготовці театральної вистави бере участь цілий колектив фахівців: сценарист, режисер, актори, композитор, диригент, освітлювачі та багато інших.

Пригадай, що таке бутафорія, декорації та реквізит. Хто їх створює? А хто розробляє ескізи сценічних костюмів?

Увиразнити створений художником-костюмером образ акторові/акторці допомагає гример, використовуючи цілу низку спеціальних засобів, перуки й інші необхідні деталі. Театральним гримером може стати лише художник — адже він малює на обличчі актора, як на справжньому полотні.

Художник-костюмер і гример за роботою

Пригадай, які різновиди театру ляльок існують.

Особливим видом театру для дітей є **настільний театр**, коли виставу демонструють на столі. Актори рухають ляльками, створеними зі щільного картону або фанери.

Поради від майстрів: лялька для настільного театру складається із тулуба (однотонного кольорового конуса) і голови, яку виготовляють окремо із двостороннього картону. Насамкінець додають необхідні деталі для завершення образу.

Візьми до уваги поради майстрів та разом із друзями створи образи ляльок для настільного театру. Обговоріть, яку виставу ви будете розігрувати й домовтеся, хто якого персонажа виготовлятиме.

Вам знадобиться щільний картон, олівці, фломастери, ножиці, клей.

1

2

3

Розіграйте у настільному театрі лялькову виставу за сюжетом обраної вами казки.

УРОК 61. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В КІНО

Що ти знаєш про мистецтво кіно? Які фільми найбільше тобі подобаються?

Кіномистецтво органічно поєднує театральну дію, літературний сюжет, музичне та візуальне оформлення. Але особливими для цього виду мистецтва є такі виражальні засоби, як **фотографічна зйомка кінозображення**, **анімація** та **монтаж**.

Серед розмаїття жанрів кіно виділяють **дитячі** фільми, а серед них — **комедійні**, **пригодницькі**, **музичні**, **сімейні**, **фентезі** тощо.

Фільм створює потужна команда фахівців: режисер, сценарист, кінооператор, художник-постановник, звукооператор, композитор, хореограф, дизайнери об'єктів і сцен, аніматори, декоратори, гримери та ін.

Спочатку визначають тему, ідею, зміст фільму, розробляють його схему та сценарій. Далі відповідно до сценарію на знімальних майданчиках або на природних локаціях знімають окремі сцени. Потім відбувається монтаж, озвучення — і фільм випускають у кінопрокат. Найкращі фільми отримують нагороди та відзнаки.

Найголовніше завдання акторів — створення художніх кінообразів. У дитячому фільмі основними акторами є діти.

Відеоролик «Як створюється дитячий фільм».

Поділися своїми враженнями від перегляду. Що для тебе було новим і цікавим?

У музичних фільмах і комедійних фільмах-мюзиклах ключову роль відіграє музичне оформлення.

Уривок із дитячого комедійного фільму-мюзиклу «Трубач» (реж. А. Матешко, композитор В. Назаров, 2014).

Спробуй оцінити гру акторів за такими параметрами: рівень втілення у роль, пози, рухи, міміка й жести, мова тощо. Зверни увагу, як музика допомагає розкрити характери героїв.

Гра «Знімаємо кіно».

Об'єднайтесь у декілька груп. Оберіть режисера, оператора, акторів. Вигадайте короткий сюжет, розподіліть ролі та зніміть відео. Перегляньте свої роботи разом.

А. Салогуб. «Барвінкова країна».

1. Ми зростаємо щасливі на своїй землі,
нам країни красивіше в світі не знайти.
Ранок сонячний дарує новий день,
заспіваємо країні ми пісень!

Приспів:
Барвінкова країна,
рідна серцю Україна,
барвами яскравими
вкрилася земля!
Це верба і калина,
рідна батьківська хатина,
гори, ріки і просторі
золоті поля!

2. Є про осінь у нас пісня, та, на жаль, сумна,
заспіваємо колядки, як прийде зима.
В коло станемо співати: «Йде весна!»,
влітку пісні залунають про жнива.

Приспів (двічі).

Розкажи про художні образи дитячих фільмів, які подобаються тобі найбільше. Дізнайся, хто написав музику до цих фільмів.

УРОК 62. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В КІНО

Пригадай, які художники беруть участь у створенні театральної вистави. Вислови припущення, чи задіяні люди цих професій у кіновиробництві.

Художні образи в кіномистецтві надзвичайно багатогранні. До їх створення причетні всі, хто працює над фільмом, але насамперед — це сценарист, режисер та актори.

Підготовкою акторів до участі в зйомках займаються художники-постановники, арт-директори, дизайнери, костюмери, гримери.

Дизайнер у кіномистецтві — людина, яка планує, проєктує, розробляє та створює графічні об'єкти, що їх використовують під час знімання фільму.

Сучасні дизайнери широко застосовують тривимірну графіку й фотошоп, що дозволяє імітувати явища природи, моделювати реальні або фантастичні предмети тощо.

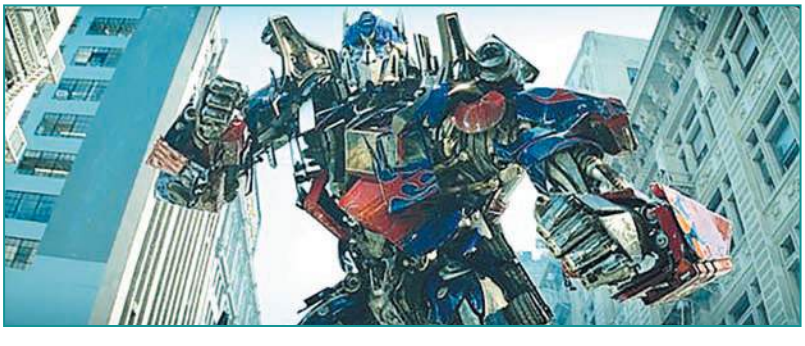

Кадр із фільму «Трансформери», 2007. Реж. М. Бей

Афіші в наш час теж створюють засобами комп'ютерної графіки.

Пригадай, що таке афіша. Що обов'язково вказують на афішах?

Розгляньте кіноафішу. Охарактеризуйте шрифтову композицію та зображення.

Поради від майстрів: афіша має бути привабливою, легко читатися і запам'ятовуватися. Написи треба виконувати грамотно й акуратно, без надміру розділових знаків (особливо крапок і знаків оклику). Важливу роль у сприйнятті змісту афіші відіграє шрифтова композиція. В оформленні також можна використовувати декоративні літери та літери-образи.

Створи літеру-образ свого імені або декоративну літеру.

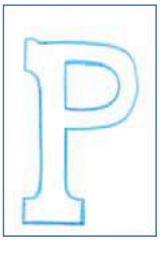
1

2

3

4

Уяви себе дизайнером/дизайнеркою у кіно. Візьми до уваги поради майстрів і намалюй афішу до свого улюбленого фільму.

1

2

3

УРОК 63. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В МУЛЬТФІЛЬМАХ

Пригадай, що таке анімація і на які види її поділяють.

Художні образи анімаційних стрічок вражають розмаїттям: казкові, ліричні, фантастичні, гумористичні, сатиричні та багато інших. Зорові образи створюють художники-мультиплікатори, а увиразнити їх, розкрити характери героїв допомагає музика та озвучення.

Розглянь кадри з мультфільмів. Добери слова, якими можна описати створені митцями художні образи.

Кадр із мультфільму «Як козаки куліш варили», 1967
Реж. В. Дахно

Кадр із мультфільму «Прокляття кролика-перевертня», 2005
Реж. Н. В. Парк, С. Бокс

Кадр із мультфільму «Злидні», 2005
Реж. С. Коваль

Часто образами для мультфільмів стають відомі музичні твори.

Які мультфільми, створені за мотивами інструментальної або вокальної музики, ви бачили? Назвіть авторів цих музичних творів.

Мультфільм «Маленька нічна серенада» (за мотивами однойменного твору В. А. Моцарта).

Які образи втілені в цьому мультфільмі? Як музика допомагає їх розкрити?

Музичне оформлення мультфільму, окрім композитора, забезпечують звукорежисер та актори, які озвучують персонажів.

Звукорежисер — людина, яка займається створенням звукових образів, підбором звукового ряду, музичного супроводу.

Одним із обов'язків звукорежисера є озвучення мультфільму. До цієї творчої діяльності часто залучають відомих акторів, співаків і навіть спортсменів.

Уривки з мультфільму «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила» (реж. О. Маламуж, 2017).

Голоси яких українських зірок тобі вдалося розпізнати? Переконайся у правильності своїх здогадок, переглянувши наступний відеоролик.

Відеоролик про десятьох вітчизняних зірок, які озвучили мультфільм «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила».

Гра «Нове озвучення мультфільму».

Домовтеся між собою, який відомий мультфільм ви будете озвучувати по-новому. Розподіліть ролі й увімкніть відеозапис мультфільму, але вимкніть звук. Коли герої починають розмовляти — говоріть замість них. Запишіть своє озвучення на диктофон та оцініть власну роботу.

Уривки з мультфільмів, побудованих за сюжетами українських народних пісень.

Чим особливі ці мультфільми? Яку роль у створенні художніх образів відіграє пісня?

Заспівай пісню А. Салогуба «Барвінкова країна» під фонограму. Супроводжуй своє виконання ритмічною імпровізацією на маракасах.

Знайди у додаткових джерелах відомості про композиторів, які створюють музику до українських мультфільмів.

УРОК 64. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В МУЛЬТФІЛЬМАХ

Хто створює візуальні образи в мультфільмах? Розкажи.

Важливе значення для створення образів у мультиплікаційній стрічці має вид анімації. Так, у мальованій анімації художні образи втілюють засобами графіки; у пластиліновій — завдяки властивостям пластичних матеріалів; у ляльковій — через образи ляльок, виготовлених із тканини, пластику тощо; у комп'ютерній — засобами комп'ютерної графіки.

Кадр із мультфільму
«Русалонька», 1989
Реж. Р. Клементс, Дж. Маскер

Кадр із мультфільму
«Крижане серце», 2013
Реж. К. Бак, Дж. Лі

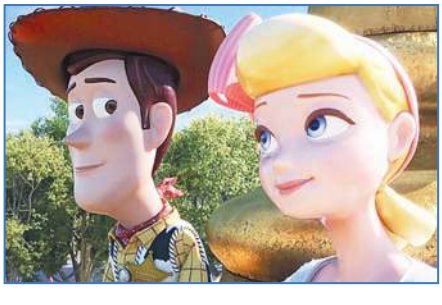

Кадр із мультфільму
«Історія іграшок», 1995
Реж. Дж. Лассетер

Кадр із мультфільму
«Микита Кожум'яка», 2016
Реж. М. Депоян

У процесі створення комп'ютерної анімаційної стрічки художники широко використовують тривимірну графіку (3D).

Розглянь приклади 3D-зображень героїв у сучасних мультфільмах. Зверни увагу, як відтворено емоції персонажів.

Поради від майстрів: відтворюючи емоції в малюнку, звертай увагу на особливості зображення очей і рота. Веселий настрій — усмішка і підняті брови; здивування — округлений рот і вигнуті брови; сумний настрій — опущені кутики рота й брови; злість — скривлений рот, вищирені зуби та зсунуті докупи брови.

Вправа «Малюємо емоції».

Створи разом із друзями колективну пластилінову композицію, використовуючи художні образи із пластилінових мультфільмів.

1

2

3

Дізнайся з додаткових джерел історію створення української анімаційної стрічки «Микита Кожум'яка».

УРОК 65. ЦИРКОВІ ОБРАЗИ

Розкажи, чи доводилося тобі бувати на циркових виставах. Що тобі найбільше сподобалося?

Цирк люблять і діти, й дорослі. Це один із найяскравіших і найдивовижніших видів мистецтва, основою якого є демонстрація незвичайного і смішного. У цирку можна побачити фокуси, пантоміму, клоунаду, акробатику, дресированих тварин та багато іншого. Цирк поєднує в собі елементи багатьох інших видів мистецтва і спорту.

Циркове мистецтво — видовищне дійство, розважальна вистава на арені.

Протягом усієї циркової вистави звучить музика у виконанні естрадно-духового оркестру, що підсилює емоції глядачів. Наприклад, фокуси демонструють під таємничу, фантастичну музику, а вихід клоунів супроводжують веселі дзвінкі мелодії.

Калейдоскоп музики до циркових вистав.

Визнач характер прослуханої музики. Чим вона нагадує циркову виставу: ритмом, темпом чи динамікою? Звучання яких музичних інструментів тобі вдалося розпізнати?

Розгляньте зображені музичні інструменти, що входять до складу циркового оркестру. Які з них вам відомі?

Саксофон

Труба

Синтезатор

Тромбон

Ударна установка

Д. Тухманов. Фрагменти із «Карнавал-сюїти»: Святкова увертюра. Цирк (у виконанні естрадно-духового оркестру).

Які емоції викликала в тебе ця музика? Як змінився твій настрій? Добери слова, якими можна охарактеризувати музику кожної частини сюїти. Який цирковий номер ти уявляєш під цю музику?

стрімка | урочиста | святкова | ніжна
весела | енергійна | завзята | тривожна
таємнича | лірична | різка | сумна

Слова Л. Ратич, музика А. Олєйнікової. «Канікули».

1. Дні такі чудові ми чекали,
швидше їх наблизити бажали,
і нарешті мрії всі збулися,
бо канікули розпочалися!

Приспів:

Нам сумувати ніколи,
бо вже прийшли канікули.
Канікули, канікули
чудові, загадкові!
Канікули, канікули!

2. Можна рано-вранці не вставати,
можна день цілісінький гуляти.
Вчителька нікого не питає —
теж вона від нас відпочиває.

Приспів (двічі).

Канікули, канікули!
Канікули, канікули!

Гра «Циркова вистава».

Об'єднайтесь у пари. Під музику Д. Тухманова створіть засобами пантоміми образи кумедних клоунів. Зніміть свою сценку на відео.

У чому полягає особливість музики в цирковій виставі?

УРОК 66. ЦИРКОВІ ОБРАЗИ

Яких артистів можна побачити на цирковій арені? Чиї виступи найбільше тебе захоплюють?

Цирк — не тільки свято, а й важка, наполеглива праця людей, які присвятили себе цьому дивовижному мистецтву. Напевно, тому образи цирку у творах живопису й графіки такі різні й багатогранні.

Розглянь картини. Людей яких циркових професій зобразили митці? Охарактеризуй особливості втілених образів.

Ж. Сера.
«Цирк»

П. Пікассо.
«Дівчинка на кулі»

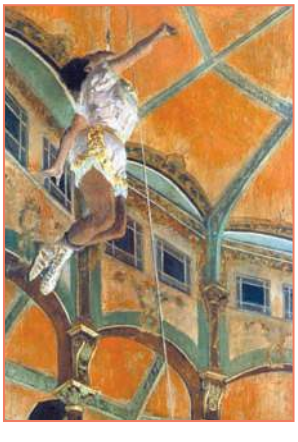

Е. Деґа.
«Міс Лала в цирку Фернандо»

Ю. Мацик.
Серія «Клоуни»

Напевно, ти знаєш, що будівля цирку (пересувного або стаціонарного) має круглу форму. Це пояснюється професійною необхідністю — для безпечного виконання акробатичних та гімнастичних номерів на спині коня.

Вправа «Малюємо будівлю цирку».

Створіть об’ємну або площинну (за вибором) колективну композицію «Цирк».
Обговоріть сюжет композиції, продумайте деталі й розподіліть між собою завдання. Об’ємну композицію виліпіть із пластиліну, а площинну виготовте в техніці аплікація, використовуючи папір, пластилін, тканину чи інші матеріали на власний розсуд.

1

2

УРОК 67. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В МИСТЕЦТВІ

Вирушаймо в останню цього навчального року подорож Країною музичного мистецтва. На тебе чекає незвичайний кораблик.
На зупинках ти зможеш перевірити свої знання.

Перша зупинка — «Музична вікторина»

Послухай фрагменти музичних творів, які звучали на уроках. Пригадай на́зви цих композицій та обери для кожної з них відповідне зображення.

Друга зупинка — «Співоча студія»

Упізнай за вступом вивчені пісні, скориставшись підказками-ілюстраціями. Заспівай пісню «Канікули» (слова Л. Ратич, музика А. Олєйнікової).

Послухай разом із друзями аудіозаписи виконаних вами пісень. Яка пісня потрапить у номінацію «Краще виконання»?

Третя зупинка — «Знавці музики»

Дай відповіді на запитання.

- Який оркестр виконує музику до циркових вистав?
- Як називають сольний та парний танці в балеті?
- Хто з фахівців займається озвученням ролей у мультфільмах?
- Назви́ зображені музичні інструменти. Опиши їхні тембри.

- Пригадай назву танцю за ритмічним малюнком.

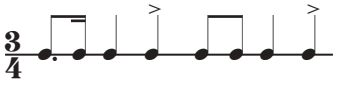

- Розкажи, якими засобами створюють образи в театрі тіней.

Четверта зупинка — «Музично-ритмічна»

Разом із друзями створи музичний супровід до пісні «Канікули» (слова Л. Ратич, музика А. Олєйнікової).

П’ята зупинка — «Ігрова галявина»

Об’єднайтесь у три танцювальні гурти і позмагайтеся, хто кого перетанцює.

Увімкніть фонограму. За ритмом упізнайте танець і створіть свої танцювальні імпровізації. Визначте найкращого танцюриста/найкращу танцюристку класу.

УРОК 68. ХУДОЖНІ ОБРАЗИ В МИСТЕЦТВІ

Вирушаймо у мистецьку подорож, якою ми завершимо цей навчальний рік. На тебе чекає незвичайний кораблик.

На зупинках ти зможеш перевірити свої знання.

Перша зупинка — «Галерея образів»

Розглянь творчі роботи. Які види мистецтв вони ілюструють? Охарактеризуй створені митцями художні образи.

Друга зупинка — «Знавці мистецтва»

Розглянь зображення. Назви́ художні техніки, в яких виконано ці творчі роботи.

Третя зупинка — «Виставкова»

Влаштуй разом із друзями виставку своїх кращих робіт. Проведи з виставки репортаж на тему «Художні образи, створені моїми однокласниками».

Четверта зупинка — «Творча»

Виготов декоративне панно на тему «Морські мешканці». Варіант оформлення та матеріали вибери на власний розсуд.

1

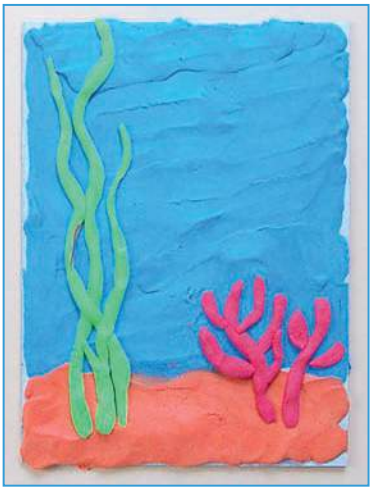

2

3

4

Пісенний додаток

МИ ЛЮБИМ НАШУ РІДНУ УКРАЇНУ

Слова і музика **С. Май**
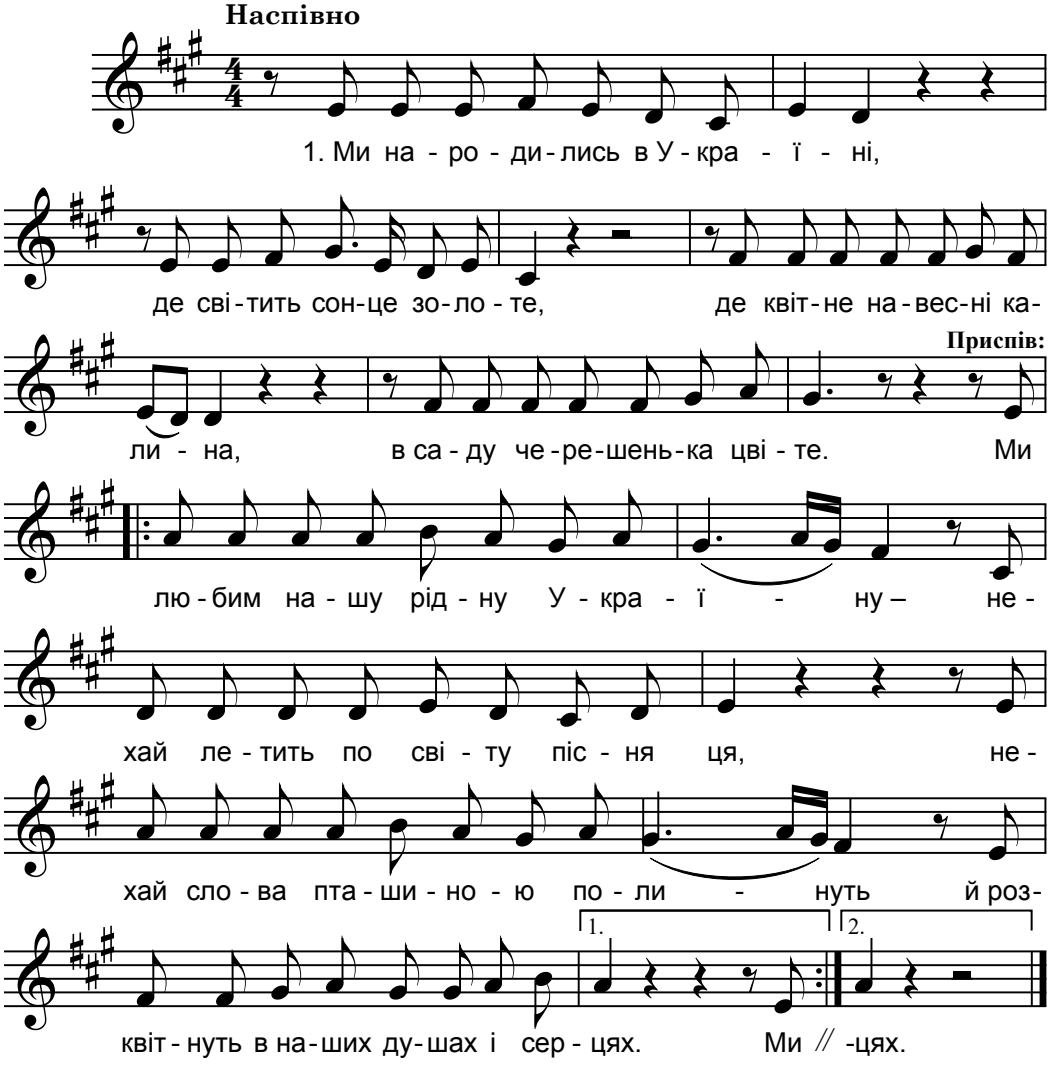
НАМАЛЬОВАНИЙ ДОЩ

Слова і музика **І. Танчака**
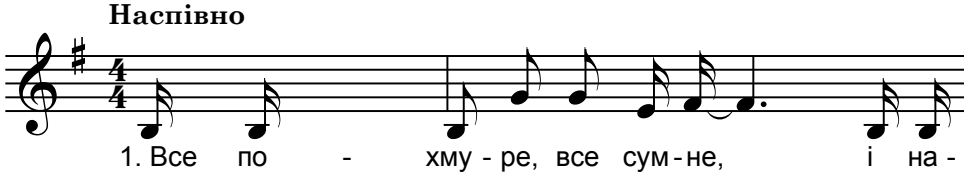
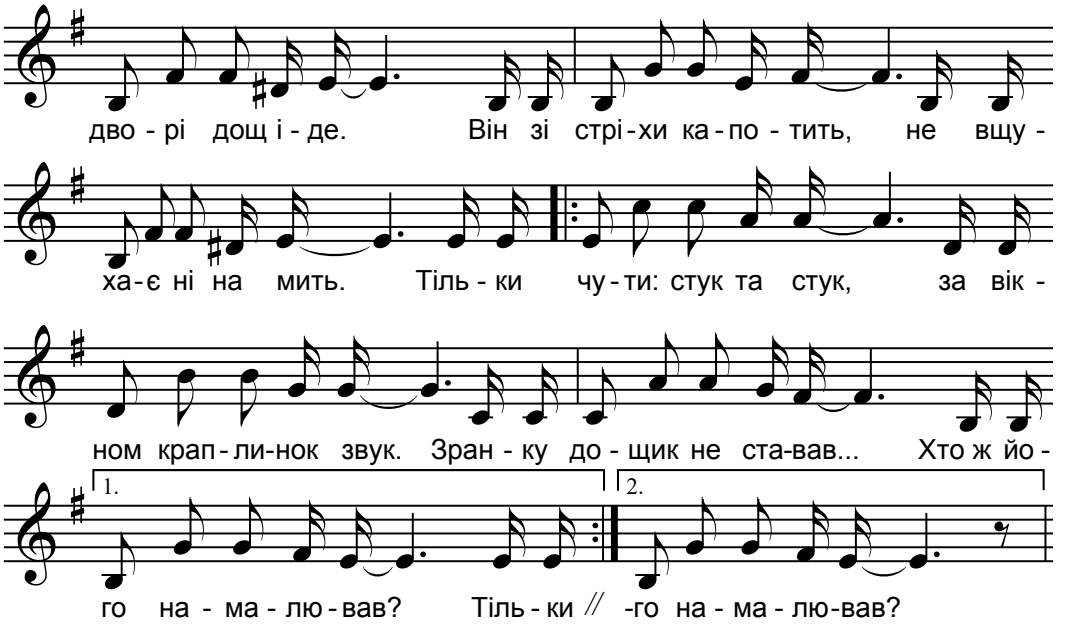

ЗВУКИ ПРИРОДИ

Слова **Б. Голод** Музика **І. Білика**

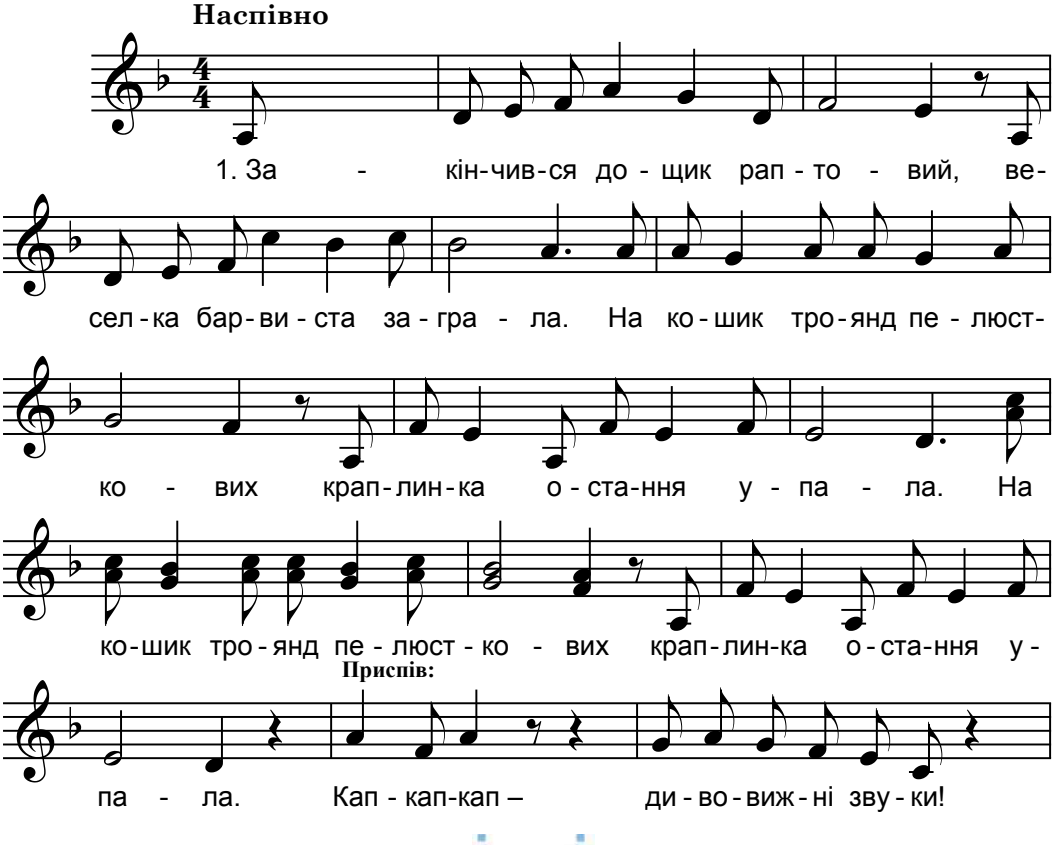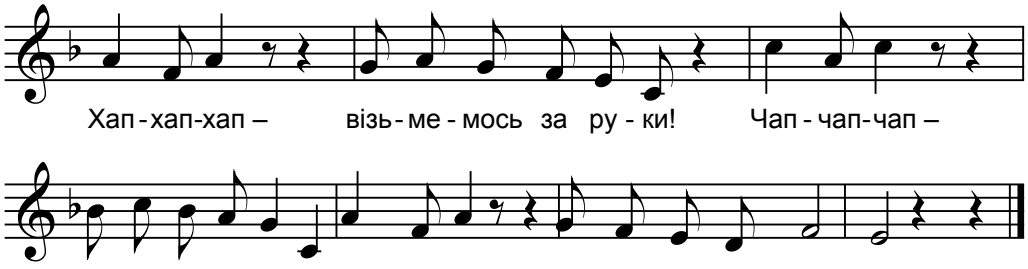

ДИТИНСТВА СВІТ

Слова **Н. Погребняк** Музика **О. Янушкевич**
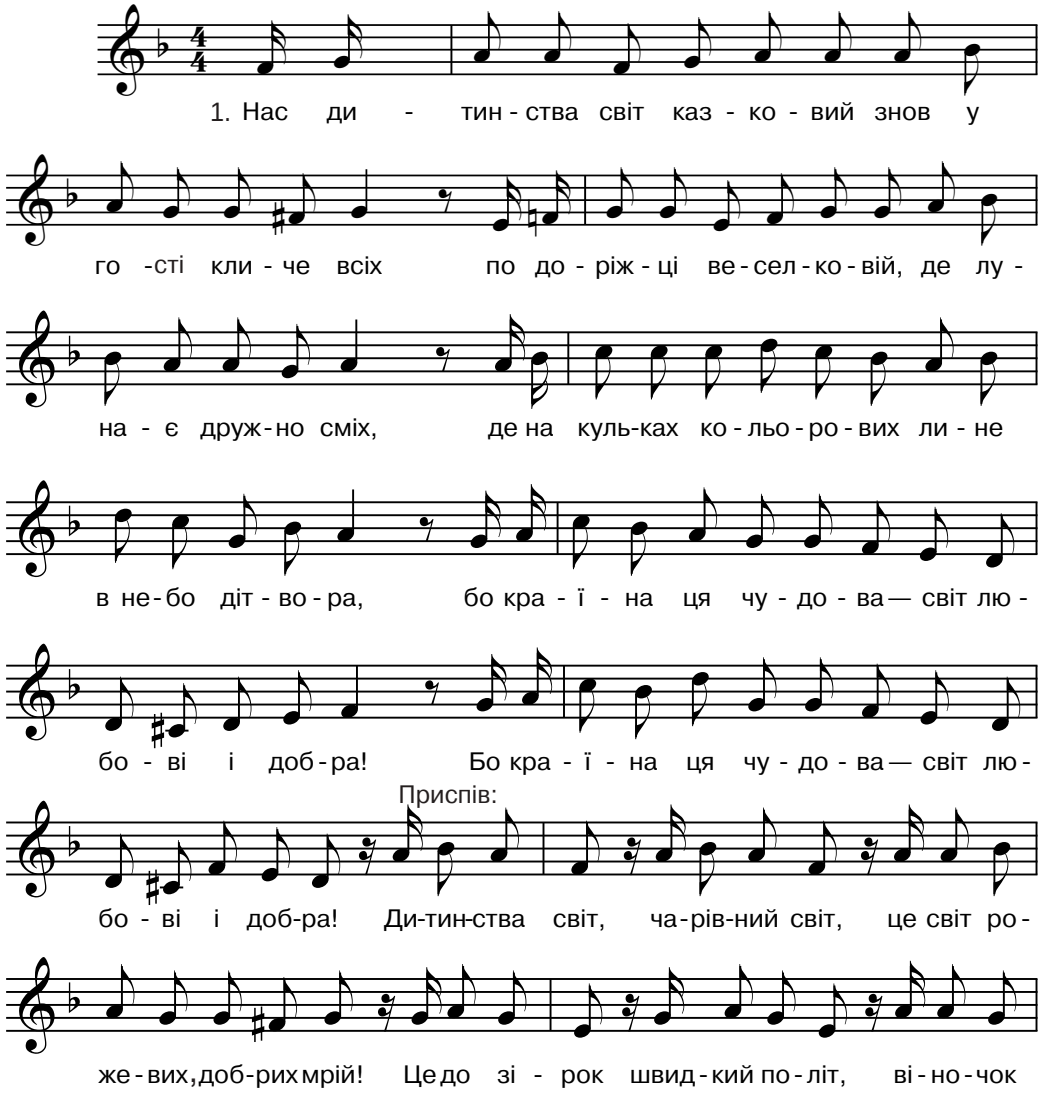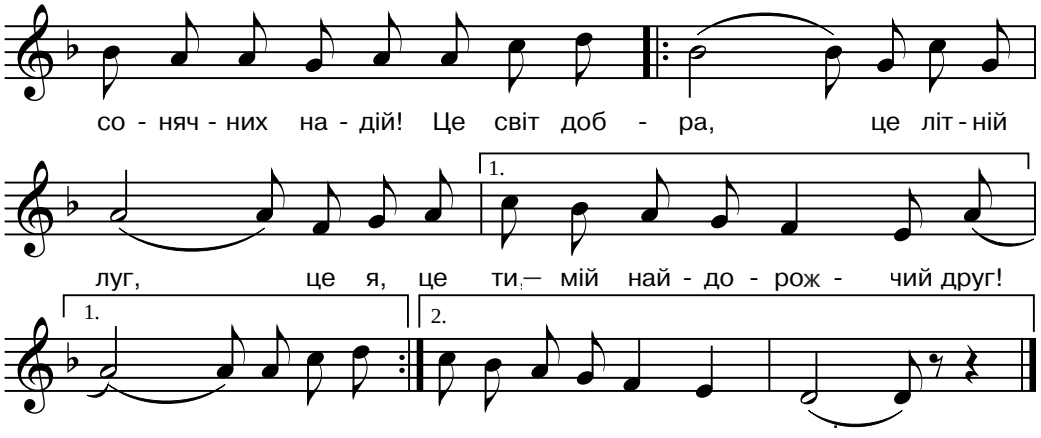
БАРВИ РІДНОЇ ЗЕМЛІ

Слова **О. Вратарьова** Музика **О. Злотника**

Співуче
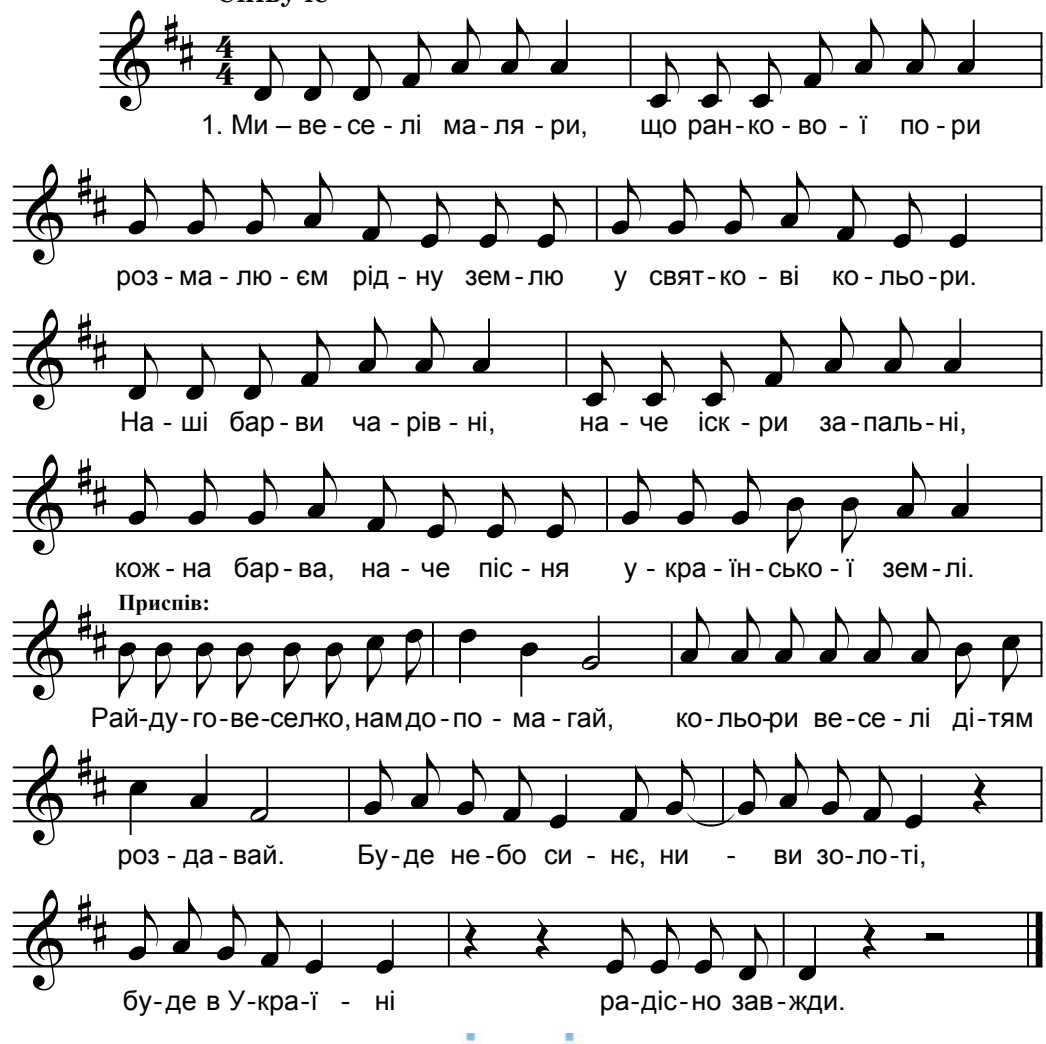
ОЙ ХОДИЛА ДІВЧИНА БЕРЕЖКОМ

Українська народна пісня
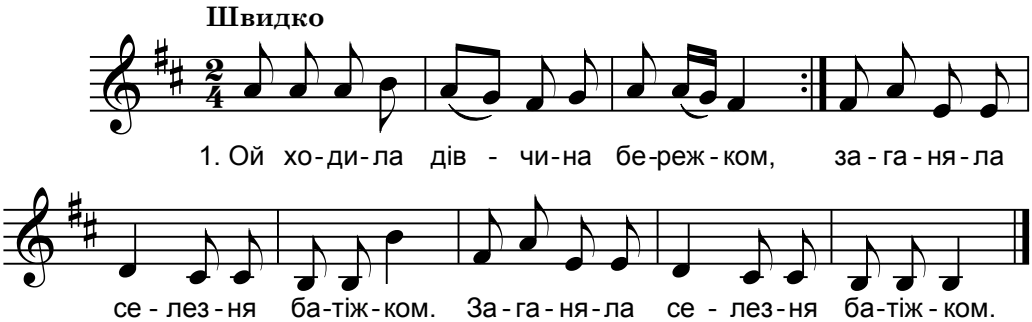
ОСТРІВ МРІЙ

Слова і музика **Д. Пташинської**
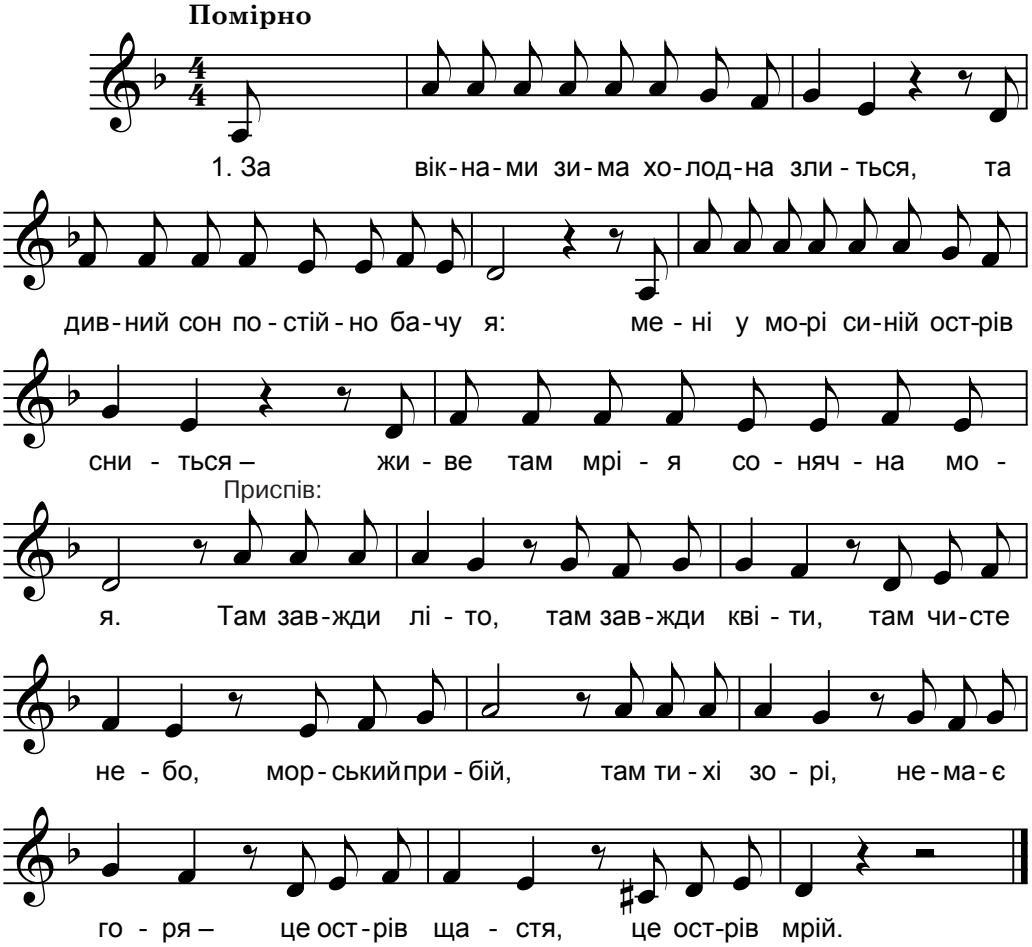
ОЙ СИВАЯ ТА І ЗОЗУЛЕНЬКА

Українська народна щедрівка
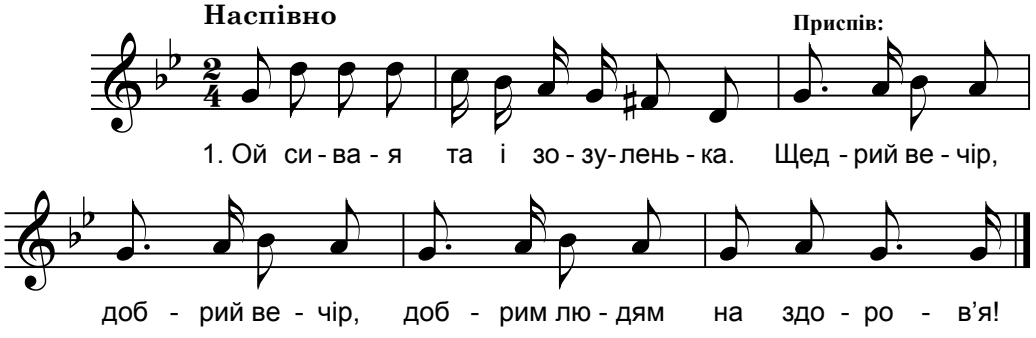
УКРАЇНО МОЯ

Слова і музика **З. Красуляк**
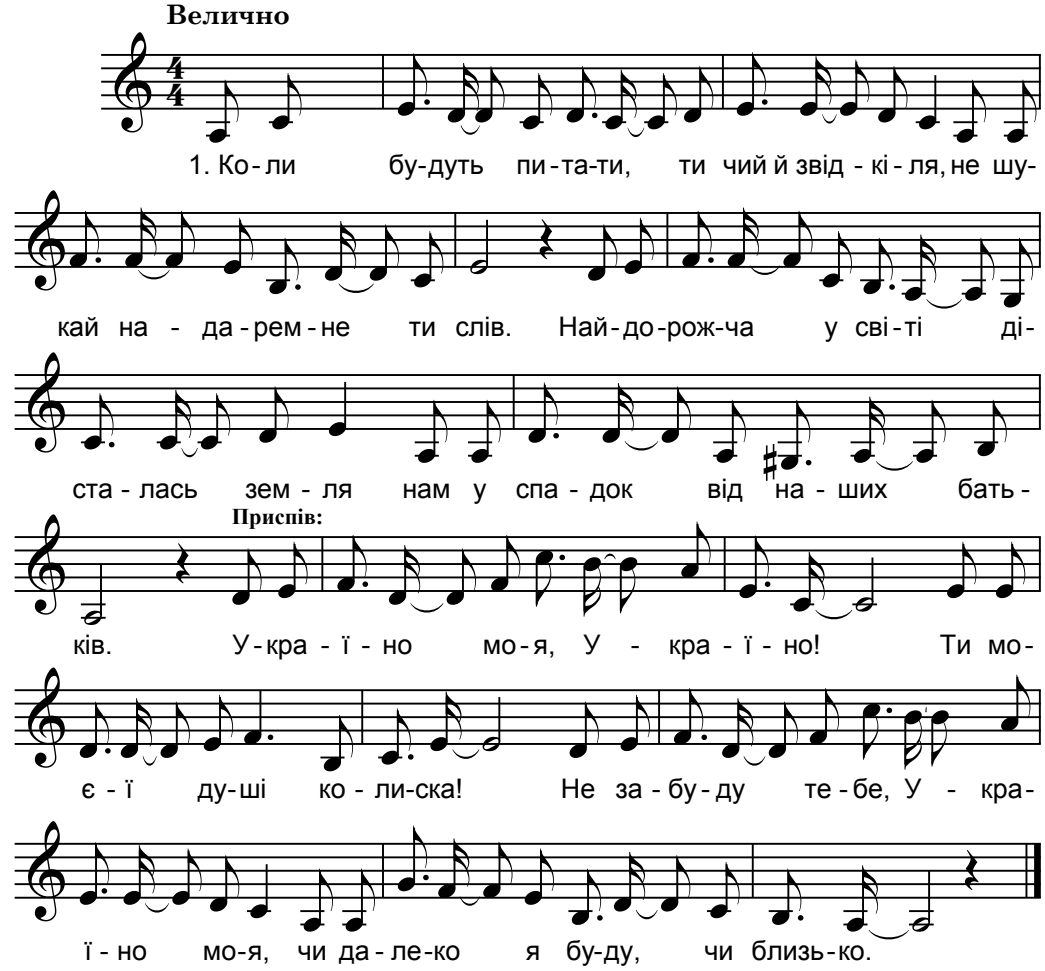
ЧЕРВОНА КАЛИНА

Слова і музика **Н. Май**
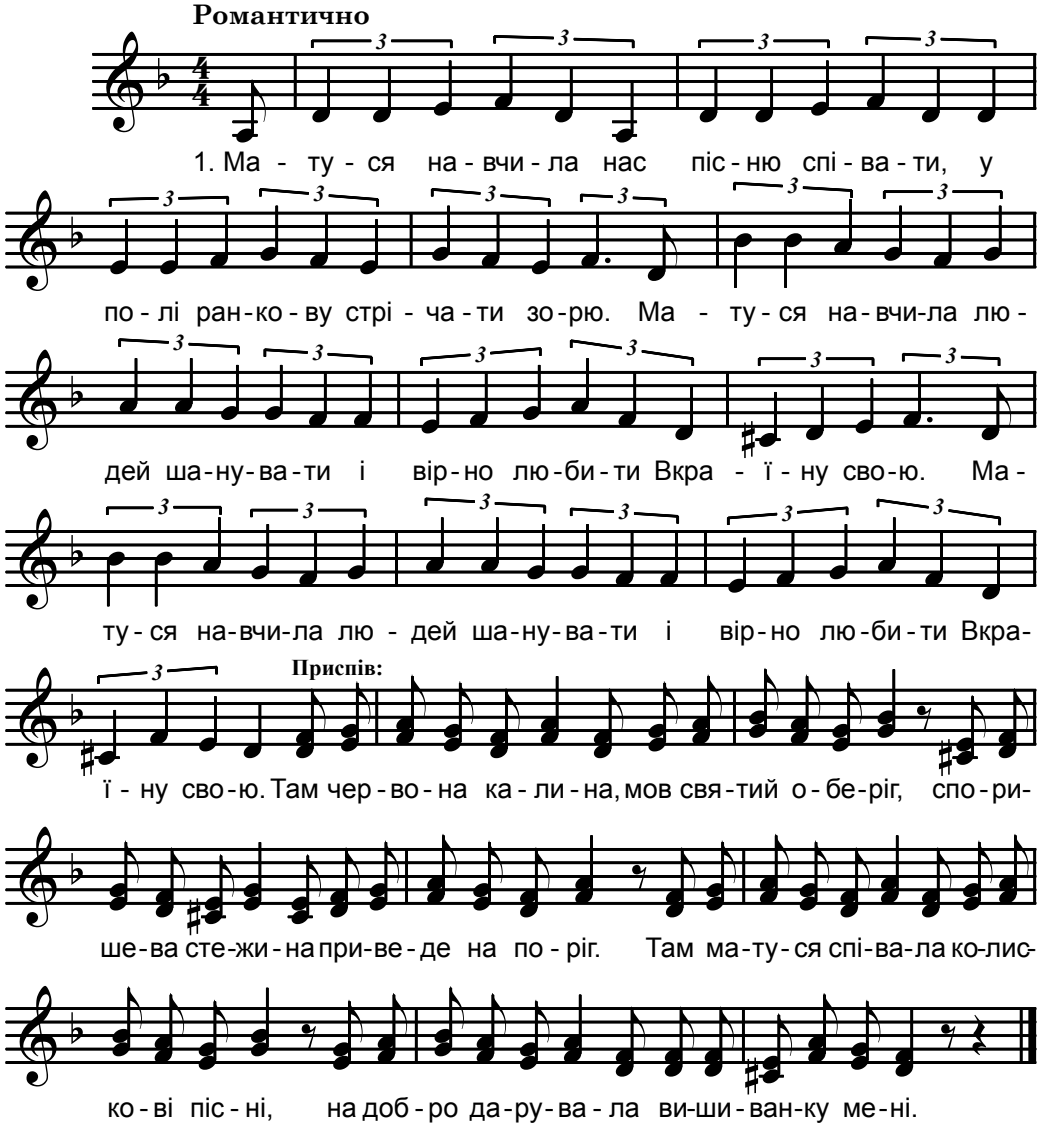
ОЙ ЗАГРАЙТЕ, ДУДАРИКИ

Українська народна пісня
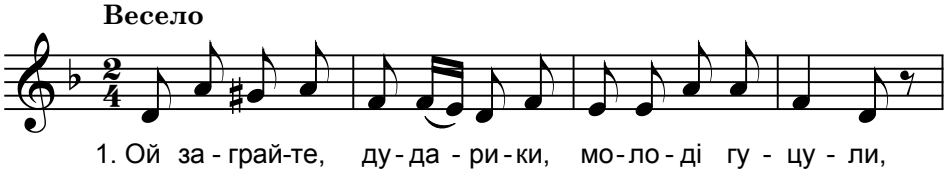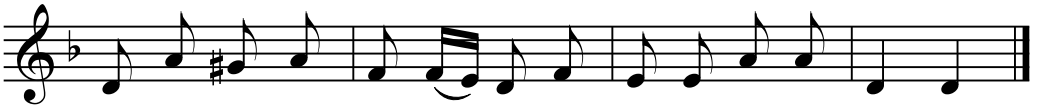
ПРИЛЕТІЛА ВЕСНЯНОЧКА

Слова і музика **А. Салогуба**
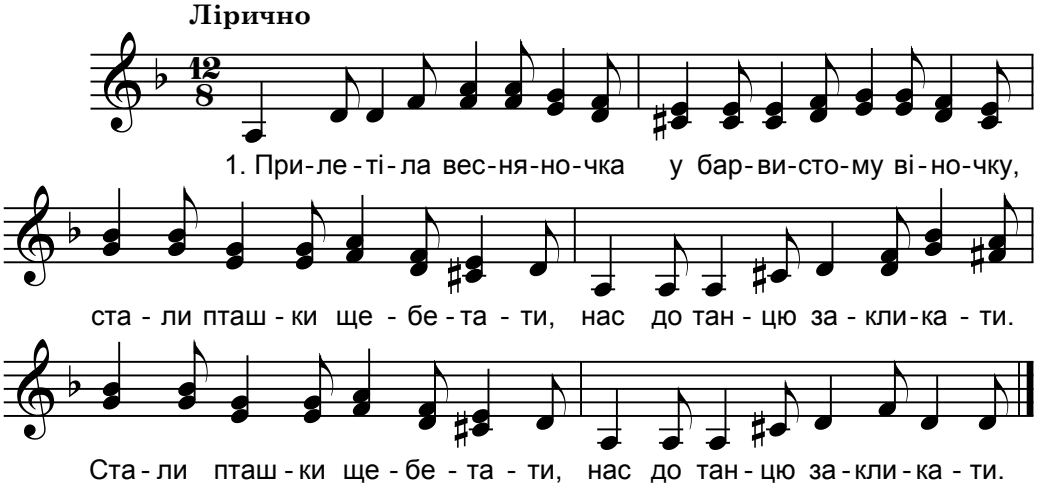
НАША РОДИНА

Слова і музика **Н. Май**

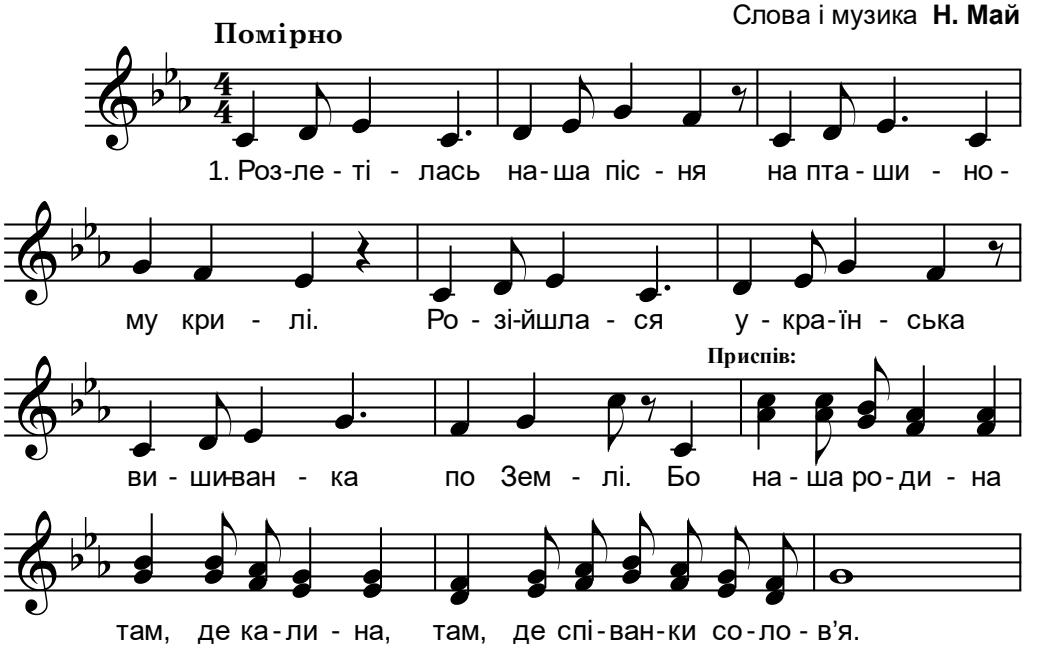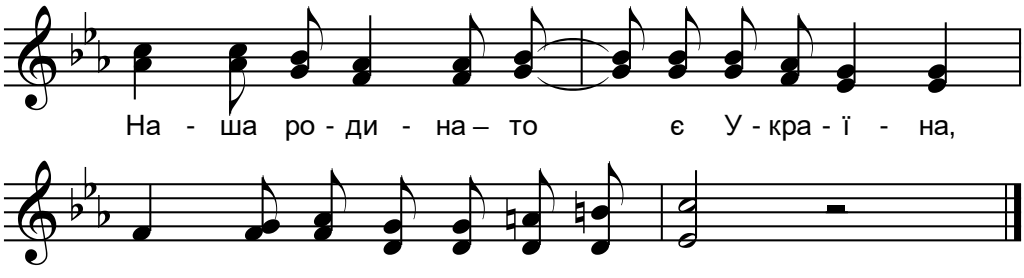

НАША ПІСНЯ

Слова і музика **І. Танчака**
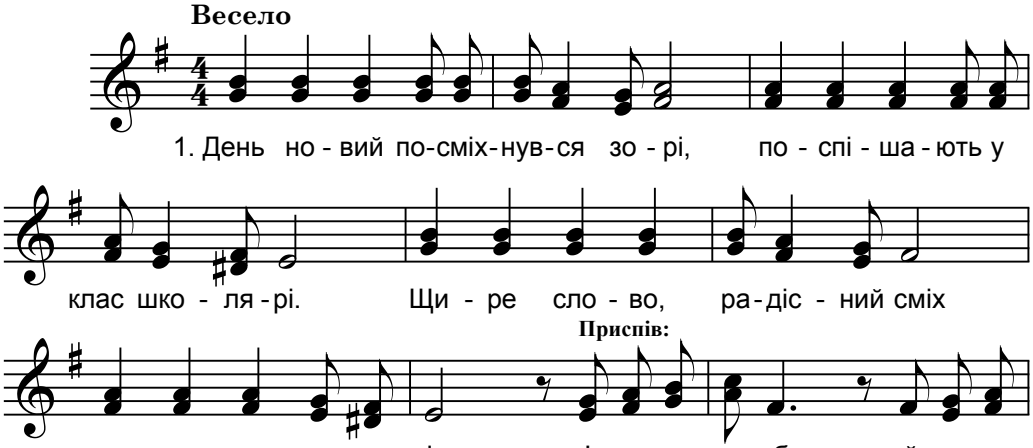
ВІТАЄМ!

Слова і **м**узика **Н. Савка**
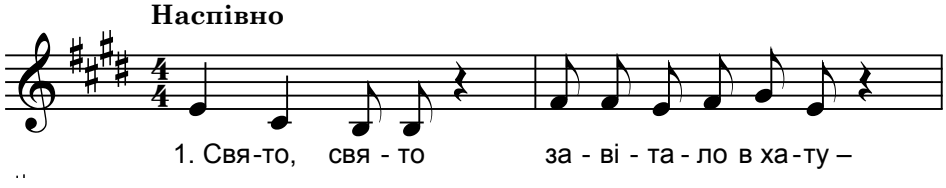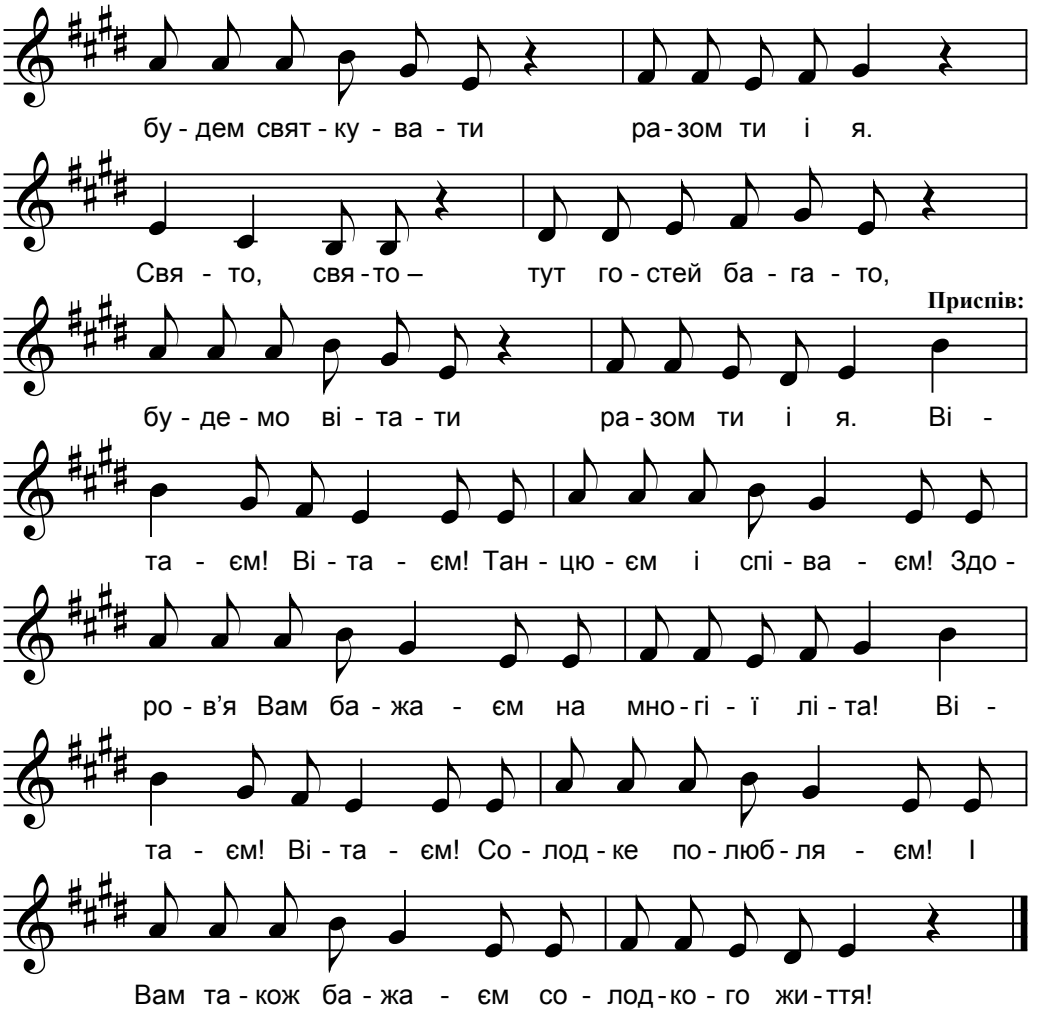
БАРВІНКОВА КРАЇНА

Слова і музика **А. Салогуба**
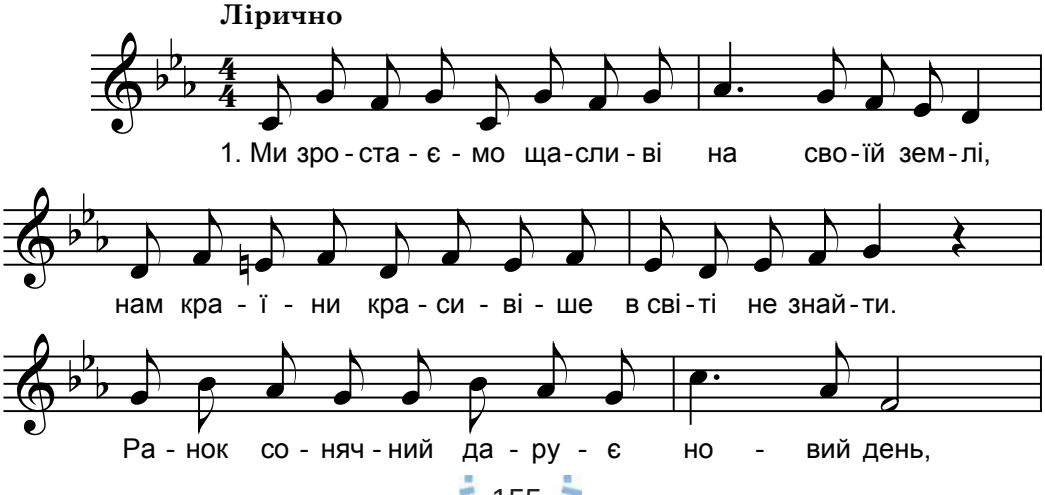
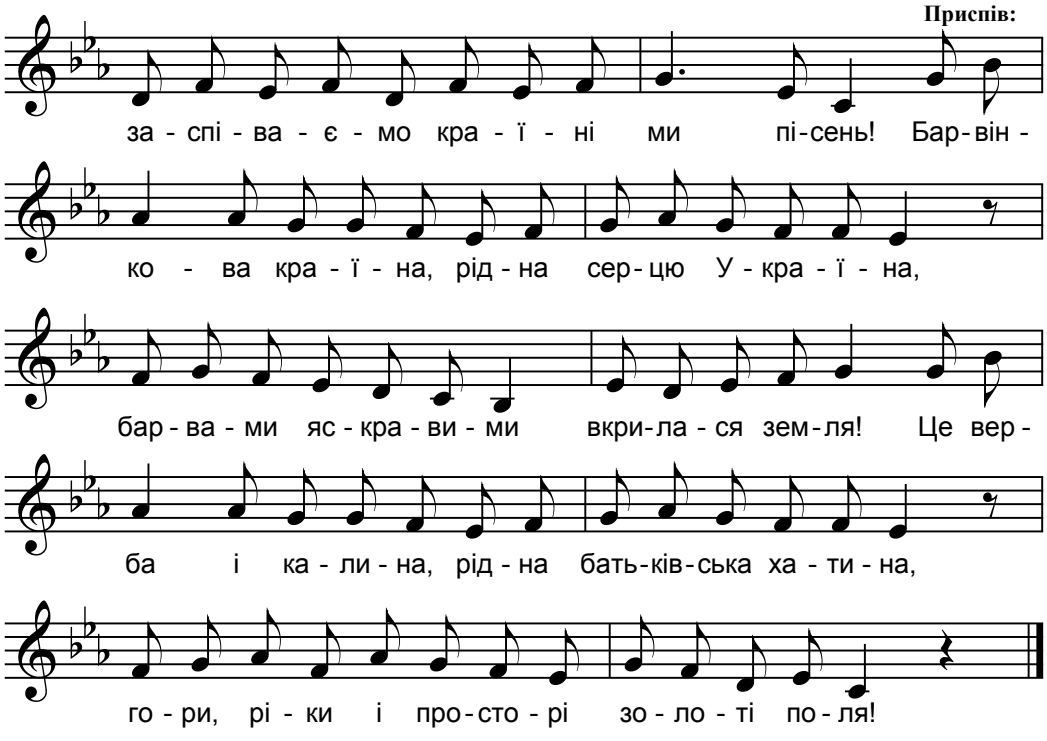

КАНІКУЛИ

Слова **Л. Ратич** Музика **А. Олєйнікової**

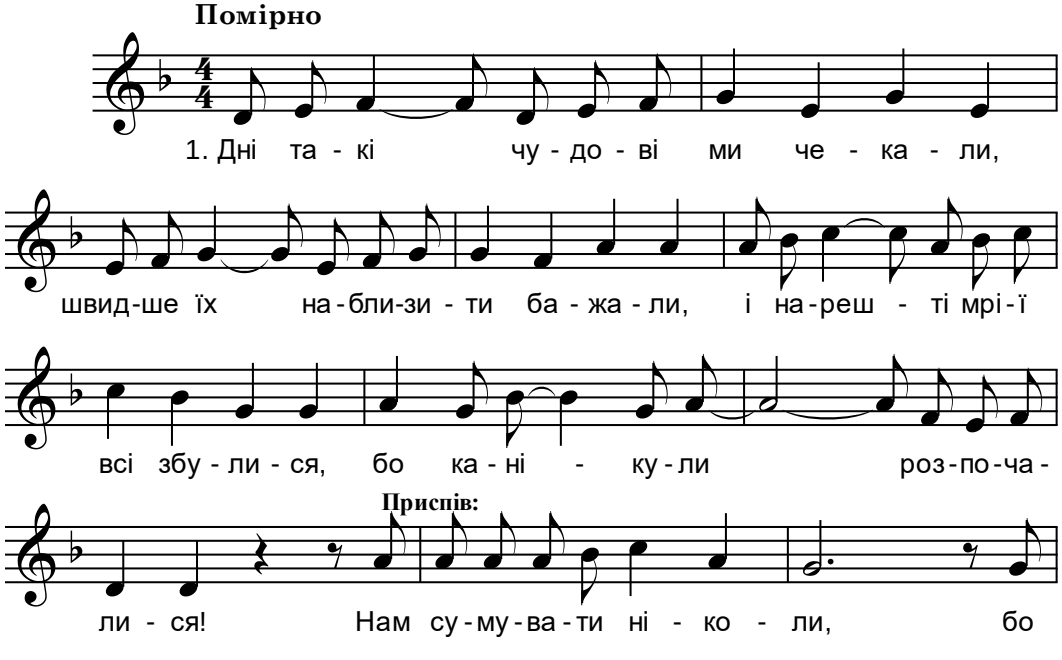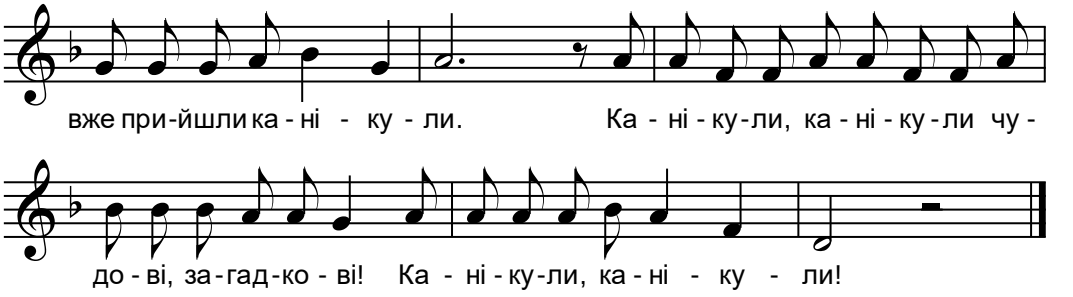

Електронні ресурси

С. 8. https://web.archive.org/web/20210322082102/https://www.amazingukraine.pro/culture/nepovtorna-ukrayina-v-kartynah-hudozhnyka-yaroslava-chyzhevskogo-foto/
С. 8. https://web.archive.org/web/20210223100111/http://mrolik.arts.in.ua/gallery/w/510740/
С. 11. https://web.archive.org/web/20210219082306/http://www.free-lancers.net/users/creatore/projects/293996/ ©Крамар Андрій
С. 14. https://web.archive.org/web/20210223102209/https://kyiv.gallery/images/pictures_large/limg_11381.jpg
С. 16. https://web.archive.org/web/20210223141531/https://ostrohcastle.com.ua/kasiyan-vasyl-illich-hudozhnyk-i-grafik/
С. 26. https://web.archive.org/web/20210223111417/https://jyvopys.com/pejzazh-v-overe-pislya-doshhu-vinsent-van-gog/
С. 28. http://web.archive.org/web/20210322103448/http://ukrainka.org.ua/yuriy-patsan
С. 28. https://web.archive.org/web/20210223112242/https://m.day.kyiv.ua/uk/article/kultura/lysty-charivnyci-z-bogdanivky
С. 30. https://web.archive.org/web/20200809144920/https://nevsepic.com.ua/art-i-risovanaya-grafika/page,3,17726-mihayloshina-marina-kiev-109-foto.html
С. 32. http://web.archive.org/web/20210322114937/http://uartlib.org/ukrayinski-hudozhniki/katerina-bilokur/
С. 32. https://web.archive.org/web/20210223115644/http://art-kalina.com/indexART.php?lang=ru&id=3581&nx=0&num_sql=0&sel_kalina=7&id_auth=91&id_genre=1
С. 32. https://web.archive.org/web/20210223113059/https://sverediuk.com.ua/category/za-alfavitom/zh/
С. 38. https://web.archive.org/web/20210223121618/https://www.zhitomir.info/news_179349.html
С. 41. https://web.archive.org/web/20210223122146/http://zbar.ho.ua/gallery/5.html
С. 41. https://web.archive.org/web/20200217171154/http://vuam.org.ua/uk/802:%D0%9F%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%82_%D0%9A%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D0%93%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97
С. 41. https://web.archive.org/web/20210223122043/http://muzey-brodskogo.azow.org/kolekciya-muzeyu/iz-kolekci%D1%97-19-20-st/i-tvorozhnikov-ptichka-uletela-1917.html
С. 42. https://web.archive.org/web/20180302180948/http://gloria-ma.livejournal.com/238304.html
С. 49,50. http://web.archive.org/web/20210223135105/https://rukotvory.com.ua/info/leonid-smorzh-ta-joho-kolekcija-dekoratyvnyh-skulptur/
С. 51. https://web.archive.org/web/20150416060057/http://109.te.ua/%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE_%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C/%D1%88%D1%83%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E/%D0%9E%D1%80%D0%BA%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0_%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%96_%D0%9C%D0%B8%D1%80%D1%83_(098)_7906468
С. 54. https://web.archive.org/web/20210325132209/http://artmuseum.lebedyn.org/2019/08/16/pam-yatnyky-lebedyna-sadovo-parkova-skulptura-dva-lebedi/ © В. Є. Стукан Віктор, скульптор
С. 54. https://web.archive.org/web/20210223144656/https://art-sculptor.com/ua/categories/park/ © Володимир Шевченко, скульптор. Муза музики
С. 55. https://web.archive.org/web/20210223145140/https://ballet.kharkov.ua/glossary/29
С. 66. https://web.archive.org/web/20210325135723/https://uaua.top/12761/
С. 66. https://web.archive.org/web/20210223150348/https://arts.in.ua/artists/nkyrij/w/227197/
С. 67. https://web.archive.org/web/20190910140527/http://www.hroniky.com/news/view/14546-art-dyzain-budynku-instaliatsii-ta-muzei-u-dvori-manevytskyi-maister-kreatyvno-oblashtuvav-vlasne-obiistia
С. 67. https://web.archive.org/web/20210223151721/https://businessvisit.com.ua/uk/blog/harbinskij-mizhnarodnij-festival-snigovih-ta-krizhanih-skulptur/
С. 74. http://web.archive.org/web/20210326132946/https://gamma-gallery.com/gamma_artworks/zeleni-karpati/
С. 75. http://web.archive.org/web/20210223183706/https://wikioo.org/it/paintings.php?refarticle=8XYD4K&titlepainting=Casa+in+Bogdanovka&artistname=Kateryna+Vasylivna+Bilokur
С. 75. http://web.archive.org/web/20210326135243/https://www.wikiart.org/uk/mariya-primachenko/daruyu-ukrayinsku-palyanitsyu-vsim-lyudyam-na-zemli-1982
С. 82. https://web.archive.org/web/20200217005147/http://museum.net.ua/kartina/ukrainskie-krestyane/
С. 84. https://web.archive.org/web/20210223194714/https://xn--80aaukc.xn--j1amh/hodi_sonku.html © В. Мельниченко
С. 85. https://web.archive.org/web/20200920115623/https://jyvopys.com/koliskova-adolf-bugero/
С. 85. https://web.archive.org/web/20210223194548/https://fineart.ha.com/itm/paintings/harry-herman-roseland-american-1866-1950-the-light-of-the-homeoil-on-illustration-board8-x-11-inches-171-x/a/652-23099.s
С. 85. https://web.archive.org/web/20210223194714/https://xn--80aaukc.xn--j1amh/hodi_sonku.html © В.Мельниченко
С. 86. http://web.archive.org/web/20210326150832/https://honchar.org.ua/events/vidkryttya-vystavky-yavorivska-ihrashka-ta-prezentatsiya-zabavkarskoho-proektu-oksany-kohut-i-ostapa-sojky-hrajsya/

С. 86. https://web.archive.org/web/20210223195517/https://www.dianaplus.com.ua/narodna-glunyana-igrashka/ © О. Мельничук
С. 86. https://web.archive.org/web/20210223200613/https://motanka.io.ua/s199765/yak_kupiti_motanku © Тетяна Білокрилець
С. 91. https://web.archive.org/web/20210328094925/https://dyvys.info/2019/09/29/yak-oblashtovuvaly-svoye-zhytlo-nashi-predky-u-riznyh-regionah-ukrayiny-foto/ © В світі (світлина)
С. 91. https://web.archive.org/web/20210328100450/https://spadok.org.ua/narodna-arkhitektura/ukrayinska-khata-yak-svyashchennyy-prostir
С. 93. https://web.archive.org/web/20210328162558/http://www.book.adamant.ua/akt/kolomiyka/1.htm
С. 94. https://web.archive.org/web/20201021080229if_/https://zakarpat.brovdi.art/khudozhnyky/myttsi-zakarpattia/dvorak-oleksandr#parentHorizontalTab1 © Дворак Олександр
С. 94. https://web.archive.org/web/20210223203659/https://rukotvory.com.ua/info/leonid-smorzh-ta-joho-kolekcija-dekoratyvnyh-skulptur/
С. 95. https://web.archive.org/web/20210328111149/https://farfor.club/polone-zhk/2548-faust/
С. 99. http://web.archive.org/web/20210223204927/http://mykolayiv.org/detail/ivan-skolozdra/gallery/ivan-skolozdra-malyarstvo/
С. 99. http://web.archive.org/web/20210326155206/http://www.be-inart.com/post/view/3424
С. 99. https://web.archive.org/web/20210328125048/https://rukotvory.com.ua/maystry/olha-zavalnyuk/
С. 99. https://web.archive.org/web/20210328125909/http://www.mundm.kiev.ua/EXHIBIT/N_GRONSKA.SHTML
С. 100. https://web.archive.org/web/20210328131316/https://vseosvita.ua/library/narodni-tradicii-kult-zdorova-377062.html
С. 101. https://web.archive.org/web/20210224075102/https://ukraineartnews.com/news/inframe/kartini-nataliji-chernovoj-vidobrazhajut-zhittja-ukrajinskogo-narodu-
С. 101. https://web.archive.org/web/20210224074902/https://art.lviv-online.com/oleksa-novakivskyj/
С. 102. https://web.archive.org/web/20210328150652/https://www.bilas.art/wish-you-were-here
С. 102. https://web.archive.org/web/20210224080425/http://gobelen.in.ua/pejzazh.html
С. 103. https://web.archive.org/web/20200929130024/https://ukrainart.com.ua/dovghenko-mariya.html
С. 103. https://web.archive.org/web/20210224081212/https://prom.ua/ua/p946884061-nabor-midi-dlya.html
С. 103. https://mamino-lukoshko.com/product/shema-dlya-vyshivki-biserom-vesennie-cvety-1
С. 103. https://web.archive.org/web/20210224081532/https://artsova.com.ua/ua/p745051261-kartina-dlya-vishivki.html\
С. 104. https://web.archive.org/web/20210328155645/http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-654BB7F0FDCDD © about-ukraine.com (фото)
С. 107. https://web.archive.org/web/20201001013915/https://pustunchik.ua/treasure/tools/podelki-na-pashu/pysanki-z-biseru-shemy-dlia-pochatkivtsiv
С. 107. https://web.archive.org/web/20200222202239/http://gobelen.in.ua/vitinanki.html
С. 107. https://web.archive.org/web/20210328160817/https://www.radiosvoboda.org/a/29150505.html
С. 112. https://web.archive.org/web/20210224090321/http://l-art.kiev.ua/uk_collection/narodniy-tanec-zorya-galyna-denysivna-04206
С. 115. https://web.archive.org/web/20210328180434/https://www.volart.com.ua/ukr14/vystavka_zhyvopysu_romana_ta_nadij_fedyny/
С. 115. https://web.archive.org/web/20210328180902/https://art-on-line.com.ua/ru/zhanrovaya-zhivopis/8889-gopak.html © Е. Красний
С. 115. https://web.archive.org/web/20210224092006/https://www.olx.ua/obyavlenie/statuetki-tantsory-plyasuny-gopak-kryzhanovskiy-i-sergeev-baranovka-IDKKLDM.html?sd=1
С. 115. https://web.archive.org/web/20201130075753/http://www.bilas.art/product/guczulske-vesillya-tryptyh/
С. 119. https://web.archive.org/web/20210328182844/https://unc.ua/pochitat/tenditna-farforova-skulptura-oksani-zhnikrup-263
С. 121. https://web.archive.org/web/20210328163243/https://versii.if.ua/novunu/na-vesilli-u-kanadi-molodyata-razom-z-gostyami-stantsyuvali-zapalnu-kolomiyku-video/
С. 122. https://web.archive.org/web/20210328190114/https://unc.ua/auction/zhivopis-s-reyhan-polonez-st-rejchan-polonez-krakow-polska-1908-1012585
С. 128. https://web.archive.org/web/20210224095144/https://theatre.love/blog/teatr-u-zhivopis/
С. 128. http://web.archive.org/web/20210328195054/https://www.pinterest.nz/pin/523825000378716179/
С. 130. https://web.archive.org/web/20210224100034/http://tvoemisto.tv/news/u_lvovi_znimayut_frantsuzkyy_serial_podii_yakogo_vidbuvayutsya_v_paryzhi_foto_96635.html
С. 133. https://web.archive.org/web/20170601123101/http://www.ar25.org/article/ivan-syla-premyera-filmu-03102013-roku-u-kinoteatrah-ukrayiny-video-audio.html
С. 138. https://web.archive.org/web/20210224100421/https://vorobus.com/2013/12/vrazhennya-vid-novorichnoji-tsyrkovoji-prohramy-triumf.html
С. 140. https://web.archive.org/web/20210224101209/https://jyvopys.com/mis-lala-v-cirku-fernando-edgar-dega/
С. 140. https://web.archive.org/web/20210224101136/https://www.pinterest.com/pin/437271445073530378/
С. 141. https://web.archive.org/save/https://kharkov.detivgorode.ua/harkovskij-gosudarstvennyj-tsirk/

Freepik: С. 9. (Осінь): © oly214; С. 14. (Веселка): © wirestock; С. 35. (Зайчик): © user2104819; С. 44. (Ослик): © may_chanikran; С. 44. (Черепаха): © vwalakte; С. 52. (Вальс): © freepik; С. 57. (Казковий будинок) © oasis15; С. 57. (Казковий будинок) © upklyak; С. 60. (Вальс): © Max4e; С. 61. (Зимовий пейзаж): © standret; С. 61. (Зимовий пейзаж): © standret; С. 61. (Друзі) © ulkas; С. 61. (Зима): © senivpetro; С. 62. (Фото): © freepik; С. 62. (Дрон): © standret; С. 62. (Новорічний вечір) © bristekjegor; С. 62. (Зимонька-зима): © prostooleh; С. 62. (Різдвяний подарунок) © master1305; С. 63. (Діти): © prostooleh; С. 63. (Братик і сестричка): © gpointstudio; С. 63. (Сім'я): © senivpetro; С. 98. (Батик): © endriq007; С. 123. (Хіп-хоп): © master1305; С. 126. (Міми): © freepik.

Wikipedia: С. 8. © Konstantin Brizhnichenko (Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0.); С. 11. © Сергій Конончук (ліцензія PD-Ukraine); С. 16. © Pannattamm (CC BY-SA 3.0); С. 44. Eastern Grey Kangaroo with joey © (GFDL 1.2); С. 49. © Michael Reeve (CC BY-SA 3.0); С. 49. © Сергій Клименко (CC BY-SA 3.0); С. 53. © Pedro J Pacheco (CC BY-SA 3.0); С. 54. © Uk-Kamelot (CC BY-SA 3.0); С. 54. © Prymasal (Creative Commons); С. 54. Паркова скульптура «Запорожці» © AndriiDydiuk (CC BY-SA 4.0); С. 78. Замок Паланок, вигляд із півдня © Vasil stecko (CC BY-SA 3.0_) С. 78. © Сергій Венцеславський (CC BY-SA 4.0); С. 78. © Alexey Tolmachov (CC BY-SA 4.0); С. 79. © Wildcatjane (CC BY-SA 4.0); С. 79. © Роман Маленков (CC BY 3.0); С. 79. © Denis Vitchenko (CC BY-SA 3.0); С. 87. © Vl80k (CC BY-SA 3.0); С. 91. © Шилов Євген (GNU FDL).

ЗМІСТ

Тема 1. Образи природи в мистецтві

Уроки 1-2. Мандрівка в Країну мистецтв 4
Уроки 3-4. Пори року в музиці та графіці 9
Уроки 5-6. Природні явища у творах мистецтва 14
Уроки 7-8. Сільські пейзажі і мотиви..... 18
Уроки 9-10. Подорож до моря 22
Уроки 11-12. Динамічні образи природи в музиці та живописі 26
Уроки 13-14. Квіткові фантазії 30
Уроки 15-16. Подорож Країною мистецтв 34

Тема 2. Художні образи людей і тварин у мистецтві

Уроки 17-18. Образи людей у вокальній музиці й живописі..... 38
Уроки 19-20. Образи тварин у музиці та живописі 43
Уроки 21-22. Художні образи в музиці та скульптурі 47
Уроки 23-24. Мистецтво в парку 51
Уроки 25-26. Казкові образи 55
Уроки 27-28. Музичні та фотообрази 59
Уроки 29-30. Музичні та візуальні образи зимових свят 64
Уроки 31-32. Святкова подорож 68

Тема 3. Художні образи народного мистецтва

Уроки 33-34. Образи рідного краю 72
Уроки 35-36. Історія народу в мистецтві 76
Уроки 37-38. Побутові тематичні композиції 80
Уроки 39-40. Художні образи в дитячому фольклорі та іграшках 84
Уроки 41-42. Українські народні мотиви 88
Уроки 43-44. Розмаїття образів у піснях та художніх промислах 92
Уроки 45-46. Образи в народному і професійному мистецтві 96
Уроки 47-48. Весняні образи 100
Уроки 49-50. Весняне коло 104
Уроки 51-52. Весняна подорож 108

Тема 4. Художні образи в театрі, хореографії, кіно, цирку

Уроки 53-54. Образи народного танцю в мистецтві 112
Уроки 55-56. Художні образи в балеті 117
Уроки 57-58. Мистецька мозаїка 121
Уроки 59-60. Театральні образи 126
Уроки 61-62. Художні образи в кіно 130
Уроки 63-64. Художні образи в мультфільмах 134
Уроки 65-66. Циркові образи 138
Уроки 67-68. Художні образи в мистецтві 142
Пісенний додаток.....146
Електронні ресурси..... 157

Відомості про стан підручника

№	Прізвище та ім'я учня/учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	в кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

КОНДРАТОВА Людмила Григорівна

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 4 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Головний редактор *Богдан Будний*
Редакторка *Ірина Чорненька*
Художниці *Олеся Томків, Світлана Радчук*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Комп'ютерна верстка *Галини Кузів*
Художній редактор *Ростислав Крамар*
Технічна редакторка *Неля Домарецька*
Майстер-класи *Ганни Осадко*

Підписано до друку 30.03.2021. Формат 70×100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Pragmatica. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 13,00.
Умовн. фарбо-відб. 52,00. Обл.-вид. арк. 10,12.
Тираж 27 077 пр. Зам. 036/04

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
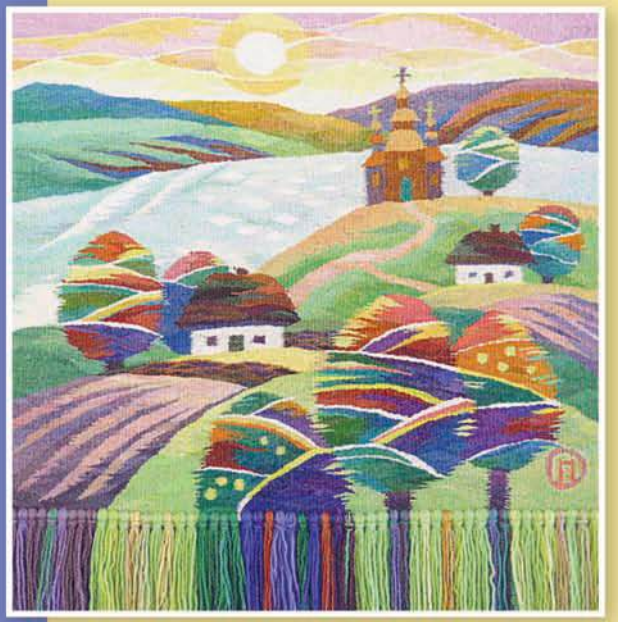
Надруковано на ПП «Юнісофт», вул. Морозова, 13б, м. Харків, 61036
Свідоцтво серія ДК №3461 від 14.04.2009 р.